T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BİYOLOJİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOZGAT İLİ VE BAZI İLÇELERİNİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

SERDAR ŞAHİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. ÜMİT BUDAK

YOZGAT - 2022

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BİYOLOJİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOZGAT İLİ VE BAZI İLÇELERİNİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

SERDAR ŞAHİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. ÜMİT BUDAK

YOZGAT - 2022

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdiği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İMZA

SERDAR ŞAHİN

31/01/2022

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YOZGAT İLİ VE BAZI İLÇELERİNİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

Serdar ŞAHİN

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Ümit BUDAK

Bu çalışmada, Yozgat ili ve bazı ilçelerinde insanların bitkilerden nasıl yararlandıkları, ne için kullandıkları ve bu bilgileri sonraki nesillere nasıl aktardıkları araştırılmıştır. Bu çalışma yapılırken yöre halkı ile yüz yüze görüşmeler yapılmış, hazırlanan anket soruları yöneltilmiştir. Genç ve orta yaşlı kişilerin etnobotanik hakkında bilgilerinin olmadığı düşünülerek genellikle 35 yaş ve üzeri kişiler seçildi. Bu kişiler mahalli idare amirleri ve orada yaşayan çiftçiler, çobanlar, bitki toplayan ve kullanan kişilerden oluşturuldu. Bu bağlamda 14 ilçe, yaklaşık 100 köy ve bu köylerde yaşayan yaklaşık 500 kişi ile yapılan görüşmeler sonucu 127 bitki taksonunun kullanıldığı ve bunlardan 20 tanesinin çay 75 tanesinin gıda-tıbbi amaçlı ve 30 tanesinin ise farklı amaçlar için kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kişilerden alınan bilgiler ışığında çevre illerle karşılaştırmalar yapıldı. Çalışmanın yöre için önemli bir veri oluşturacağı düşünülmektedir. Bu çalışmalar sırasında pandemi süreci yaşandığı için birçok zorlukla karşılaşıldı.

2022, 152 Sayfa.

ANAHTAR KELİMELER: Etnobotanik, Yararlı bitkiler, Gıda bitkileri,
Tıbbi bitkiler, Yozgat

SUMMARY

MASTER'S THESIS

ETHNOBOTANIC CHARACTERISTICS OF YOZGAT PROVİNCE AND SOME DISTRICTS

Serdar ŞAHİN

YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
SCIENCE INSTITUTE

BIOLOGY DEPARTMENT

SUPERVISOR: Prof. Dr. Ümit BUDAK

In this study, how people in the province of Yozgat and some of its districts utilize plants, what they use them for and how they transfer this information to the next generations were investigated. During this study, face-to-face interviews were conducted with the local people and the prepared questionnaire questions were directed. Considering the fact that young and middle-aged people had no knowledge of ethnobotany, people aged 35 and over were generally selected. These individuals were made up of local governors and residents who live there, including farmers, shepherds, and those who collect and use plants. In this context, as a result of interviews with participants from 14 districts, approximately 100 villages and approximately 500 people living in these villages, it was determined that 127 plant taxa were used and among these taxa, 20 taxa were used for tea, 75 taxa were used for food-medical purposes and 30 taxa were used for different purposesIn the light of the information obtained from these participants, tables were prepared by making comparisons with neighboring provinces. It is estimated that this study will provide significant data for the district. During these studies, many difficulties were encountered as the pandemic process was experienced.

2022, 152 Pages.
Key words: Etnobotany, Useful plants, Food plants, Medicinal plants, Yozgat

ÖNSÖZ

Tez çalışmalarım süresince bana yol gösteren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve birikimleri ile aşmamda yardımcı olan Danışman Hocam Prof. Dr. Ümit BUDAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamda destek ve katkılarından dolayı Yozgat İl Sağlık Müdürü Dr. Fatih ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Tezimi hazırlarken yardımlarını esirgemeyen muhtarlar ve Yozgat halkına teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin yazım sürecinde yol gösteren Nisa GÜMÜŞ, Nuray ATİK ve Yasemin KELEŞ DİNÇ'e teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreç boyunca hep yanımda olan eşim Sibel ŞAHİN ve çocuklarım Rüyasu ve Faruk ŞAHİN'e sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Serdar ŞAHİN

31/01/2022

İÇİNDEKİLER

Tez Onay Sayfası…… ii

Tez Beyanı……... iii

Özet……. iv

Abstract……... v

Önsöz……... vi

İçindekiler…… vii

Tablolar Listesi…… viii

Simgeler ve Kısaltmalar Listesi…….. ix

1. GİRİŞ…….. 1

2. GENEL BİLGİLER……. 2

2.1. Etnobotanik nedir? Etnobotaniğin tarihçesi……. 2

2.2. Yozgat İlinin Topoğrafik Yapısı ve Coğrafi Konumu……. 4

3. MATERYAL ve YÖNTEM…… 5

3.1. Araştırma Yöresinde Yapılan Çalışmalar……. 5

3.2. Herbaryum Çalışmaları…… 10

4. BULGULAR……... 11

4.1. Etnobotanik Kullanımı Tespit Edilen Türler ve Kullanım Şekilleri…… 11

4.2. Etnobotanik Özellikleri Tespit Edilmiş Taksonlar ve Özellikleri…… 29

4.2.1. *Acanthus hirsutus* L …… 29

4.2.2. *Allium cepa* L..……..……...…... 29

4.2.3. *Allium sativum* L...…….……...……. 30

4.2.4. *Spinacia oleracea* L..……. 31

İÇİNDEKİLER

4.2.5. *Beta vulgaris* L. var. *altissima* Döll……. 31

4.2.6. *Amaranthsu retroflexus* L..……..……...……... 32

4.2.7. *Allium porrum* L..…….……...…….. 33

4.2.8. *Rhus coriaria* L..……..…….. 33

4.2.9. *Daucus carota* L…….……..……...…….. 34

4.2.10. *Arum maculatum* L**.**…….…… 35

4.2.11. *Eremurus spectabilis* M. Bieb……. 36

4.2.12. *Lactuca sativa* L…….. 36

4.2.13. *Helianthus annuus* L……..…… 37

4.2.14. *Anthemis tinctoria* L…….. 38

4.2.15. *Artemisia absinthium* L…….. 38

4.2.16. *Centaurea urvillei* DC. subsp. *stepposa* …… 39

4.2.17. *Chondrilla juncea* L. var. *juncea* ……...…….. 39

4.2.18. *Onopordum turcicum* Danin…… 40

4.2.19. *Scorzonera mollis* Bieb. subsp. *szowitzii* (D.C.) Chamberlain……..….. 41

4.2.20. *Tragopogon buphthalmoides* (DC.) Boiss. var. *buphthalmoides*.…… 42

4.2.21. *Caucalis platycarpos* L……..…… 42

4.2.22. *Berberis crataegina* DC……..……...…. 43

4.2.23. *Morchella esculenta* (L.) Pers…….…… 44

4.2.24. *Brassica oleracea* L…….……..... 44

4.2.25. *Lepidium sativum* L. subsp. *sativum*…….…… 45

İÇİNDEKİLER

4.2.26. *Armoracia rusticana* P.G. Gaertn.B. Mey.& Scherb ……..…... 46

4.2.27. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. ……..…….. 47

4.2.28. *Sinapis arvensis* L…… 47

4.2.29. *Raphanus sativus* L……..……...…….. 48

4.2.30. *Chenopodium foliosum* (Moench) Aschers..…… 49

4.2.31. *Sedum sempervivoides*-M-Bieb……...…… 50

4.2.32. *Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai……..……..…….……... 50

4.2.33. *Cucumis melo* L……...…… 51

4.2.34. *Cucumis sativus* L……..……...……. 52

4.2.35. *Cucurbita pepo* L..…….. 53

4.2.36. *Cucurbita moschata* L…….…...…… 53

4.2.37. *Ecballium elaterium* (L.) A.Rich…….……... 54

4.2.38. *Juniperus communis* L……..……...…… 55

4.2.39. *Elaeagnus angustifolia* L……..……...…….. 56

4.2.40. *Euphorbia macroclada* Boiss.…….……...…… 56

4.2.41. *Phaseolus vulgaris* L…….……...……... 57

4.2.42. *Vicia faba* L..…… 58

4.2.43. *Lens culinaris* Medik…….……..…….... 59

4.2.44. *Vicia sativa* L. ……...…… 60

4.2.45. *Cicer arientinu* L…….. 60

4.2.46. *Cicer anatolicum* Alef. ……..……..…. 61

İÇİNDEKİLER

4.2.47. *Medicago sativa* L. subsp. *sativa*…….…….. 62

4.2.48. *Astragalus compactus* LAM.…….……. 63

4.2.49. *Astragalus brachypterus* Fisch.…….…….. 64

4.2.50. *Ranunculus kotschyi* Boiss..……...……. 64

4.2.51. *Vicia ervilia* (L.) Willd.……..……...…….. 65

4.2.52. *Quercus pubescens* Willd.……... 66

4.2.53. *Quercus* L. (Meşe)……...… 67

4.2.54. *Crocus ancyrensis* (Herbert) Maw…….. 67

4.2.55. *Irıs caucasica* Hoffm. subsp. *turcica* B.Mathew…… 68

4.2.56. *Juglans regia* L……...……..……... 69

4.2.57. *Menta* x *piperita* L……...…… 69

4.2.58. *Thymus vulgaris* L…… 70

4.2.59. *Lavandula* L……..……...…… 71

4.2.60. *Mentha longifolia* L…….……..... 71

4.2.61. *Salvia officinalis* L……..……. 72

4.2.62. *Salvia virgata* Jacq…….…….……. 73

4.2.63. *Teucrium chamaedrys* L……..……..……...… 73

4.2.64. *Teucrium polium* L…….…….…… 74

4.2.65. *Linum usitatissimum* L.…… 74

4.2.66. *Arceuthobium oxycedri* (DC.)…….. 75

4.2.67. *Viscum album* L. subsp. *Albüm*…… 76

İÇİNDEKİLER

4.2.68. *Abelmoschus esculentus* (L.) Moench…….. 76

4.2.69. *Althea officinalis* L……..…… 77

4.2.70. *Malva neglecta* Wallr..…….…… 78

4.2.71. *Morus alba* L…….…… 78

4.2.72. *Morus nigra* L…….…….... 79

4.2.73. *Peganum harmala* L……...……..…… 80

4.2.74. *Dactylorhiza iberica* (M. Bieb. ex Willd.) Soó…….……..……. 80

4.2.75. *Papaver rhoeas* L……..…….. 81

4.2.76. *Pinus sylvestris* L...……...….. 81

4.2.77. *Pınus nigra* L…….…….. 82

4.2.78. *Pinus nigra* J.F. Arnold subsp. *nigra* var. *caramanica*……... 83

4.2.79. *Plantago major* L…….……... 83

4.2.80. *Zea mays* L……..…….…….. 84

4.2.81. *Triticum sativum* L..……...…….. 85

4.2.82. *Hordeum vulgare* L…….…… 86

4.2.83. *Cynadon dactylon* (L.) Pers……..……... 87

4.2.84. *Polygonum cognatum* Meisn…….…….. 87

4.2.85. *Rumex acetosella* L…….…….…… 88

4.2.86. *Rumex crispus* L.....…… 89

4.2.87. *Portulacca oleracea* L……...…….. 89

4.2.88. *Primula auriculata* Lam……... 90

İÇİNDEKİLER

4.2.89. *Nigella sativa* L.……...……. 91

4.2.90. *Ranunculus neopolitanus* Ten…….…….…….……. 91

4.2.91. *Rhamnus petiolaris* Boiss……...…….. 92

4.2.92. *Malus sylvestris* Miller…….……... 92

4.2.93. *Prunus armeniaca* L…… 93

4.2.94. *Pyrus communis* L…….……... 94

4.2.95. *Cydonia oblonga* Miller……..…… 95

4.2.96. *Persica vulgaris* Miller……..... 95

4.2.97. *Prunus avium* L……...……. 96

4.2.98. *Prunus cerasus* L……...…….……. 96

4.2.99. *Prunus domestica* L…….…….... 97

4.2.100. *Prunus dulcis* (Mill.) D. A. Webb…… 97

4.2.101. *Rosa canina* L…….…….. 98

4.2.102. *Rubus hirtus* Waldst. & Kit……..... 98

4.2.103. *Fragaria vesca* L……...……... 99

4.2.104. *Crataegus orientalis* Pallas ex Bieb……..…….. 100

4.2.105. *Pyrus elaeagnifolia* Pallas. subsp. *elaeagnifolia*…….……..... 100

4.2.106. *Prunus spinosa* L…….…… 101

4.2.107. *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin …….. 101

4.2.108. *Sorbus domestica* L.……...……..… 102

4.2.109. *Salix alba* L.……..…… 103

4.2.110. *Populus nigra* L…… 103

İÇİNDEKİLER

4.2.111. *Verbascum cheirianthifolium* Boiss……. 104

4.2.112. *Lycopersicum esculentum* L……..…….. 104

4.2.113. *Capsicum annuum* L……..…….. 105

4.2.114. *Solanum tuberosum* L…….. 106

4.2.115. *Solanum melongena* L…….…… 106

4.2.116. *Datura stramonium* L…….. 107

4.2.117. *Hyoscyamus niger* L……...…….. 107

4.2.118. *Terfezia sp.* Tul. & C. Tul……..…….. 108

4.2.119. *Daphne oleioides* Schreber subsp. *oleoides*……..……..... 108

4.2.120.*Tuber aestivum* Vittad.....…….. 109

4.2.121. *Ulmus glabra* Hudson……...……..... 110

4.2.122. *Petroselinum crispum* (Miller) A.W. Hilla…….……. 110

4.2.123. *Parietaria judaica* L……. 111

4.2.124. *Urtica dioica* L. …….……. 111

4.2.125. *Vitis vinifera* L……..……..... 112

4.2.126. *Vitis vinifera* L……...……..... 113

4.2.127. *Tribulus terrestris* L……. 113

5. SONUÇ VE ÖNERİLER……... 115

6.KAYNAKLAR……..... 129

7.EKLER (sözlük)……..... 145

8.ÖZGEÇMİŞ…….…... 152

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo		Sayfa
Tablo 1.	Arazi çalışmalarında gidilen Yozgat merkeze bağlı köyler ve ilçelerde görüşülen muhtarlar.	6
Tablo 2.	Teşhis edilen bitkiler alfabetik sıra ile familya, cins ve taksonlar (tür, alttür veya varyete) şeklinde listelenmiştir.	11
Tablo 3.	Teşhis edilen mantarlar alfabetik sıra ile familya, cins ve taksonlar (tür, alttür veya varyete) şeklinde listelenmiştir.	15
Tablo 4.	Yozgat ilinde tespit edilen halkın kullandığı bitkiler.	16
Tablo 5.	Yozgat ve ilçelerinde yapılan etnobotanik çalışmalarla, komşu İllerde yapılan etnobotanik çalışmaların ile karşılaştırılması.	118

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	**Açıklamalar**
km	**:** Kilometre
m	**:** Metre
km²	**:** Kilometre kare
m²	**:** Metrekare
m/sn	: Metre bölü saniye
s	: Saat
mbar	: Milibar
mm	: Milimetre
cm	: Santimetre
ºC	: Santigrad derece
%	: Yüzde
pH	: Ortam asit-bazlık değeri
Na	: Sodyum
$CaCO_3$	: Kalsiyum karbonat
34º05º- 36º10º	: Konum bilgisi

Kısaltmalar	**Açıklamalar**
ENE	**:** Kuzey Doğu
ICEB	**:** Uluslararası Etnobotanik Kongresi
M.Ö	**:** Milattan önce
M.S	**:** Milattan sonra
NÖTR	**:** Reaksiyonun olmadığı kısım
TÜİK	**:** Türkiye İstatistik Kurumu

1.GİRİŞ

İki kıta arası köprü vazifesi gören ülkemiz sahip olduğu toprak özellikleri ve jeolojik yapısı nedeniyle 174 familyaya ait 1251 cins 12000'den fazla tür ve tür altı taksonu barındırmaktadır. Tüm kıta Avrupa'sında belirlenen 12000 bitki taksonu bulunduğu hesaba katıldığında ülkemizin bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengin olduğu açıkça görülmektedir (Baytop, 1999).

Ülkemizin üç önemli fitocoğrafik bölgenin kesişimini içermesi, belirtilen bitki çeşitliliği açısından büyük etkisi vardı. İran-Turan, Akdeniz ve Avrupa-Sibirya fitocoğrafyalarının karışımı sonucunda endemizmi yüksek ve zengin bir floristik yapı oluşmuştur. Bunların yanında Türkiye'nin sahip olduğu 0-5000 metre arasında değişen yeryüzü şekilleri ülke florasında çeşitliliklere sebep olmaktadır. Tüm bu etmenler birleştiğinde ülkemiz, çeşitli taksonların gen merkezi haline gelmiştir (Davis, 1965; Zohary, 1975; Avcı, 1993).

Ülkemizdeki zengin bitki çeşitliliğini etnobotanik açısından değerlendirildiğinde, bitkilerin birçok alanda kullanıldığı görülmektedir. Etnobotanik bilimi insanların ve bitkilerin birbirleri ile olan etkileşimini anlatan bir bilim dalıdır. 1985'te W. Harshberger tarafından ilk defa ortaya konmuş olan etnobotanik terimi insan (ethno) ve bitki (botany) sözcüklerinden meydana gelmektedir (Kendir ve Güvenç, 2010).

İnsanlığın varoluşundan bu yana, insanoğlu etrafında bulunan bitkilerden öncelikle besin kaynağı olarak veya sağlık problemlerinin çözümü gibi çok farklı amaçlarla, çeşitli şekillerde faydalanmıştır. Rastlantı sonucu veya deneme yanılma yoluyla elde edilen bu bilgiler ise nesilden nesille genellikle sözlü şekilde aktarılarak günümüze ulaşmış ve botanik kültürünü oluşturmuştur. Bu tez çalışmasında Yozgat ili ve bazı ilçelerinin etnobotanik özellikleri incelenerek, geçmişten günümüze kadar gelen bilgilerin gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Etnobotanik Nedir? Etnobotaniğin Tarihçesi

İnsanlık tarihinde bitkilerden yararlanılması oldukça eskilere dayanır. “Tanrının armağanı” olarak mitolojide konu olmuştur. 1957’de Irak’ta Şanidar Mağarası’nda yapılan kazı çalışmalarında "Neandertal Adamı" kalıntıları bulunmuştur. Bu kalıntılar arasında yer alan mezarda, bitki-insan ilişkisini ortaya koyan ilk bulgular elde edilmiştir (Lewin, 2000; Heinrich vd, 2004). Altmış bin sene öncesinden günümüze gelen bu mezarda, civanperçemi (*Acillea* sp.), kanarya otu (*Senecio* sp.), mor sümbül (*Hyacinthus* sp.), gül hatmi (*Alcea* sp.), peygamber çiçeği (*Centaurea* sp.), ebegümeci (*Malva* sp.), ve efedra (*Ephedra* sp.) gibi bitki türlerine rastlanılmıştır. Ölen kişinin tekrar canlandında kullanacağı fikri ile bu kalıntıların yan yana olduğu düşünülmektedir (Kendir ve Güvenç, 2010).

Yerleştirilen bu türlerin, yenilebilir ve şifalı bitkiler olarak tasnif edildiği düşünülmektedir. O tarihte yaşamış olan insanlar yine bitkilerle ilgili bilgilerini mağara duvarlarına, boynuzlara, tabletlere ve papirüslere resmetmiş veya yazmışlardır. M.Ö. 460-370 yıllarında Eski Yunanlılarda bitkilerden önceleri gıda, daha sonraki zamanlarda ise tıbbi özelliklerinden yararlanılmıştır. Theophrastus tıbbi bitkilerin listesini yapmıştır. M.S 64. yıllarda yaşam sürmüş ve Adana Kozan'da doğmuş olan Dioscorides kendisinin derlediği ve resimlediği "Materia media" isimli kitabı o döneme ait tıbbi bitkileri bulundurmaktadır. 500’e yakın bitkinin tıbbi özelliklerini anlatan bu kitabın birinci nüshası İstanbul Beyazıt kütüphanesinde yer almaktadır. Viyana müzesinde sergilenen ikinci kopya ise Avusturyalılar tarafından basılmış ve bilim dünyasına kazandırılmıştır. Avrupa’da bitkilere karşı ilgi 15. yüzyılda başlamıştır. Genellikle fiziki özelliklerine bakılarak faydalı veya zararlı olabilecekleri üzerinde durulmuştur. Örneğin adamotunun (*Mandragora autumnali* Bertol.) kökü insana benzediği için şifalı olduğu tahmin edilmiştir. Acı dindirici, uyku verici olarak kullanılmıştır. Hatta bitkinin kökünü kaynatıp veya şarapta beklettikten sonra elde edilen karışım ameliyat öncesi hastalara verilmiştir. Adamotunun 1889 yılında kimyasal analizleri yapılmıştır ve gerçekten de içeriğinin uyku verici, acı dindirici etkilere sahip olduğu ortaya konulmuştur (Yıldırımlı, 2004).

Etnobotanik özellikleri açısından önemli bazı bitkiler ilerleyen zamanlarda kültüre alınmıştır. De Candolle 1883 yılında "Kültür Bitkilerinin Kökeni" adlı bir çalışma yapmıştır. Kültür bitkileri ile doğal yayılış alanları arasında benzerlik kurmuştur. Daha sonraki dönemlerde ise Rus bilim insanı Nicolai Vavilov, 1926 yılında kültür bitkilerinin kökenlendiği merkezlerle ilgi bir kitap yayınlanmıştır. Çalışmasını kromozom, kalıtım, anatomik özellikler gibi ileri tekniklere dayandırmıştır (Yıldırımlı, 2004).

Bitkilerden yararlanma arzusu etnobotanik biliminin doğmasına sebep olmuştur. "Etno" insanların, "botanik" bitkilerin çalışması demektir. Bu terimi, ilk kez 1985'de John W. Harshberger kullanmıştır. "The Purpose of Ethnobotany" adlı kitabında etnobotanik terimini bilim camiasına kazandırmıştır. Harsberger etnobotaniği "bitkilerin yerel halk tarafından kullanımı" olarak tarif etmektedir. İlerleyen yıllarda Yen Etnobotanik bilimi ile ilgi tanımı 1993'te yeniden gözden geçirmiş ve Etnobotaniği "yerli halk ve bitkiler arasındaki her türlü karşılıklı ilişki" olarak tarif etmiştir (Kendir ve Güvenç, 2010).

İnsanoğlu faydalı bulduğu bitkileri tanıma yoluna gitmiş, tanıtmış ve özellikle hastalıkların tedavisinde kullanmıştır. İnsanların bitkilerden faydalanma yolları değişik kültürlere göre farklılık göstermektedir. Genellikle insanlar bitkileri gıda, çeşitli hastalıkların tedavisi, yapı malzemesi, yakıt, hayvan yemi, boyarmadde, süs eşyası yapımı, inançsal amaçlar için kullanmışlardır. Faydalanma yolları, zaman içerisinde oluşan bazı değişiklikler ve gelişmelerle birlikte nesiller boyunca aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Bu bitkilerin kullanım alanlarının ve yöresel adlarının bilinmesi insanlık mirasının gelecek nesillere ulaştırılması açısında oldukça önemlidir. Tüm dünyada etnobotanik çalışmalara olan ilgi oldukça fazladır. Etnobotanik çalışmalarında en fazla efor sarf eden ülkelerin başında Hindistan gelmektedir. Bunu Çin takip eder. Birçok ülkede de etnobotanik çalışmalara önem verilmektedir. Uluslararası Etnobiyoloji Topluluğu (International Society of Ethnobiology) iki senede bir kongre düzenleyerek bu konudaki çalışmaların paylaşılmasına katkı vermektedir. Bu amaçla ilk kongre İspanya'da 1992 yılında yapılmıştır. 4. Kongreye ise Türkiye ev sahipliği yapmış ve toplantıya 46 ülkeden 330 civarı bilim insanı katılmıştır (Ertuğ, 2005).

Türkiye farklı iklim koşulları ve taşıdığı değişik jeolojik özellikleri nedeniyle geniş bir bitki çeşitliliğine sahip olduğu bilinmektedir. Türkiye pek çok medeniyete ev sahipliği yaptığı ve insanları zengin bir geleneksel botanik bilgi hazinesi taşıdığı da ortadadır. Bu

bilginin gelecek nesillere aktarılabilmesi için ülkemizde çok sayıda etnobotanik çalışma yapıldığı, bu amaçla Sadıkoğlu 1928–1997 yılları arasında Türkiye'de yapılmış etnobotanik çalışmaları derlemiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde en fazla etnobotanik çalışmanın İç Anadolu Bölgesi'nde yapıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmalarda halkımızın bitkileri en çok tedavi amacıyla ve gıda olarak kullandığı tespit edilmiştir (Sadıkoğlu, 1998).

Ayrıca etnobotanik çalışmaları ortaya koymak amacıyla ülkemizde Uluslararası Entobotanik Kongresi de düzenlenmiştir. Etnobotanik kongreleri dizisi, farklı disiplinleri kapsayan, yeni araştırmaların sunulduğu, yöntem ve verilerin paylaşıldığı bir platform haline gelmiştir. Bu kongrelere uluslararası katılımın sağlanması da kongrenin önemini arttırmıştır. Bu kongrelerin ülkemizdeki kültürel ve bitkisel mirasın devamlılığını sağlayacağıda aşikârdır (Ertuğ, 2005).

2.2. Yozgat İlinin Topoğrafik Yapısı ve Coğrafi Konumu

Yozgat ili, İç Anadolu Bölgesi'nin on üç ilinden birisidir. Yozgat ilinin rakımı 1300 metredir. Kuzeyde Çorum, Amasya ve Tokat, batısında Kırıkkale, Kırşehir, ile doğusunda Sivas, güneyinde Kayseri ve Nevşehir illeri ile komşudur.

Yozgat, Yeşilırmak ve Kızılırmak nehirleri arasında bulunmaktadır. Yozgat ilinin yüz ölçümü 14.072 km^2 olup Türkiye'nin yüzölçümünün yaklaşık % 1.8'ini oluşturur.

Yozgat yüzey şekilleri açısından, Platolar veya yaylalar, dağlar ve tepeler, ovalar olmak üzere üç ana gruba ayrılır. İç Anadolu Bölgesinde bulunan platolarının Yozgat ili içerisinde kalan kısmına "Bozok Platosu" denir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu tez çalışmasının konusunu Yozgat ilinin ilçelerinde ve birçok yerleşim alanlarındaki yöre insanın çeşitli amaçlar için (gıda, tıbbi amaçlı, ev eşyası, yapı malzemesi, yem, yakacak vs.) yararlandığı bitkiler oluşturmaktadır.

Tezle ilgili çalışmalar başlıca üç aşamada yürütülmüştür:

1. Araştırma yöresinde yapılan çalışmalar

2. Herbaryum çalışmaları

3. Bulguların değerlendirilmesi

3.1. Araştırma Yöresinde Yapılan Çalışmalar

Yozgat merkez ilçe, bazı ilçeleri ve köylerinde yaşayan çalışmamızın amacına yönelik bilgisine başvurulacak olan kişiler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu kişilerinden alınan bilgiler ışığında yöresel kullanımı olan bitkilerin arazi çalışmaları yapılmıştır. Bilgisine başvurulacak kişilerin tespiti için ilk olarak mahalle ve köy muhtarlarına danışılmıştır. Bir sonraki adım olarak ev ve kahvehaneler ziyaret edilmiştir. Kaynak kişiler ile yapılan görüşmeler esnasında hazırlanmış anket forumundaki sorular sorulmuştur. Bitkilerin yöresel isimleri, ne amaçla kullanıldığı, bitkinin kullanılan bölümü, kullanım şekli vb. sorulardan oluşmaktadır. Kaynak kişilerin verdiği bilgiler doğrultusunda kullandıkları bitki örnekleri kendilerinden temin edilmiş ve teşhisleri yapılmak üzere herbaryum materyali haline getirilmiştir.

Bitkilerin yetişme dönemleri de göz önüne alınarak 2018 ve 2021 yıllarında toplam 60 günlük bir arazi çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma esnasında Yozgat merkeze bağlı köyler ile ilçelere gidilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Arazi Çalışmalarında gidilen, Yozgat merkeze bağlı köyler ve ilçelerinde görüşülen muhtarlar

Yozgat'ın ilçeleri	Köyleri	Muhtarın Adı Soyadı
Merkez	Aktaş	Haydar Bektaş
Merkez	Akyamaç	Adem Karaca
Merkez	Alemdar	Cevdet Ortak
Merkez	Aydoğan	Miktat Çam
Merkez	Azizli	Ömer Faruk Düzgün
Merkez	Bacılı	Kanber Bolat
Merkez	Bahçecik	Şükrü Kaya
Merkez	Baltasarılar	Hidayet Taşkın
Merkez	Başıbüyüklü	Menduh Özçelik
Merkez	Başınayayla	Hacı Abdullah Gaylesiz
Merkez	Battal	Hasan Gülsaçan
Merkez	Bayatören	Mustafa Şahiner
Merkez	Beyvelioğlu	Erdoğan Bolat
Merkez	Bişek	Eşref Ermiş
Merkez	Bozlar	Davut Kılınçaslan
Merkez	Buzağcıoğlu	Gürsel Dalgıç
Merkez	Büyükincirli	İsmail Balı
Merkez	Büyükmahal	Cemalettin Doğanyiğit
Merkez	Büyüknefes	Mustafa Aydın
Merkez	Cihanpaşa	İsmail Çakır
Merkez	Çadırardıç	Adem Biçer
Merkez	Çağlayan	Kadir Bulut
Merkez	Çalatlı	Nizamettin Dolgunyürek
Merkez	Çalılı	İhsan İldemir
Merkez	Çatma	İsmail Erdemir
Merkez	Çorak	Ali Rıza Öztürk
Merkez	Dağyenicesi	Cuma Maviş
Merkez	Dambasan	Haydar Dölaslan
Merkez	Darıcı	Halil Demirsoy
Merkez	Dayılı	İbrahim Gültepe
Merkez	Delihasanlı	Aytekin Aslan
Merkez	Derbent	Yılmaz Dursun

Tablo1'in devamı

Merkez	Dereboymul	Çelebi Şahingöz
Merkez	Derekışla	Hasan Eraslan
Merkez	Deremahal	Hüseyin Mavili
Merkez	Deremumlu	Aydın Aslaner
Merkez	Divanlı Mah	Hamdi Ergüler
Merkez	Erkekli	Nasuh Demir
Merkez	Esenli	Osman Korkmaz
Merkez	Evci	Mahmut Sarı
Merkez	Fakıbeyli	Yalçın Karabulut
Merkez	Gevrek	Mustafa Güneş
Merkez	Gökçekışla	Bekir Karaca
Merkez	Görpeli	Kenan Tolu
Merkez	Güdülelmahacılı	İsmail Uçar
Merkez	Güllük	Alaattin Baran
Merkez	Güllüoluk	Necip Kaya
Merkez	Gülyayla	İsmail Derler
Merkez	Güneşli	Yılmaz Yıldız
Merkez	Hamzalı	Ali İnan
Merkez	Haydarbeyli	Adem Yarar
Merkez	İnceçayır	Güzel Selvi
Merkez	İşleğen	Gürsel Duygu
Merkez	Kababel	Özgür Bektaş
Merkez	Kale	Mustafa Çevik
Merkez	Karabıyık	Hüseyin Camgöz
Merkez	Karacalar	Mehmet Ali Çalışkan
Merkez	Karalar	Yunus Dursun
Merkez	Kaşkışla	Sadık Karabulut
Merkez	Kavurgalı	Dursun Tokat
Merkez	Kırıksoku	Şenol Ulger
Merkez	Kırım	Hamit Bezen
Merkez	Kışla	Birdal Yıldırım
Merkez	Kızıltepe	Aziz Gençel
Merkez	Kolanlı	Ali Akyol
Merkez	Koyunculu	Şenol Bozkurt

Tablo1'in devamı

Merkez	Köçekkömü	Adıgüzel Başal
Merkez	Köçeklioğlu	Tuncay Akbulut
Merkez	Köseyusuflu	Mehmet Uzel
Merkez	Kuşçu	Yaşar Darı
Merkez	Kuyumcu	Hasgül Yayla
Merkez	Lök	Hasan Önal
Merkez	Mezraa	Ersoy Bolatcan
Merkez	Musabeyli	Fatih Ilgaz
Merkez	Musabeyliboğazı	İbrahim Baran
Merkez	Osmanpaşa	Şahi Dursun
Merkez	Örencik	Coşkun Koç
Merkez	Özlüce	Mehmet Yılmaz
Merkez	Pembecik	Rahmi Korkmazer
Merkez	Recepli	İsmail Akdoğan
Merkez	Sağlık	Nevzat Yazan
Merkez	Salmanfakılı	Fatih Aslan
Merkez	Sarıfatma	Muhsin Temel
Merkez	Sarımbey	Ethem Gökçe
Merkez	Sarınınören	Şerafettin Ersoy
Merkez	Söğütlüyayla	Mustafa Koca
Merkez	Tayfur	Esalettin Eraslan
Merkez	Tayip	Ercan Kocamaz
Merkez	Tekkeyenicesi	Yaşar Ercan
Merkez	Topaç	İsmail Can
Merkez	Topçu	Zeki Açıkgöz
Merkez	Türkmen	Cemal Yüce
Merkez	Türkmensarılar	Hasan Duyar
Merkez	Yassıhüyük	Ahmet Öcalan
Merkez	Yazpınar	Hacı Bayram Erkoç
Merkez	Yeşilova	Hacı Aslan
Merkez	Yudan	Musa Gönülalan
Oluközü	Merkez	Musa ERTEK
Saraykent	Divanlı	Harun Kızılırmak
Saraykent	Güldibi	Ramazan Can

Tablo1'in devamı

Saraykent	Karşıyaka	Mesut Tekin
Saraykent	M. Fevzi Çakmak	Durak Kaya
Saraykent	Yeni Mahalle	Dursun Kalkan
Saraykent	Büyükcamii	Lütfullah Açıkel
Saraykent	Saray	Mahmut Cengizer
Saraykent	Fatih Sultan Mehmet	Mustafa Demirel
Ozan	Cumhuriyet	Satılmış İpek
Ozan	Merkez	Ali Ercan
Doğankent	Aksaray	Erdal Çevik
Doğankent	Çavuşlu	Özay Şahin
Doğankent	Kayabaşı	Mahmut İler
Doğankent	Mahmatlı	Muhdat Aydın
Doğankent	Yeni	İdris Şahin
Akdağmadeni	Sazlıdere	H.İbrahim Dovancı
Akdağmadeni	Sekikaşı	Mehmet Eşer
Akdağmadeni	Sıtma-Dereyurt	Zeki Şiret
Akdağmadeni	Şahnaderesi	Hakan Özdemir
Akdağmadeni	Tarhana	Ünal Yılmaz
Akdağmadeni	Taspınar	Ali Gümüş
Akdağmadeni	Temurşeyh	Erhan Demir
Akdağmadeni	Tekkegüneyi	Songül Çiftçi
Akdağmadeni	Uzakçay	Serhat Tekin
Akdağmadeni	Üçkaraağaç	Oktay Altıntaş
Akdağmadeni	Veziralanı	Zeki Karadavut
Akdağmadeni	Yazılıtaş	Mustafa Önen
Akdağmadeni	Yedişehri	Zeynel Batır
Akdağmadeni	Yeniyapan	İsa Ceyhan
Akdağmadeni	Yukarıçulhalı	Uğur Göndelen
Akdağmadeni	Yünalanı	Dursun Alpaydın

3.2. Herbaryum Çalışmaları

Etnobotanik özelliği olan bitkiler ilgililerden toplandıktan sonra Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Herbaryumda bulunan Olympus SZX16 stereo-mikroskop kullanılarak teşhisleri yapılmıştır.

Teşhisler yapılırken Flora of Turkey (Davis, 1965-1988) den yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Etnobotanik Kullanımı Tespit Edilen Türler ve Kullanım Şekilleri

Yöre halkına yapılmış olan anket ve arazi çalışmaları Tablo 1'de verilmişti. Alanda var olan ve yöre halkı tarafından bilinen ve kullanıldığı tespit edilen bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin hangi familyaya ait oldukları, Latince isimleri, yöresel isimleri (teşhis edilen bitkiler familya, cins ve taksonlar; tür, alttür veya varyete şeklinde listelenmiştir) Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 3'de mantarlar verilmiştir Tablo 4'de kullanılan kısımları ve ne şekillerde kullanıldıkları gösterilmiştir..

Tablo 2. Yöre Halkı Tarafından Kullanılan Tıbbi ve Aromatik Bitki Listesi

1.	Acanthaceae	*Acanthus hirsutus* Boiss.	Kıllıayı Pençesi
2.	Alliaceae	*Allium cepa* L.	Soğan
3.	Alliaceae	*Allium sativum* L.	Sarımsak
4.	Amaranthaceae	*Spinacia oleracea* L.	Ispanak
5.	Amaranthaceae	*Beta vulgaris* L. var. *altissima* Döll	Pancar
6.	Amaranthaceae	*Amaranthsu retroflexus* L.	Tellice
7.	Amaryllidaceae	*Allium porrum* L.	Pırasa
8.	Anacardiaceae	*Rhus coriaria* L.	Sumak
9.	Apiaceae	*Daucus carota* L.	Havuç
10.	Araceae	*Arum maculatum* L.	Yılanyastığı
11.	Asphodelaceae	*Eremurus spectabilis* M.Bieb.	Çiriş
12.	Asteraceae	*Lactuca sativa* L.	Marul
13.	Asteraceae	*Helianthus annuus* L.	Ayçekirdek
14.	Asteraceae	*Anthemis tinctoria* L.	Papatya
15.	Asteraceae	*Artemisia absinthium* L.	Mayasıl otu
16.	Asteraceae	*Centaurea urvillei* DC. subsp. *stepposa*	Yerkötürümü
17.	Asteraceae	*Chondrilla juncea* L. var. *juncea*	Çıtlak
18.	Asteraceae	*Onopordum turcicum* Danin.	Kangal
19.	Asteraceae	*Scorzonera mollis* Bieb. subsp. *szowitzii* (D.C.) Chamberlain.	Tekecan

Tablo 2'nin devamı

20.	Asteraceae	*Tragopog buphthalmoides* (DC.) Boiss. var. *buphthalmoides.*	Yemlik
21.	Asteraceae	*Xanthium spinosum* L.	Pıtrak
22.	Berberidaceae	*Berberis crataegina* DC.	Karamık
24.	Brassicaceae	*Brassica oleracea* L.	Karalahana
25.	Brassicaceae	*Lepidium sativum* L.	Tere
26.	Brassicaceae	*Armoracia rusticana* P.G. Gaertn. B. Mey.& Scherb.	Yabani Turp
27.	Brassicaceae	*Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.	Çobançantası
28.	Brassicaceae	*Sinapis arvensis* L.	Hardal
29.	Brassicaceae	*Raphanus sativus* L.	Turp
30.	Chenopodiaceae	*Chenopodium foliosum* (Moench) Aschers.	İt Üzümü
31.	Crassulaceae	*Sedum sempervivoides*-M-bieb.	İkbal Çiçeği
32.	Cucurbitaceae	*Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum.	Karpuz
33.	Cucurbitaceae	*Cucumis melo* L.	Kavun
34.	Cucurbitaceae	*Cucumis sativus* L.	Salatalık
35.	Cucurbitaceae	*Cucurbita pepo* L.	Bahçe Kabak
36.	Cucurbitaceae	*Cucurbita moschata* L.	Bal Kabağı
37.	Cucurbitaceae	*Ecballium elaterium* (L.) A. Rich.	Acı Kavun
38.	Cupressaceae	*Juniperus communis* L.	Ardıç
39.	Elaeagnaceae	*Elaeagnus angustifolia* L.	İğde
40.	Euphorbiaceae	*Euphorbia macroclada* Boiss.	Sütleğen
41.	Fabaceae	*Phaseolus vulgaris* L.	Fasulye
42.	Fabaceae	*Vicia faba* L.	Kara Bakla
43.	Fabaceae	*Lens culinaris* Medik.	Mercimek
44.	Fabaceae	*Vicia sativa* L.	Fiğ
45.	Fabaceae	*Cicer arietinum* L.	Nohut
46.	Fabaceae	*Cicer anatolicum* Alef.	Yazın nohutu
47.	Fabaceae	*Medicago sativa* L. subsp. *sativa.*	Yonca
48.	Fabaceae	*Astragalus brachypterus* Fisch.	Kuş Geveni
49.	Fabaceae	*Astragalus compactus* LAM.	Kuş Keven
50.	Fabaceae	*Ranunculus kotschyi* Boiss.	Mayıs Çiçeği
51.	Fabaceae	*Vicia ervilia* (L.) Willd.	Burçak

Tablo 2'nin devamı

52.	Fagaceae	*Quercus pubescens* Willd.	Palamut
53.	Fagaceae	*Quercus* L.	Meşe
54.	Iridaceae	*Crocus ancyrensis (Herbert)* Maw.	Çiğdem
55.	Iridaceae	*Irıs caucasica Hoffm*. subsp. *turcica* B. Matthew.	Süsen
56.	Juglandaceae	*Juglans regia* L.	Ceviz
57.	Lamiaceae	*Menta* x *piperita* L.	Dağ nanesi
58.	Lamiaceae	*Thymus vulgaris* L.	Kekik
59.	Lamiaceae	*Lavandula* L.	Lavanta
60.	Lamiaceae	*Mentha longifolia* L.	Narpız, Su Nanesi
61.	Lamiaceae	*Salvia officinalis* L.	Adaçayı
62.	Lamiaceae	*Salvia virgata* Jacq.	Kazan Karası
63.	Lamiaceae	*Teucrium chamaedrys* L.	Kısa Mahmut
64.	Lamiaceae	*Teucrium polium* L.	Yavşan
65.	Linaceae	*Linum usitatissimum* L.	Zeyrek, Keten
66.	Loranthaceae	*Arceuthobium oxycedri* (DC.)	Ardıç Ökse otu
67.	Loranthaceae	*Viscum album* L. subsp. *album.*	Çam Ökse Otu
68.	Malvaceae	*Abelmoschus esculentus* (L.) Moench.	Bamya
69.	Malvaceae	*Althaea officinalis* L.	Gül Hatmi
70.	Malvaceae	*Malva neglecta* Wallr.	Çoban çöreği
71.	Moraceae	*Morus alba* L.	Dut
72.	Moraceae	*Morus nigra* L.	Kara Dut
73.	Nitrariaceae	*Peganum harmala* L.	Üzerlik
74.	Orchidaceae	*Dactylorhiza iberica* (M. Bieb. ex Willd.) Soó.	Salep
75.	Papaveraceae	*Papaver rhoeas* L.	Gelincik
76.	Pinaceae	*Pinus sylvestris* L.	Sarı Çam
77.	Pinaceae	*Pinus nigra* L.	Kara Çam
78.	Pinaceae	*Pinus nigra* J.F. Arnold subsp. *nigra* var. *caramanica*.	Çam Reçine
79.	Plantaginaceae	*Plantago major* L.	Sinirli ot
80.	Poaceae	*Zea mays* L.	Mısır
81.	Poaceae	*Triticum sativum* L.	Buğday
82.	Poaceae	*Hordeum vulgare* L.	Arpa

Tablo 2'nin devamı

83.	Poaceae	*Cynadon dactylon* (L.) Pers.	Ayrık otu
84.	Polygonaceae	*Polygonum cognatum* Meissn.	Madımak
85.	Polygonaceae	*Rumex acetosella* L.	Kuzukulağı
86.	Polygonaceae	*Rumex crispus* L.	Efelik
87.	Portulacaceae	*Portulacca oleracea* L.	Semiz otu
88.	Primulaceae	*Primula auriculata* Lam.	Tutça
89.	Ranunculaceae	*Nigella sativa* L.	Çörek otu
90.	Ranunculaceae	*Ranunculus neopolitanus* Ten.	Düğün çiçeği
91.	Rhamnaceae	*Rhamnus petiolaris* Boiss.	Cehri
92.	Rosaceae	*Malus sylvestris* Miller.	Elma
93.	Rosaceae	*Prunus armeniaca* L.	Kayısı
94.	Rosaceae	*Pyrus communis* L.	Armut
95.	Rosaceae	*Cydonia oblonga* Miller.	Ayva
96.	Rosaceae	*Persica vulgaris* Miller.	Şeftali
97.	Rosaceae	*Prunus avium* L.	Kiraz
98.	Rosaceae	*Prunus cerasus* L.	Vişne
99.	Rosaceae	*Prunus domestica* L.	Erik
100.	Rosaceae	*Amygdalus communis* L.	Badem
101.	Rosaceae	*Rosa canina* L.	Kuşburnu
102.	Rosaceae	*Rubus hirtus* Waldst. & Kit.	Böğürtlen
103.	Rosaceae	*Fragaria vesca* L.	Dağ Çileği
104.	Rosaceae	*Crataegus orientalis* Pallas ex Bieb.	Alıç
105.	Rosaceae	*Pyrus elaeagnifolia* Pallas. subsp. *elaeagnifolia.*	Dağ Armudu, Ahlat
106.	Rosaceae	*Prunus spinosa* L.	Gövem Eriği
107.	Rosaceae	*Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin.	Dağ Eriği
108.	Rosaceae	*Sorbus domestica* L.	Üvez
109.	Salicaceae	*Salix alba* L.	Aksöğüt
110.	Salicaceae	*Populus nigra* L.	Kara Kavak
111.	Scrophulariaceae	*Verbascum cheirianthifolium* Boiss.	Sığır Kuyruğu
112.	Solanaceae	*Lycopersicum esculentum* L.	Domates
113.	Solanaceae	*Capsicum annuum* L.	Biber
114.	Solanaceae	*Solanum tuberosum* L.	Patates

Tablo 2'nin devamı

115.	Solanaceae	*Solanum melongena* L.	Patlıcan
116.	Solanaceae	*Datura stramonium* L.	Kabukotu
117.	Solanaceae	*Hyoscyamus niger* L.	Kumacık otu
119.	Thymelaeaceae	*Daphne oleioides* Schreber subsp. *oleoides.*	Yer Gökcesi
121.	Ulmaceae	*Ulmus glabra* Hudson.	Karaağaç
122.	Umbelliferae	*Petroselinum crispum* (Miller) A.W. Hilla.	Maydanoz
123.	Urticaceae	*Parietaria judaica* L.	Yapışkan otu
124.	Urticaceae	*Urtica dioica* L.	Isırgan
125.	Vitaceae	*Vitis vinifera* L.	Asma yaprağı
126.	Vitaceae	*Vitis vinifera* L.	Üzüm
127.	Zygophyllaceae	*Tribulus terrestris.*	Demir Dikeni, Çoban Çökerten

Tablo 3. Teşhis edilen mantarlar alfabetik sıra ile familya, cins ve taksonlar (tür, Alttür veya varyete) şeklinde listelenmiştir.

23.	Morchellaceae	*Morchella esculenta* (L.) Pers.	Kuzuğöbeği
118.	Terfeziaceae	*Terfezia sp.* Tul. & C. Tul.	Keme
120.	Tuberaceae	*Tuber aestivum Vittad.*	Yaz Trüf Mantarı

Tablo 4: Yozgat İlinde Tespit Edilen Bitkiler ve Kullanım Şekilleri

Bitkinin Adı:	Yöresel Adı:	Ne Şekilde Kullanıldığı:	Kullanım Amacı:	İlçe/Köy Adı:	Kimden Alındığı:
Prunus armeniaca L.	Kayısı	Olgun meyveleri taze ve kurutulmuş olarak tüketilir.	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Juglans regia L.	Ceviz	Meyvesi besin olarak ve kabukları boya maddesi olarak	Beslenme, Boyama	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Malus sylvestris Miller.	Elma	Meyvesi taze olarak ve kurutularak kullanılır	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Pyrus communis L.	Armut	Meyvesi taze olarak ve kurutularak kullanılır	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Cydonia oblonga Miller.	Ayva	Meyvesi taze olarak ve kurutularak kullanılır	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Persica vulgaris Miller.	Şeftali	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Prunus avium L.	Kiraz	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Prunus cerasus L.	Vişne	Meyvesi taze olarak tüketilir ve kompostosu yapılır	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85

Tablo 4'ün devamı

Vitis vinifera L.	Üzüm	Meyvesi taze olarak tüketilir ve pekmez yapımında kullanılır	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Prunus domestica L.	Erik	Meyvesi taze olarak tüketilir ve kompostosu yapılır	Beslenme	Yünalanı köyü	Döndü SÜGEN Yaş:85
Morus alba L.	Dut	Meyvesi taze olarak tüketilir ve pekmez yapımında kullanılır	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Morus nigra L.	Karadut	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Prunus dulcis (Mill.) D. A. Webb.	Badem	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Elaeagnus angustifolia L.	İğde	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Citrullus lanatus (Thunb.) Matsum.	Karpuz	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Cucumis melo L.	Kavun	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80

Tablo 4'ün devamı

Rosa canina L.	Kuşburnu	Meyvesi taze olarak tüketilir ve marmelatı yapılır.	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Rubus hirtus Waldst. & Kit.	Böğürtlen	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Kartal köyü	Çoban NECATİ Yaş:80
Fragaria vesca L.	Dağ Çileği	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Crataegus orientalis Pallas ex Bieb.	Alıç	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Pyrus elaeagnifolia Pallas. subsp. *Elaeagnifolia.*	Dağ Armudu	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Prunus spinosa L. subsp. *asyphylla*(Schur).	Dağ Eriği	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Berberis crataegina DC.	Karamık	Meyvesi taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Lycopersicum esculentum L.	Domates	Meyve taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Cucumis sativus L.	Salatalık	Meyve taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60

Tablo 4'ün devamı

Capsicum annuum L.	Biber	Meyve taze olarak tüketilir	Beslenme	Emerek köyü	Yeter ÜNAL Yaş:60
Cucurbita pepo L.	Bahçe Kabak	Meyve meyvesi yemek olarak kullanılır	Beslenme	Esenli köyü	Ahmet FAKILI Yaş:56
Cucurbita moschata. L.	Bal Kabağı	Bitkinin çiçekleri dolma olarak meyvesi yemek ve tatlı olarak kullanılır	Beslenme	Esenli köyü	Ahmet FAKILI Yaş:56
Solanum tuberosum L.	Patates	Yumruları yemeklerde kullanılır	Beslenme	Esenli köyü	Ahmet FAKILI Yaş:56
Allium cepa L.	Soğan	Gövdesi yemeklerde ve salatada kullanılır	Beslenme	Esenli köyü	Ahmet FAKILI Yaş:56
Allium sativum L.	Sarımsak	Bitkinin yeşil dalları ve kurutulmuş dişleri yemeklerde	Beslenme	Esenli köyü	Ahmet FAKILI Yaş:56
Daucus carota L.	Havuç	Meyvesi taze olarak tüketilir ve salatalarda kullanılır	Beslenme	Esenli köyü	Ahmet FAKILI Yaş:56
Petroselinum crispum (Miller) A.W. Hilla.	Maydanoz	Taze dalları yemeklerde kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60
Mentha spicata L.	Nane	Taze dalları salatalarda kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60

Tablo 4'ün devamı

Lepidium sativum L.	Tere	Taze dalları salatalarda kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60
Lactuca sativa L.	Marul	Taze dalları salatalarda kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60
Thymus vulgaris L.	Kekik	Taze ve kurutulmuş dalları salatalarda ve yemeklerde kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60
Armoracia rusticana P.G. Gaertn. B. Mey.& Scherb	Yabani Turp	Taze dalları salatalarda kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60
Portulacca oleracea L.	Pürpürüm	Taze dalları salatalarda kullanılır	Beslenme	Topaç köyü	Arif SARIASLAN Yaş:60
Brassica oleracea L.	Beyaz Lahana	Taze dalları salatalarda kullanılır, turşusu ve sarması yapılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38
Solanum melongena L.	Patlıcan	Meyvesi yemeklerde ve salatada kullanılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38
Phaseolus vulgaris L.	Fasulye	Meyvesi ve tohumu Yemek yapımında kullanılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38
Vicia faba L.	Kara Bakla	Yemek yapımında kullanılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38

Tablo 4'ün devamı

Abelmoschus esculentus L. Moench.	Bamya	Meyvesi yemek yapımında kullanılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38
Allium porrum L..	Pırasa	Bitki tamamı yemek yapımında kullanılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38
Spinacia oleracea L.	Ispanak	Yaprakları yemeklerde ve salatada kullanılır	Beslenme	Sarıhacılı köyü	Şakir KALKAN Yaş:38
Beta vulgaris L.	Pancar	Bitkin yaprak sapları turşu yapımında kök kısmı yemek ve şeker üretiminde kullanılır	Beslenme ve sanayi	Divanlı mahallesi	Mehmet Ali GÖZEL Yaş:38
Helianthus annuus L.	Ay çekirdek	Bitkini tohumu yağ yapımı ve kuruyemiş olarak kullanılır.	Beslenme	Divanlı mahallesi	Mehmet Ali GÖZEL Yaş:38
Zea mays L.	Mısır	Meyvesi ekmek, hayvan yemi olarak nişasta yapımında kullanılır	Beslenme	Divanlı mahallesi	Mehmet Ali GÖZEL Yaş:38
Triticum sativum L.	Buğday	Tohumu un yapımında bulgur yapımında kullanılır	Beslenme	Divanlı mahallesi	Mehmet Ali GÖZEL Yaş:38

Tablo 4'ün devamı

Lens culinaris Medik.	Mercimek	Tohumu yemek yapımında kullanılır	Beslenme	Divanlı mahallesi	Mehmet Ali GÖZEL Yaş:38
Hordeum vulgare L.	Arpa	Tohumu hayvan yemi olarak ve içecek yapımında kullanılır.	Yem	Demirşıh köyü	Saat ÜNAL Yaş:48
Vicia sativa L..	Fiği	Hayvan yemi olarak kullanılır	Yem	Demirşıh köyü	Saat ÜNAL Yaş:48
Cicer arietinum L.	Nohut	Tohumu yemek yapımında ve kuruyemiş olarak kullanılır.	Beslenme	Demirşıh köyü	Saat ÜNAL Yaş:48
Cicer anatolicum Alef.	Yazın nohutu	Tohumu yemek yapımında, tohumları	Beslenme	Demirşıh köyü	Saat ÜNAL Yaş:48
Lavandula L.	Lavanta	Çiçekleri Parfümeri ve temizlik sanayinde kullanılır	Koku	Demirşıh köyü	Saat ÜNAL Yaş:48
Medicago sativa L. subsp. *sativa.*	Yonca	Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır.	Yem	Topçu köyü	Ali ŞAHİN Yaş:62
Polygonum cognatum Meissn.	Madımak	Taze Yaprakları yemek olarak kullanılır.	Beslenme	Topçu köyü	Ali ŞAHİN Yaş:62

Tablo 4'ün devamı

Arum detruncatum C.A.	Livik	Taze yaprakları yemek olarak kullanılır	Beslenme	Topçu köyü	Ali ŞAHİN Yaş:62
Collybia velutipes (Curtis) Singer.	Ağaç Mantarı	Yemek olarak kullanılır.	Beslenme	Topçu köyü	Ali ŞAHİN Yaş:62
Acanthus hirsutus Boiss.	Kıllı ayıpençesi	Taze yaprakları	Beslenme -Sağlık	Tayip köyü	Şener KAHRİMAN Yaş:56
Althaea officinalis L.	Gül Hatmi	Taze yaprakları	Sağlık	Tayip köyü	Şener KAHRİMAN Yaş:56
Amaranthsu retroflexus L.	Tellice	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Tayip köyü	Şener KAHRİMAN Yaş:56
Anthemis tinctoria L.	Papatya	Çiçek ve yaprakları kurutulup çay olarak içilir	Sağlık	Tayip köyü	Şener KAHRİMAN Yaş:56
Artemisia absinthium L.	Mayasıl otu	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Tayip köyü	Şener KAHRİMAN Yaş:56
Astragalus brachypterus Fisch.	Kuş Geveni	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Tayip köyü	Şener KAHRİMAN Yaş:56
Astragalus compactus LAM	Keven	Toprak üstü kısımları	Sakız Yapıştırıcı	Derbent köyü	Tarık AKKAYA Yaş:52
Centaurea urvillei DC. subsp. *stepposa.*	Mentik	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Derbent köyü	Tarık AKKAYA Yaş:52
Chenopodium foliosum (Moench) (Aschers.).	İt Üzümü	Meyve	Meyve	Kızltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar

Tablo 4'ün devamı

Chondrilla juncea L. var. *juncea.*	Çıtlak	Taze yaprakları	Sakız	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Coronilla orientalis Miller. var. *orientalis.*	Mayıs Çiçeği	Çiçekleri	Çay	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Daphne oleoides Schreber subsp. *oleoides.*	Yergökcesi	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Datura stramonium L.	Kabukotu	Meyvesi	Sağlık	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Ecballium elaterium (L.) A. Rich.	Acı Kavun	Meyveleri	Sağlık	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Eremurus spectabilis M. Bieb.	Çiriş	Öz suyu	Beslenme	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Euphorbia macroclada Boiss.	Sütleğen	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Althea officinalis L.	Fatma Çiçeği	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Kızıltepe köyü	Aziz GENÇEL Yaş:48 Muhtar
Hyoscyamus niger L.	Kumacık otu	Bitkinin tamamı	Sağlık	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66
Crocus ancyrensis (Herbert) Maw.	Çiğdem	Toprak üstü kısımları	Meyva	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66
Irıs caucasica Hoffm. subsp. *turcica* B. Matthew	Navruz	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66

Tablo 4'ün devamı

Mentha longifolia L.	Narpız	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66
Linum usitatissimum L.	Zeyrek, Keten	Toprak üstü kısımları	Sağlık.	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66
Malva neglecta Wallr.	Ebegömeci	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66
Melilotus officinalis L.	Burçak	Toprak üstü kısımları	Hayvan Yiyeceği	Güdülelmahacılı	Şemsi KOÇ Yaş:66
Nigella sativa L.	Çörek otu	Tohumları	Baharat	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Onopordum turcicum Danin.	Kangal	Tüm Bitki	Kök	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE
Dactylorhiza iberica (M. Bieb. ex Willd.) Soó.	Salep	Bitkinin Yumrularında	İçecek	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Parietaria judaica L.	Yapışkan otu	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Peganum harmala L.	Üzerlik	Tohum	Muska-Tütsü	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Arceuthobium oxycedrii (DC.).	Ardıç Çayı	Kurutulmuş yaprakları	Sağlık	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Viscum album L. subsp. *album.*	Ökseotu	Kurutulmuş yaprakları	Sağlık	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Viscum album L. subsp. *album.*	Ökseotu	Kurutulmuş yaprakları	Sağlık	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60
Pinus sylvestris L.	Sarı Çam	Bitkinin tamamı	Sağlık	Akdağmadeni	Abdi KÜÇÜKAKÇE Yaş:60

Tablo 4'ün devamı

Pinus nigra L.	Kara Çam	Bitkinin tamamı	Yakacak	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Quercus L.	Meşe	Bitkinin tamamı	Yakacak	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Quercus pubescens Willd..	Palamut	Meyvesi	Meyve	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Ulmus glabra Hudson	Karaağaç	Bitkinin tamamı	Çay	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Salix alba L	Aksöğüt	Bitkinin tamamı	Sağlık	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Populus nigra L.	Kara Kavak	Bitkinin tamamı	Yakacak Yan Ürün	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Plantago major L.	Sinirli otu	Toprak üstü kısımları	Sağlık.	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Vitis vinifera	Bağ Yaprağı	Yaprakları	Beslenme	Gülyayla	Ali LALE Yaş:80
Cynodon dactylon L.	Ayrıl otu	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Büyüknefes	Hüseyin İÇÖZ Yaş:77
Primula auriculata Lam.	Tutça	Tüm Bitki Tohumları	Sağlık	Büyüknefes	Hüseyin İÇÖZ Yaş:77
Ranunculus neopolitanus Ten.	Yavruağazı	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Büyüknefes	Hüseyin İÇÖZ Yaş:77
Rhamnus petiolaris Boiss.	Cehri	Kabukları	Sağlık	Büyüknefes	Hüseyin İÇÖZ Yaş:77
Rumex acetosella L.	Kaya Kulağı	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Büyüknefes	Hüseyin İÇÖZ Yaş:77
Rumex crispus L.	Efelik	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Büyüknefes	Hüseyin İÇÖZ Yaş:77

Tablo 4'ün devamı

Salvia officinalis L.	Adaçayı	Toprak üstü kısımları kurutulur	Çay	Tayip köyü	Savaş KAHRİMAN Yaş:56
Salvia virgata Jacq.	Kazan Karası	Tohumları	Beslenme	Tayip köyü	Savaş KAHRİMAN Yaş:56
Scorzonera mollis Bieb. subsp. *szowitsii* (D.C.) Chamberlain.	Tekecan	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Tayip köyü	Savaş KAHRİMAN Yaş:56
Scrophularia libanotica Boiss.	Denekutnu	Toprak üstü kısımları	Yem	Tayıp köyü	Hüseyin KAHRİMAN Yaş:91
Scrophularia striata Boiss.	Eşek Pancarı	Yemek yapımında Kökleri kullanılır	Beslenme	Tayıp köyü	Hüseyin KAHRİMAN Yaş:
Sedum sempervivoides M-bieb.	İkbal Çiçeği	Toprak üstü kısımları	Muska	Tayıp köyü	Hüseyin KAHRİMAN Yaş:
Sinapis arvensis L.	Hardal	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Tayıp köyü	Hüseyin KAHRİMAN Yaş:
Sorbus domestica L.	Üvez	Toprak üstü kısımları	Meyve	Tayıp köyü	Hüseyin KAHRİMAN Yaş:
Terfezia sp. Tul. & C. Tul.	Keme	Yumruları	Yemek	Bişek köyü	Talip AKKAYA Yaş:55

Tablo 4'ün devamı

Teucrium chamaedrys L.	Kısa Mahmut	Toprak üstü kısımları	Sağlık -Çay	Bişek köyü	Talip AKKAYA Yaş:55
Thymus sipyleus Boiss. subsp. *sipyleus* var. *sipyleus.*	Anık, Dağ Anığı	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Bişek köyü	Talip AKKAYA Yaş:55
Tragopogon buphthalmoides (DC.) Boiss. var. *buphthalmoides.*	Yemlik	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Bişek köyü	Talip AKKAYA Yaş:55
Urtica dioica L.	Isırgan otu	Toprak üstü kısımları	Beslenme	Bişek köyü	Talip AKKAYA Yaş:55
Verbascum cheiranthifolium Boiss. var. *cheiranthifolium.*	Sığır Kuyruğu	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Başınayayla köyü	Meryem BULUT Yaş:72
Tribulus terrestris L.	Demir Dikeni, Çoban Çökerten	Dikenleri	Sağlık	Başınayayla köyü	Meryem BULUT Yaş:72
Papaver rhoeas L.	Gelincik	Toprak üstü kısımları	Sağlık	Başınayayla köyü	Meryem BULUT Yaş:72

4.2. Etnobotanik Özellikleri Tespit Edilmiş Taksonlar ve Özellikleri

4.2.1. *Acanthus hirsutus* Boiss.

Fam: Acanthaceae

Tür: *Acanthus hirsutus*

Türkçe adı: Kıllıayı pençesi

Yöresel adı: Ayı pençesi

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Çayı içilir. Merhem ve gargara şeklinde kullanılır.

Literatür bilgisi: *Acanthus* türlerinin, sarılık, lenfoma ve akciğer hastalıkları tedavisinde yararlanılır (Hokputsa ve ark. 2004). Kabızlık önleyici, balgam söktürücü, yara iyileştirici (Baytop, 1999) ve mantar hastalığı tedavisinde kullanılan ilaçların gücünü arttırıcı etkisi vardır (Savran ve Bağcı, 2002).

4.2.2. *Allium cepa* L.

Fam: Alliaceae

Tür: *Allium cepa*

Türkçe adı: Soğan

Yöresel adı: Soğan

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Gövdesi ve Yeşil yaprakları

Kullanım şekli: Yemek. Soğan suyu damla olarak ve haşlanarak iltihaplı bölgeye uygulanır.

Literatür Bilgisi: Soğan antik çağlardan beri yemeklere tat veren bir sebzedir. Besleyici ve iştah açıcı bir besindir. Taze ve kuru olarak kullanılır. Soğanın içeriğinde bulunan kimyasal etmen soğana acılık verir. Gözleri yaşatır ve yakar. Soğan, mikropları yok etmeye yardımcı olur. İdrar söktürür ve damarlar için faydalıdır. Böbreklerdeki kum ve taşların düşürülmesine yardımcı olur. Beden yorgunluğunu giderilmesine faydalıdır, iktidarsızlığa iyi geldiği de bilinmektedir. Cinsel gücü arttırır. Öksürüğe iyi gelir, alviolleri temizler. Akciğer ve üst solunum yolu hastalıklarında çok çeşitli faydaları görülmüştür (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.3. *Allium sativum* L.

Fam: Alliaceae

Tür: *Allium sativum*

Türkçe adı: Samırsak

Yöresel adı: Samırsak

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Tohumları ve Yeşil dalları

Kullanım şekli: Yemeklerde, turşularda ve deriye direkt uygulamaları mevcuttur.

Literatür Bilgisi: Damarları genişletir, kanı temizler. Kalp hastalıklarında, viral hastalıklarda kullanılır. Tansiyonu düşürür, balgam söktürücüdür. Bağırsak parazitlerinde, sarılıkta faydalıdır. Gözü kuvvetlendirir. Kolesterolü düşürür. Kan pıhtılaşmasını engeller, bağışıklık sistemini güçlendirir. Kuvvetli antibiyotiktir. Kan şekerini düşürür, safra salgılarını artırır, kanı sulandırır. Akciğer hastalıklarında ve iltihaplanmasında, beyindeki damar tıkanıklarında, kronik hepatitte kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.4. *Spinacia oleracea* L.

Fam: Amaranthaceae

Tür: *Spinacia oleracea*

Türkçe adı: Ispanak

Yöresel adı: Ispanak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları

Kullanım şekli: Yemek

Literatür Bilgisi: Ispanak yiyenlerin kansere yakalanma oranını azaltır. Yapılan araştırmalar bunu destekleyici niteliktedir. Ispanak içerisinde bulunan yüksek miktarda vitaminlerden dolayı antioksidan özelliği vardır. Bu besini kullanan kişilerde kalp krizi, felç ve katarakta yakalanma tehlikesini de düşürmektedir. Ispanak bitkisi, "Yaşlılık Körlüğü" de denilen hastalığa iyi gelmektedir. Ispanağı yeme kültürüne yerleştiren kişilerin, farklı görme bozukluğu hastalıklarınından koruduğu bilinmektedir. Ispanak Potasyum yönünden çok zengindir; bu da yüksek tansiyonu düşürmektedir. Ispanak Demir bakımından zengin olup kanda ki seviyesini yükseltir (Şimşek, 2019). Besleyici bir sebzedir. Tedavi alanında idrar arttırıcı, müshil, kuvvet verici olarak, kullanılır. Taşıdığı yüksek orandaki tuzlar (bilhassa oksalatlar) nedeniyle boşaltım sistemi hastalıkları, karaciğer hastalıkları ve şeker hastalığı olanlara tavsiye edilmez. Tohumlarının kalp kuvvetlendirici ve yatıştırıcı özellikleri vardır (Baytop,1984).

4.2.5. *Beta vulgaris* L. var. *altissima* Döll

Fam: Amaranthaceae

Tür: *Beta vulgaris* L. var. *altissima*

Türkçe adı: Şeker pancarı

Yöresel adı: Şeker pancarı

Kullanım amacı: Gıda, tıbbı, toz şeker yapımında ve yem

Kullanılan kısım: Kök ve yeşil dalları

Kullanım şekli: Yemek ve hayvan besiciliğinde yem olarak tüketir.

Literatür Bilgisi: Şeker pancarı vitamin ve mineral yönünden oldukça zengindir. Çok miktarda A, B, C vitaminleri ve P, çinko, sodyum, magnezyum, potasyum, kalsiyum, demir, fosfor ve brom inorganik madde bulunur. Bu zengin vitamin ve mineral kaynağı olan besin kabızlığa faydası olup iyi bir idrar söktürücüdür. Böbreklerin düzgün çalışması için tüketilmesi gereken bir besindir. Anemi hastalığının tedavisinde çok önemli olduğu bilim adamlarınca tespit edilmiştir. Karaciğerin fonksiyonlarının düzenli bir şekilde çalışmasına yardımcı olur. Sinir sistemi üzerinde yatıştırıcı özelliği vardır. Akciğer (verem) hastalılarında faydalıdır. Pancarın suyunun içilmesi kanser hastalığına iyi gelmektedir. Hipertansiyon hastalığına iyi gelmektedir (Ak ve Uzatıcı, 2001).

4.2.6. *Amaranthsu retroflexus* L.

Fam: Amaranthaceae

Tür: *Amaranthsu retroflexus*

Türkçe adı: Tellice

Yöresel adı: Tellice

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Taze yaprakları

Kullanım şekli: Yemek ve ispirto yapımında kullanılır.

Literatür bilgisi: Yaprakları nişasta bakımından zengindir. Bununla beraber protein, A ve C vitaminleri ihtiva eder ve mide hastalıklarını tedavi etmekte kullanılır. Tellice oldukça faydalı bir bitkidir. Sadece yemekte ya da tedavide kullanılmaz. Köklerinden sabun ve bitkinin kendisinden ispirto yapılır. Protein, vitaminler, demir yönlerinden oldukça zengin olan bu bitki, aynı zamanda bir potasyum ve magnezyum deposudur. Birçok faydası olan tellice otu, kan temizleyici bir özelliğe sahiptir. Bunun yanı sıra

vücuttaki iltihap ve yaralarının iyileşmesinde de önemli bir yere sahiptir (Tan, Gül ve Çoruh, 2012).

4.2.7. *Allium porrum* L.

Fam: Amaryllidaceae

Tür: *Allium porrum*

Türkçe adı: Pırasa

Yöresel adı: Pırasa

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları, gövdesi ve tohumu

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Pırasa lifli bir bitki olup sindirim sistemi için oldukça önemli bir bitkidir. Antioksidan özelliği açısından önemlidir. İçeriğinde bol miktarda A, C, E, K B3 (niyasin), B5 (pantotenik asit) ve B9 (folik asit) vitaminleri ile inorganik olarak kalsiyum, potasyum, demir, magnezyum, fosfor ve sodyum gibi mineraller sayesinde metabolizmanın doğru çalışması açısından vazgeçilmezdir. Kemik ve kalp sağlığı için oldukça önemlidir. Kronik iltihap faktörünü aza indirger (Atikkoç, 2019).

4.2.8. *Rhus coriaria* L.

Fam*:* Anacardiaceae

Tür: *Rhus coriaria*

Türkçe adı: Sumak

Yöresel adı: Tetre

Kullanım amacı: Tıbbi ve baharat

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım şekli: Baharat olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Olgunlaşan meyveleri toplanıp kurutulur ve çekildikten sonra yemeklere ekşi bir lezzet veren bir çeşni olarak kullanılır. Olgunlaşmış meyveleri suda kaynatılıp, elde edilen suyu hayvanlarının yaralanan kısmına pansuman yapılır. Antioksidan etkiye sahiptir. Ağrı kesici özelliğe sahiptir. Kandaki glisemiyi düzenler. Diüretik etkiye sahiptir. Koroner arter hastalıklarına karşı korur. Kadın sağlığı açısından önemlidir (Güvenç, 2019).

4.2.9. *Daucus carota* L.

Fam: Apiaceae

Tür: *Daucus carota*

Türkçe adı: Havuç

Yöresel adı: Havuç

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Kökleri

Kullanım şekli: Meyve, yemek ve salatalarda tüketilir.

Literatür bilgisi: Havuç düzenli olarak tüketildiğinde, sigara tiryakilerinde akciğer cea (kanser) yakalanma oranını en aza indirmektedir. Havucun beyincik iltahabı, ansefalit (beyin iltihabı) ve gebelerde düşüğe neden olan listerya adlı maddenin etkilerini yok eder. Yüksek lifli bir bitki olup kabızlığa faydalı olur. Ayrıca ishale de iyi gelir. İnsanlar arasında sindirimi kolaylaştırıcı, gaz giderici, idrar söktürücü, regl ayarlayıcı, yanık ve ürtiker iyileştirici, kurt düşürücü hatta cinsel gücü arttırıcı etkileri olduğuna inanılır (Rana ve ark.2011).

4.2.10. *Arum maculatum* L.

Fam: Araceae

Tür: *Arum maculatum*

Türkçe adı: Yılan Yastığı

Yöresel adı: Livik

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yeşil dalları

Kullanım şekli: Yemek, merhem ve gargara gibi farklı kullanım şekilleri vardır.

Literatür bilgisi: Livik bitkisi çeşitli işlemlerden geçtikten sonra yerken ağzı hafif buran lezzette bir ottur. Kaşındırıcı özelliğinden dolayı eldiven kullanılarak toplanılır. Yemeye hazırlamak için önce tuzla ovulur, bol su ile yıkanır, küçük küçük doğranır, kaynatılır (haşlama suyu zehirli olduğu için dökülmelidir) ıspanak gibi yemeği yapılır**.** Kurutulmuş yumrular balgam attırıcı ve ishal edici özelliği vardır. Yeşil yaprakları ve yeni oluşan yumruları dıştan çıban açıcı, basura iyi edici olarak kullanılır. Ayrıca barsak parazitlerini düşürmekte suyu içilir. Livik suyu, diş etlerini güçlendirmek için gargara olarak kullanılır. Livik bitkisi birçok hastalığa iyi geldiği bilinen bir bitkidir. Lohusaların sütünü çoğaltır. Bunun için yemeğinin yenilmesi yeterlidir. C vitamini, karbonhidrat, protein ve demir yönünden zengin olduğu çalışmalarla sabittir (Ceylan, 2019)**.** Halk arasında tirşik otu, ayıkulağı, yılanyastığı, kabargan olarak da bilinir. Bu yabani bitkinin tüm kısımları direkt kullanımı ağız içi yapıya zara verir. Kaynatılır ya da kurutulursa zararsız hale gelir. Livik otu, güçlü asit içerir. Fazla miktarda tüketildiğinde ağızda karıncalanma hissi oluşur. Karadeniz bölgesinde doğal olarak yetiştiği bilinen livik bitkisi, pazarlarda kış mevsinin vazgeçilmez bir sebzesi olarak satılmakta ve tüketilmektedir (Yurt, 2019).

4.2.11. *Eremurus spectabilis* M. Bieb.

Fam: Asphodelaceae

Tür: *Eremurus spectabilis*

Türkçe adı: Çiriş

Yöresel adı: Çiriş

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda

Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları

Kullanım şekli: Yemek ve merhem olarak çıbanlara sürülür.

Literatür bilgisi: Halk arasında çiriş otu ya da yabani pırasa olarak adlandırılan bitkinin sağlık açısından faydaları çoktur. Basur, romatizma, adet söktürücü, idrar söktürücü, saçkıran, süt artırıcı, egzama, sivilce ve çıbanların tedavisinde etkili olduğu bilinmektedir. Çiriş otunun kökleri geleneksel olarak sarılık, karaciğer bozuklukları, mide tahrişi, sivilce ve kemik kırıklarını tedavi etmek için kullanılmaktadır (Alçayı, Badayman ve Dinçel, 2018).

4.2.12. *Lactuca sativa* L.

Fam: Asteraceae

Tür: *Lactuca sativa* L.

Türkçe adı: Marul

Yöresel adı: Marul

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları

Kullanım şekli: Salata olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Diyet yapanlar için vazgeçilmez bir bitkidir. Hipertansiyon ve kan yağlarını düşürür. Kemik ve kas hastalıklarına karşı korur. Uykusuzluğa iyi gelmektedir.

Üreme sistemi üzerinde olumlu yönde etkileri bilinmektedir. İltihaplı kurutucu özelliği bulunmaktadır. Kan kanseri ve göğüs kanseri tedavisine iyi geldiği bilinir. Osteoporoza karşı etkilidir. Sütte bulunan kalsiyum miktarından daha fazla kalsiyum içeren bu sebze, kemik sağlığı bakımdan çok önemlidir (Kim ve ark., 2016). Taze yaprakları baş ağrılarını kesici, süt çoğaltıcı, afrodizyak etkili, sakinleştirici, hafif ishal ve idrar söktürücü etkilere sahiptir. Sebze olarak salatalarda kullanılır (Baytop, 1984).

4.2.13. *Helianthus annuus* L.

Fam: Asteraceae

Tür: *Helianthus annuus* L.

Türkçe adı: Ayçiçeği

Yöresel adı: Gündöndü, Şemşamer

Kullanım amacı: Gıda ve hammadde

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım şekli: Kuruyemiş olarak tüketilir. Sıvı yağ yapımında kullanılır.

Literatür bilgisi: Dışarıdan çıban ve kurdeşen gibi hastalıkların iyileştirilmesinde, Hiperlipideminin düşürülmesinde kullanılır. Ayçiçeği kökleri doğal tatlandırıcı özelliğinden dolayı diyabet hastaları için alternatif tatlandırıcı olarak kullanılabilir. İçerdiğinde bulunan inorganik maddeler; fosfor ve çinko kemik ve dişlerin oluşumu için faydalıdır. İmmün sistemi güçlendirmesi de şemşamerin faydaları arasındadır. Ayçiçeğinde bulunan inorganik maddeler, kalp kasının kasılması ve böbrek fonksiyonlarının düzenlenmesine yardımcı olmaktadır (Meral, 2019).

4.2.14. *Anthemis tinctoria* L.

Fam: Asteraceae

Tür: *Anthemis tinctoria*

Türkçe adı: Papatya

Yöresel adı: Papatya

Kullanım amacı: Tıbbi
Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım şekli: Çayı içilir ve papatya yağı olarak kozmetikte de kullanımı mevcuttur.

Literatür bilgisi: İdrar artırır. İştah açar. Gaz ve safrayı söktürür. Mikroplara karşı etkili olduğu için ağız, boğaz, diş eti ve bademcik iltihabında dezenfektan olarak kullanılır. Terletici, ateş düşürücü özelliği olduğu için soğuk algınlığında papatya çayını içmek faydalıdır. Mide mukozasını korur. Saçları besler ve rengini açar. Adet söktürür. Yağı haricen romatizma ağrılarında ve migrende kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.15. *Artemisia absinthium* L.

Fam: Asteraceae

Tür: *Artemisia absinthium*

Türkçe adı: Mayasıl otu

Yöresel adı: Mayasıl otu

Kullanım amacı: Tıbbi
Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları

Kullanım şekli: Çayı içilir. Merhem-lapa şeklinde basurda kullanılır.

Literatür bilgisi: Mayasıl hastalığı tedavisinde yaprakları kaynatılıp lapa haline getirilerek kullanılmaktadır. Bedeni güçlendirici tonik etkisi vardır (Baytop,1984; Gürgen, 1946). Bitkinin halk arasında ishale, akciğer hastalıklarına karşı ve çıban iyileştirici olarak kullanılır. Eski tıbbi kayıtlarda, bitkinin posasının mideyi iyi edici, vücudu güçlendirici, iştah arttırıcı, ateş düşürücü ve idrar söktürücü olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Antiseptik, antimikrobik, antiparazitik, antihelmintik, antioksidan etkisi vardır. Kas spazmlarını önler, terletici ve karaciğeri koruyucu etkileri vardır (Dülger ve ark. 1999).

4.2.16. *Centaurea urvillei* DC. subsp. *stepposa*

Fam: Asteraceae

Tür: *Centaurea urvillei*

Türkçe adı: Yer kötürümü

Yöresel adı: Mentik

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım bilgisi: Çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Yer kötürümünün çiçekleri ve sap kısmından çay yapılarak kullanılır. Bu bitki, ishali durdurucu, vucudu güçlendirici, iştah arttırıcı ve balgam söktürücü etkilere sahiptir. Bitkinin çiçekleri arıların bal yapmasında kullanılır (Eşen, 2008). Ayrıca saçta bulunan kepeklerin yok edilmesinde etkili olduğu bilinmektedir (Baytop 1999).

4.2.17. *Chondrilla juncea* L. var. *juncea*

Fam: Asteraceae

Tür: *Chondrilla juncea*

Türkçe adı: Çıtlak

Yöresel adı: Çıtlak

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Taze yaprakları

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Düzenli tüketildiğinde metabolizmayı iyileştirir. Ayrıca midenin asit oranını dengeleyerek yemek sonrası oluşan hazımsızlık ya da kasılmaları önler. Güçlü bir antiseptik özelliğe sahip olduğu için bağışıklık sistemindeki uyaranları artırır. Bu da virüslere karşı dirençli olmasını sağlar. İdrar arttırıcı, boşaltım sistemi ve karaciğer fonksiyonlarını düzenleyici etkiye sahiptir. Bitkinin toprak altı kısımları antiviral, iştah arttırıcı, çiçekleri ise hem güçlü bir antioksidandır hem de immün sistemini güçlendirir (Erciş ve İren, 1988). Bitkinin köklerinden elde edilen materyal yaraları iyileştirmede kullanılır. Bitkinin öz suyundan sakız elde edilir. İlkbahar da gövde toprak hizasından kesilir. Çıkan süt, keskin bir alet yardımı ile alınır. Sakız katılaşmasın diye suya konulur (Baytop, 1999).

4.2.18. *Onopordum turcicum* Danin

Fam: Asteraceae

Tür: *Onopordum turcicum*

Türkçe adı: Kangal

Yöresel adı: Kangal

Kullanım amacı: Tıbbi ve yem

Kullanılan kısım: Yeşil dalları, kök ve tohum

Kullanım şekli: Yiyecek olarak ve masaj yağı gibi farklı kullanımları vardır.

Literatür bilgisi: Taze olarak dikenleri soyulur ve kök kısmı yenir. Tohumlarından çay demleyerek içilir. Özellikle de karaciğer organı bakımından büyük bir öneme sahip olan kangal dikeni doku yenileyici özelliği sayesinde karaciğer yağlanmasını giderir. Karaciğeri zararlı maddelerden temizler. Çoğunlukla sarılıkla beraber gelişen ve bulaşıcı bir hastalık olan akut hepatit hastalığında etkilenen organ karaciğer olduğu için bu hastalığa sahip olan kişilerin kullanması önerilir. Kangal dikeni yaprakları acı tonik olarak kullanılabilirken aynı zamanda iştahsızlık problemi yaşayan kişiler tarafından tüketildiği takdirde faydaları zaman içerisinde görülür. Güçlü bir ağrı kesici etkisi olduğundan bel, boyun, diz, dirsek ve bilek gibi alanlara masaj yapılarak sürülebilir (Tağdelen, 2013).

4.2.19. *Scorzonera cana* (C.A.Mey.) Griseb. var. *radicosa* (Boiss.) D.F.Chamb.

Fam: Asteraceae

Tür: *Scorzonera cana*

Türkçe adı: Tekecan

Yöresel adı: Tekesakalı

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Taze yaprakları

Kullanım şekli: Yemek ve merhem.

Literatür bilgisi: Bitki suda haşlanarak elde edilen suyu içilir, ateş düşürür ve vücut hararetini artırarak terlemeyi arttırır. Merhem ve lapa olarak yaralı bölgelere uygulanır. Ağrılı bölgelere uygulandığında antienflamatuar etkiye sahiptir. Tekesakalı bitkisi baş ağrılarına iyi gelir. Antiseptik özelliğinden dolayı açık yaraları temizlenmekte kullanılır. Romatizma ve eklem ağrılarına karşı iyileştirici etkisi vardır. İdrar söktürücüdür (Kaval, 2011; Mükemre, 2013). Doğu Asya ülkelerin de özellikle halk arasında ateş düşürücü ve

ağrı kesici olarak kullanılmaktadır. Toprak altı kısımlarının insan ve hayvan yiyeceği olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Tarıkahya-Elçi B. & Erik, S., 2005).

4.2.20. *Tragopogon buphthalmoides* (DC.) Boiss. var. *buphthalmoides*

Fam: Asteraceae

Tür: *Tragopogon buphthalmoides*

Türkçe adı: Yemlik

Yöresel adı: Yemlik

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Taze yaprakları

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Yemlik bitkisi içerdiği yüksek demir sayesinde anemi hastalarının sorununu ortadan kaldırmaya yardımcı oluyor. Yemlik bitkisi içerisinde barındırdığı A, B2, B6 ve C vitaminleri sayesinde immün sistemi güçlendiriyor, bakteri ve virüslere karşı vücut direncini arttırır. Bitkinin muhteviyatındaki vitaminler göz sağlığını için önemli olup, çeşitli göz hastalıklarının oluşmasınıda engeller (Davis, 1975). Emzikli kadınlarda sütü çoğaltıcı etkisi vardır. Bitkinin yaprakları antioksidan ve antibakteriyal özelliğe sahiptir. Bu cinse ait türlerin kök ve yaprakları sebze olarak tüketilir (Baytop, 1999).

4.2.21. *Caucalis platycarpos* L.

Fam: Apıaceae

Tür: *Caucalis platycarpos*

Türkçe adı: Pıtırak

Yöresel adı: Bıtırak

Kullanım amacı: Tıbbi ve yakacak

Kullanılan kısım: Yaprak ve kök

Kullanım şekli: Kurutulmuş yaprak ve otlarından çayı demlenerek tüketilir.

Literatür bilgisi: Vücudu toksinlerden temizler. Bağışıklık ve sindirim sistemine iyi gelir. İltihap ve alerjileri önler. Antioksidan kaynağıdır. Beyni ve kalbi korur. Bağışıklık Sistemini güçlendirir. Taze yaprakları romatizmal ağrılarını giderilmesinde kullanılır. Bilgi aldığımız yaşlı insanlar, ağrıyan eklem yerlerine pıtraktan lapa yapıp koyduklarında romatizmal ağrıları azaltığını belirtmişlerdir. Gastirite iyi geldiği bilinmektedir. Bitkinin kökünden elde edilen ekstrat deri hastalıkları tedavisinde kullanılır. Karaciğer hastalıklarını iyi gelir. Bitkinin toprak üstü kısımları kuruyunca toplanarak yakacak olarak kullanılır (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2016)

4.2.22. *Berberis crataegina* DC.

Fam: Berberidaceae

Tür: *Berberis crataegina*

Türkçe adı: Karamık

Yöresel adı: Karamuk

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi, kök, kabuk ve yaprakları

Kullanım şekli: Çay ve yemek

Literatür bilgisi: Bitkinin kök ve kabukları suda kaynatılarak elde edilen sıvı içilebilir. Olgun meyveleri içecek (hoşaf) ve tatlı yapımında kullanılabilir. Yapraklarında bulunan aromadan dolayı yemeklere ve çorbalara katılabilir. Yeşil yaprakları cilt hastalıklarında kullanımı mevcuttur. Yüksek tansiyonu düşürür. Üretrit tedavisinde kullanılır. İmmün sistemi kuvvetlendirir. Antibakteriyel ve antiparazitiktir. Mide ve bağırsakları rahatlatır. Karındaki spazm ağrılarını azaltır. Sakinleştirici etkiye sahiptir. Menopoz ve regl ağrılarına iyi gelir. Epilepsi hastaları için faydalıdır (Ayna ve Arslanoğlu, 2019).

4.2.23. *Morchella esculenta* L. Pers.

Fam: Morchellaceae

Tür: *Morchella esculenta*

Türkçe adı: Kanlıca

Yöresel adı: Kuzugöbeği

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım şekli: Yemek olarak tüketilir.

Literatür bilgi: Mantar İçerdiği bol miktarda (B1, B2 ve C) vitaminler ve inorganik (kalsiyum, sodyum, çinko ve potasyum) maddeler bulunmaktadır. Kuzugöbeği mantarının besin değeri çok yüksek olup, bir tanesi yaklaşık olarak bir kilo et ile denk proteine sahiptir. Kanlıca mantarının yapısında yer alan niosin ve selenyum maddeleri özellikle prostat kanserine karşı olumlu etkileri vardır. Kan şekerini düzenler, kalbi ve karaciğeri hastalıklara karşı korur. İçerdiği vitamin ve inorganik maddeler sayesinde karaciğerde bulunan enzimlerinin tazelenmesini sağlar. B2 vitamini açısından zengin olan mantar göz sağlığı açısından vazgeçilmezdir**.** İyi bir besin kaynağı olup bulunması zordur. İmmün sistemi güçlendirmektedir. Anemiye faydalı etkileri mevcuttur. Kansere karşı etkilidir (Acay, 2018).

4.2.24. *Brassica oleracea* L.

Fam: Brassicaceae

Tür: *Brassica oleracea*

Türkçe adı: Lahana

Yöresel adı: Karalahana

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Lahana biktisi çok güçlü bir antioksidandır. İltihap kurutucu özelliği mevcuttur. Kalp hastalıklarını ve iç organların yağlanmasını engeller. İçerdiği yüksek miktarda A, C ve K vitamini sayesinde immün sistemi güçlendirir ve kanser hücrelerini inhibe etmekte etkilidir. Potasyum minerali açısında zengindir, kan basıncını dengeler. Lahana çok iyi bir lif kaynağıdır. Sindirim sistemi açısından bol tüketilmesi önerilir. Bitki kan yağlarını azaltıcı bir etkisi mevcut ve LDL'yi önler. B6 vitamini ve folat açısından zengindir. Alkali bir sebze olan lahana mide asidini düşürür ve vücuttaki zehirli maddelerin atılmasına yardımcı olur. Lahana, sarma, turşu, pilav, salata ve kavurma gibi farklı şekillerde kullanılabilir. Özellikle loğusalık döneminde de annenin sütünün gelmesi için bol bol tüketilmektedir. Nezle ve grip gibi rahatsızlıklarının tedavisinde bitki haşlanıp suyu içilmektedir (Çömlekçioğlu ve Kutlu, 2018).

4.2.25. *Lepidium sativum* L. subsp. *sativum*

Fam: Cruciferae

Tür: *Lepidium sativum*

Türkçe adı: Tere

Yöresel adı: Tere

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Taze yaprakları ve tohumları

Kullanım şekli: Yemeklerin yanında yeşillik olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Tere vazgeçilmez bir şifa kaynağıdır. Diyet yapanlar ve kilo vermek isteyen kişiler için tere tohumu çok önemlidir. Kilo vermek isteyenler sabah tere tohumunu bal ile karıştırılarak aç karna yenilir. İştah açar. Hazmı kolaylaştırır. Akciğerleri temizler, diüritiktir, boşaltım sistemini temizler. Tere içerdiği çok miktarda kalsiyum, demir ve folik asit sayesinde kanserle mücadele de ilk sıralarda yer alan sebzelerin başında gelir (Başağaoğlu ve Kavalalı, 2019)Yeşil yaprakları Herba Lepidii sativi tedavisin de su teresi gibi kullanılır. Memleketimizin sofralarının vazgeçilmezi, özellikle salatalar da kullanılmaktadır.

4.2.26. *Armoracia rusticana* P.G. Gaertn. B. Mey. & Scherb

Fam: Brassicaceae

Tür: *Armoracia rusticana*

Türkçe adı: Yabani Turp

Yöresel adı: Yabani Turp

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Kök, yaprak ve çiçekleri

Kullanım şekli: Salatalarda kullanılır. Merhem şeklinde bölgesel uygulanır.

Literatür bilgisi: İçeriğinde yer alan vitamin ve mineraller nedeniyle bal, zencefil ve limon ile birlikte tüketildiğinde öksürüğe faydalıdır. Zehirlenme durumunda vücudun mikroplardan arınmasına yardımcı olabilir. Yaban turpu kullanılarak hazırlanan macun, eklem ve sırt ağrılarının giderilmesine iyi gelir. Romatizma problemleri için de kullanılabilen yaban turpu macunu semptomların azalmasında destekleyicidir. Yaban turpu suyu antibiyotik özelliklere sahiptir. Vücudun daha canlı ve dinamik olmasını sağlayarak enerji verir. Bağırsak çeperlerinin korunmasında önemli rol oynar. Antioksidan bileşen içeren yaban turpu vücudun bağışıklık sistemi üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Düzenli olarak yaban turpu tüketimi vücut direncini artırır ve hastalıklara karşı koruma sağlar. Özellikle bağışıklık sisteminin düşmesine bağlı olarak gelişen kanser çeşitlerinin tedavisine destek olur. Zehirli maddelerin vücuttan uzaklaştırılmasını

yardımcı olarak ve vücutta biriken fazla suyun atılmasını sağlayarak ödem söktürür. Özellikle yüksek ateşe sebep olan soğuk algınlıklarında ateş düşürücü etki gösterir (Kadıoğlu, 2019).

4.2.27. *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik.

Fam: Brassicaceae

Tür: *Capsella bursa-pastoris*

Türkçe adı: Çoban çantası

Yöresel adı: Çıngıldaklı ot

Kullanım amacı: Yiyecek, tıbbi ve yem

Kullanılan kısım: Toprak üstü ve toprak altı kısımları

Kullanılan şekli: Çayı içilir.

Literatür bilgisi: İç ve dış kanamalarda, boşaltım sistemi ve böbrek rahatsızlıklarında, kas gevşetici, ishal kesici, kansızlıkta, idrar söktürücü, burun kanamasında, adet düzenleyici, basurda, damar daraltıcı, variste, romatizma ve siyatikte, kramp çözücü olarak kullanılır. Kan dolaşımını düzenler, düşük tansiyonda olduğu kadar yüksek tansiyonda da önerilir (Aksoy, 1996; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.28. *Sinapis arvensis* L.

Fam: Brassicaceae

Tür: *Sinapis arvensis* L.

Türkçe adı: Hardal

Yöresel adı: Hardal

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Taze yaprakalrı

Kullanım şekli: Yemek baharat ve kozmetik alanında kullanımı mevcuttur.

Literatür bilgisi: Hardal doğada bulunan en yararlı bitkilerden biridir ancak çok fazla tercih edilmemektedir. İlaç sanayisinde kullanılan hardalın tıpta geniş bir yeri vardır. İki çeşide ayrılan hardal karşınıza beyaz ve siyah hardal olarak çıkabilir. Hardalın faydaları su ile karıştırıldığında çok daha etkili olabilir. Hardal kış aylarında yakalanılan grip, bronşit ve soğuk algınlıklarına oldukça iyi gelmektedir. Hardal kullanımı terleme olayını gerçekleştirdiği için bu tarz hastalıklara meydan okumaktadır. Hardal vücudunuzun herhangi bir yerinde oluşabilecek yaralara ve yanıklara oldukça iyi gelmektedir. Herhangi bir nedenden dolayı yanık problemi yaşarsanız hardalı lapa haline getirterek o bölgeye sürülür. Hardal, en şiddetli burun tıkanıklıklarının bile önüne geçmektedir. Hardal tozunu tıkalı burna çekildiğinde nefes almayı kolaylaştırır. Bal ile hardalı karıştırıp yenildiğinde göğüs ağrılarına iyi gelir. Hardal sinirlerin güçlenmesinde etkilidir. Cildin güzelleşmesini sağlar. Ağrı kesici özelliği bulunur. Zatürre ve bronşit rahatsızlıklarına şifadır. Kanın akışını düzenler. İştah açıcı özelliği bulunur. Zayıf kişilere tavsiye edilir. İncirle hardal tozu karıştırılarak tüketildiğinde böbrek ağrılarını azaltır. Romatizma ağrılarını dindirir (Özata, 1998).

4.2.29. *Raphanus sativus* L.

Fam: Brassicaceae

Tür: *Raphanus sativus*

Türkçe adı: Turp

Yöresel adı: Turp

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım şekli: Yiyecek olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Turp C vitamini açısından narenciyeleri aratmayacak kadar iyidir. Kıkırdak yapımında önemli faydaları bulunmaktadır. Kırmızı turp, eritrositlerin tamirinde ve eritrositlerin taşıdığı oksijen miktarında yardımcı olur. Turp içerdiği antosiyonin sayesinde kalbin çalışma ritmini düzenleyen ve kalp-damar hastalıkları riskini azaltan bir bitkidir. Kırmızı turp folik asit ve flavonoid açısından zengindir. Turbun bileşenlerinde bulunan potasyum sayesinde hipertansiyonu düşürür. Turpta, yüksek miktarda bulunan C vitamini sayesinde kış aylarında soğuk algınlıkları ve öksürüğe karşı önleyici etkisi mevcuttur. Kırmızı turp zengin bir vitamin (E, A, C, B6, K) kaynağıdır. Antioksidan olup, lif açısından zengindir. Turp inorganik madde açısından, oldukça (çinko, potasyum, magnezyum, bakır, kalsiyum, demir ve manganez) zengindir. Tiroid hastalarının ihtiyaç duyduğu iyotu karşılar ve tiroid hastalığına karşı koruyucudur. Kırmızı turp sülfürlü bileşikler açısından zengin olması sebebiyle, karaciğer ve safra dostudur. Turpta bol bulunan organik ve inorganik maddeler sayesinde kansere karşı vücudu korur (Akan, 2013).

4.2.30. *Chenopodium foliosum (*Moench*)* Aschers

Fam: Chenopodiaceae

Tür: *Chenopodium foliosum*

Türkçe adı: İt Üzümü

Yöresel adı: İt Üzümü

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçekleri ve yaprakları

Kullanım şekil: Çayı içilir.

Literatür bilgisi: Deri ve cilt hastalarında kan temizleyici görevi görür. Romatizma ağrılarını geçirici olarak kullanılır. İdrar arttırıcıdır.. Uykusuzluk problemine yardımcı olur. Haricen yaralı bölgelere lapa şeklinde uygulanır. Romatizmal ve eklem ağrılarını

azaltır. Adet aralıklarını ve uterus hastalıklarını engeller. Balgam söktürür ve öksürüğü giderir. Hafif sakinleştirici ve antienflamatuardır (Tuzlacı ve Şenkardeş, 2016).

4.2.31. *Sedum sempervivoides*-M-Bieb

Fam: Chenopodiaceae

Tür: *Sedum sempervivoides*-M-Bieb

Türkçe adı: İkbal Çiçeği
Yöresel adı: İkbal Çiçeği
Kullanım amacı: Süs

Kullanılan kısım: Tüm bitki

Kullanım şekli: Süs ve mistik amaçlı kullanılır.

Literatür bilgisi: İkbal çiçeğinin halk arasında süs ve mistik amaçlı kullanılan bir bitkidir. Farklı türleri mevcuttur. Yapısal olarak; yaprakları etli ve suludur. Mistik inanışa göre ikbal çiçeği şıvgını kırılır, bir dilek tutulur ve evin bir bölümüne asılır; bitki kurumaz da çiçek açarsa, dileğin kabul olacağına inanılır. Mistik inanıştan dolayı farklı isimlerle de bilinir; dilek çiçeği, ömür çiçeği ve ikbal çiçeği gibi. Bu tür, küme halinde yaşayan küçük bir çalı görünümünde çok yıllık otsu bitkidir. Haziran başında beyaz sarı karışımı çiçek açar. Bilinen farklı bir kullanımı yoktur (Yıldırım, 2019).

4.2.32. *Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai

Fam: Cucurbitaceae

Tür: *Citrullus lanatus*

Türkçe adı: Karpuz
Yöresel adı: Karpuz
Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi ve tohumları

Kullanım şekli: Meyvesi, Karpuz çekirdeğide kuruyemiş olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Yaz mevsiminin vazgeçilmezlerinden olan karpuz büyük kısmı sudan oluşur. Karpuz vitamin (A ve C) ve mineraller açısından (magnezyum, potasyum, kalsiyum, karotenoidlerden likopen) oldukça zengindir. Antioksidan özelliğinin yanında aminoasitler bakımından da zengindir. Vücutta aminoasitlerden sitrulin, arginine dönüşür. Karpuz içeriğinde bulunan bol su sayesinde kan basıncını düzenlemeye yardımcı olmaktadır. Kanser karşı iyi bir koruyucudur. Kemoterapi alan hastalarda yan etkiyi en aza indermeye yardımcı olur. Vücutta oluşan yağı azaltır. Sindirim sistemine sayısız faydaları vardır. Susuzluğu giderir. İçerdiği kolin sayesinde hafızayı güçlendirmektedir. Kas ağrılarını azaltıp, egzersiz sorası toparlanma süresini kısaltmaktadır. Cildi nemlendirip, saç hücrelerini geliştirmektedir (Göksu, 2017).

4.2.33. *Cucumis melo* L.

Fam: Cucurbitaceae

Tür: *Cucumis melo*

Türkçe adı: Kavun

Yöresel adı: Kavun

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi ve tohumları

Kullanım şekli: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Kavun sağlıklı yaşam için oldukça önemli bir meyvedir. Meyve vitamin açısından oldukça zengindir. Kansere ve kalp-damar hastalıklarına karşı vücudun savunma kalkanı gibidir. İçerdiği A vitamini sayesinde göz sağlığı açısından önem kazanmaktadır. Eritrosit yapımını tetikleyerek immün sistemi güçlendirir. Kavunda

bulunan kimyasal bileşenler vücudun nikotin ihtiyacını karşılar. Sigara kullanımına bağlı olarak A vitamini alımı azalır ve kavun tüketimi bu eksikliği giderir. Çocuk sahibi olmak isteyen hanımlar kavunu bol miktarda folat içerdiği için tüketmelidir. Kavun cildin nemini koruyan C vitamini içerir. Kozmetik sanayisinde kavun faydalarından dolayı sıkça kullanmaktadır. Kavun ayrıca egzama ve saç dökülmelerine karşıda faydalıdır. Saç dökülmesini engeller, saç çıkması ve uzamasın da yardımcı olur (Alaserhat, 2018).

4.2.34. *Cucumis sativus* L.

Fam: Cucurbitaceae

Tür: *Cucumis sativus*

Türkçe adı: Salatalık

Yöresel adı: Salatalık

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım şekli: Yiyecek olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Salatalığın önemli bir kısmı sudan oluşur. Bu nedenle içerisinde yağ ve kalori oranı düşüktür. C ve K vitamini deposu olan salatalık beslenme konusunda bize oldukça fayda sağlamaktadır. Salatalık güçlü antioksidanlardandır. Kanser riskini artıran serbest radikallerle mücadele eden salatalık kansere karşı güçlü bir koruma sağlar. İdrar söktürücü etkisi olan salatalık aynı zamanda ciğerlerde, bağırsaklarda ve kanda bulunun toksinleri temizlemede oldukça etkilidir. Salatalık ödem attırma özelliği ile kilo verme sürecini hızlandırır. İçerdiği yüksek oranda bulun K vitamini sayesinde salatalık kemik sağlığı açısından önemlidir. Kemikleri güçlendirirken kanın pıhtılaşmasını sağlayan salatalık bu faydası nedeniyle çocuklar tarafından tüketilmelidir. Ayrıca salatalığın regl döneminde de tüketilmesi kadın sağlığı için oldukça faydalı olacaktır. Salatalık yiyecek olarak tüketildiğinde cildimize faydası oldukça büyüktür. Salatalık doğrudan cilde uygulandığında oluşan sivilce ve akneler daha kolay iyileşecektir (Soltani, 2017).

4.2.35. *Cucurbita pepo* L.

Fam: Cucurbitaceae

Tür: *Cucurbita pepo*

Türkçe adı: Bahçe Kabak

Yöresel adı: Bahçe Kabak

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyve ve çiçekleri

Kullanım şekli: Yemek olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Kabak ülkemizde ekimi çok geniş alanlara yapılabilen bir bitkidir. Bu bitki inorganik madde bakımından (potasyum, fosfor, kalsiyum, magnezyum, sodyum ve demir) oldukça zengindir. Genellikle yemek yapımında kullanılan kabak, sakinleştirici ve antioksidan özelliğe sahiptir. Kabağın tohumları sabit yağ içerir. Bu bitki çok az yağ içerdiği için kalp ve damar hastalarının rahatlıkla kullanabileceği yararlı bir besindir.

Vücudunuzdaki LDL'yi düşürücü bir özelliği vardır. Kanserli hücreler oluşumunu engellemeye çalışarak vücudu güçlendirir. İçerisinde bulunan inorganik maddeler kemik ve omurga yapısını güçlendirir. Yaş ilerledikçe daha sık görülen eklem ağrılarının oluşmasını önler. Besin değeri yüksek bir gıda olduğu için immünsistem üzerinde olumlu etkileri vardır. Bağışıklığınızı güçlendirerek enfeksiyon kapmanızı önler. Üst solunum yolları ile ilgili oluşabilecek hastalıklara karşı koruyucu bir etki sağlar ve alerjik reaksiyonların belirtilerini azaltır (Kurtar, 2018)

4.2.36. *Cucurbita moschata* L.

Fam: Cucurbitaceae

Tür: *Cucurbita moschata* L.

Türkçe adı: Bal Kabağı

Yöresel adı: Bal Kabağı

Kullanım amacı: Gıda ve kuruyemiş

Kullanılan kısım: Meyve, çiçeği ve tohumları

Kullanım şekli: Yemek ve tatlı olarak tüketilir. Tohumları kuruyemiş olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Bal kabağı alfa ve beta karoten açısından oldukça zengindir. Karatenoidler antioksidandır ve immün sistemin güçlenmesinde önemli rol oynarlar. A vitaminin bol olması bakımından göz sağlığını destekleyen bir bitkidir. C vitamini açısından zengin olup vücudu dış patojenlere karşı savunan beyaz küre yapımını tetikler ve immün sistemi güçlendirir. Bal kabağı lif bakımından zengin olup kalp ve bağırsak sağlığı için önemli bir bitkidir. Yüksek miktarda lif tüketimi kolesterol düşürür kalp ve bağırsak sağlığını arttırır kolon kanseri riskinde azaltır. Akıl sağlığı açısından önemli olan Omega3'ün bal kabağında olduğu bilinmektedir. İçeriğindeki inorganik maddelerin (kalsiyum, manganez, magnezyum, bakır, demir ve fosfor) kemik hasarının düzeltilmesinde ve gelişiminde vazgeçilmez bir yeri vardır. Potasyum; kan damarları ve arterlerin gevşemesini sağladığı için kan basıncını düzenler. Ayrıca potasyum; hücre ve dokulardaki sıvı dengesinin düzenlemesini de sağlar. B1, B3, B6, Pantotenik asit gibi birçok vitamini; folik asit, fosfor, demir gibi minerali yapısında bulunduran bal kabağına bu kış beslenmenizde mutlaka yer almalıdır. İçeriğindeki vitamin-minerallerle hem bağışıklık sisteminizi güçlendirir, hem metabolizmanızı hızlandırır (Seymen, 2020).

4.2.37. *Ecballium elaterium* (L.) A.Rich.

Fam: Cucurbitaceae

Tür: *Ecballium elaterium*

Türkçe adı: Eşekhıyarı

Yöresel adı: Yaban kavunu ve eşekhıyarı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım şekli: Sinüzit tedavisinde burun deliklerine damlatılarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Zayıflatıcı ve ağrıları rahatlaştırıcı özelliğe sahiptir. Çeşitli hastalıkların (Sıtma, kolera, nevrastoni, kızıl yürük, yeni doğan yavrularda sarılık (az dozda), tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir. Meyveleri lapa haline getirilerek ağrı kesici ve apse açıcı olarak dışarıdan bölgesel uygulaması mevcuttur. Sarılık hastalığında toz haline getirilerek buruna çekmek, sinüzit hastalığı için burna damlatmak ve kökünden elde edilen lapa sıtma hastalığına karşı kullanılır. Bitki şifa kaynağının yanında oldukça zehirlidir. Doktor dahilin de kullanılması şarttır. Özellikle sinüzit tedavisinde buruna ne kadar damlatılacağı çok iyi bilinmelidir yoksa sonuçları ölümcül olabilir (Ertuğ, 2018).

4.2.38. *Juniperus communis* L.

Fam: Cupressaceae

Tür: *Juniperus communis*

Türkçe adı: Ardıç

Yöresel adı: Ardıç

Kullanım amacı: Tıbbi ve yakacak

Kullanılan kısım: Toprak üstü, toprak altı kısımları ve tohumları

Kullanım şekli: Meyvesinden marmelat yapılarak, uçucu yağlarını ağrılı bölgelere sürülür. Tohumlarından çay yapılır. Tohumlar yakacak olarak da kullanılır.

Literatür Bilgisi: İdrar artırıcı, kum ve taş düşürücü, albüminde, uçucu yağı haricen romatizmada, kuvvetli antiseptik, antiparaziter, kanı temizler, damar sertliğinde, kısırlıkta, katranı haricen egzama sedef yaralarında, selüloitte, kötü nefes kokusunda, rahim kaslarının kasılmasına neden olur, böylece adet söktürücü olarak kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.39. *Elaeagnus angustifolia* L.

Fam: Elaeagnaceae

Tür: *Elaeagnus angustifolia*

Türkçe adı: İğde

Yöresel adı: İğde

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak ve tohumu

Kullanım şekli: Çayı içilir. Meyvesi tüketilir.

Literatür şekli: İğde böbrek hastalıklarında kullanılabilecek en iyi meyvelerden bir tanesidir. İğdenin kendisi ve çekirdeklerinin kaynatılarak elde edilen suyunun içilmesi böbrek taşı ve kumunun dökülmesinde faydası oldukça büyüktür. Böbrek hastalarının iğdeyi bol tüketmesi tavsiye edilir. Hekimler İğde de bol miktarda bulunan omega 7 yağının hücrelerin yenilenmesini ve yaşlanma karşıtı olduğu için tüketilmesini tavsiye ederler. Ayrıca omega 7 yağı vücudunuzdaki kolajen miktarınızı arttırır. Hazımsızlık sorununu gidermek için iğde tüketilir. İğde çeşitli akciğer hastalıklarının giderirmesinde (Kronik öksürük, bronşit, alerjik öksürük) kullanıması önerilir. İğdenin yaprağını ve meyvesini kaynatarak çayı hazırlanır. Hazırlanan çay; günde bir defa olmak üzere içilirse öksürüğü azaltır. İğdenin düzenli tüketilmesi kalp ve damar sağlığını korur, karaciğerdeki zehirli bileşenlerin atılmasını sağlar ve LDL seviyesini düşürerek damar tıkanıklığı gibi sorunların önünü keser. C vitamini bulunduran iğde, bağışıklık sisteminizi kuvvetlendirir. Üst solunum yolu hastalıklarına karşı vücut güçlendirir (Gülcü ve Uysal, 2010).

4.2.40. *Euphorbia macroclada* Boiss

Fam: Euphorbiaceae

Tür: *Euphorbia macroclada*

Türkçe adı: Sütleğen

Yöresel adı: Sütleğen

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Bitki özü

Kullanım şekli: Merhem

Literatür bilgisi: Sütleğen otu özellikle kabız olan insanlarda kesinlikle kullanılması gereken doğal bir ilaçtır. Eski zamanlarda insanlar tarafından bu bitki, sıtma ve sarılık hastalığında yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bazı insanlarda sütleğen otu ile nasır sorunlarını gidermektedir. Nasırlar için sütleğen otundan elde edilmiş yağı kullanarak bu gibi sorunlar azaltılır. Cilt üzerinde yenileyici etkisi vardır. Bu durum nedeni ile eski zamanlarda insanların yaralarının iyileştirilmesinde sütleğen otu kullanılmıştır. Son olarak sütleğen içerisinde bulunan süt, insanlarda siğil sorunlarını kısa sürede yok eder. (Önler, 1981). Bitkiden çıkan sütün kuvvetli bir müshilaj etkisi vardır. Kabızlık sorununun giderilmesinde süt ve tohumundan elde edilen yağ eskiden beri kullanılır. Çok tahriş edicidir dikkatli kullanımalıdır. Elde çıkan siğilleri yok etmede sütü lokal uygulanarak kullanılmaktadır. Bir hafta gibi kısa bir sürede kaybolduğu tespit edilmiştir (Baytop, 1984).

4.2.41. *Phaseolus vulgaris* L.

Fam: Fabaceae

Tür: *Phaseolus vulgaris*

Türkçe adı: Fasulye

Yöresel adı: Fasulye

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Taze meyvesi ve tohumları

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Taze fasulye vitamin, mineraller açısından oldukça zengindir ve doymuş yağ içermez. Yüksek lif içeriği sayesinde sindirim sistemini düzenler. Kalın bağırsak kanseri riskini azaltır. Kolesterol seviyesini düşürmeye yardımcıdır. Göz sağlığı açısından tüketilmesi önemlidir. Taze yeşil fasulyenin kalorisi oldukça düşüktür. Gebelik öncesi ve gebelik sürecinde anne ve bebek sağlığını korumak için lazım olan folik asit içeriği nedeniyle bolca tüketilmelidir. Antioksidan olap, lutein ve beta-karoten içeriği ile sağlık için önemlidir. B6, B1, A ve C vitaminlerini yüksek miktarda bünyesinde bulundurur. Yaşlanma etkilerini geciktirir ve çeşitli hastalıkları önlemeye yardımcıdır. C vitamini vücut direncinin artmasına yardımcı olur. Yeşil fasulye, bedeni ve zihni yorgunlukları gidermeye yardımcıdır. Kanda şeker seviyesini azaltarak diyabet hastalarına faydalı bir besindir. Böbreklerdeki taş ve kumun dökülmesine faydalı olur (Tuna, 2017).

4.2.42. *Vicia faba* L.

Fam: Fabaceae

Tür: *Vicia faba*

Türkçe adı: Kara Bakla

Yöresel adı: Kara Bakla

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyvesi ve tohumları

Kulanım şekli: Yemeği yapılarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Karabakla bol bitkisel protein ve karbonhidrat içerir. Vitamin içeriği (A, B, C ve B2) zengindir. İdrar yollarında antiseptik özellik gösterir. Doğal dopamin deposudur. Bağırsağı hareketlendirir. Böbreklerin düzenli çalışmasına yardım eder. İmmün sistemi kuvvetlendirir. Kandaki LDL seviyesini düşürür. Protein açısından kırmızı ete çok yakın bir besin öğesidir. Kalp dostudur. Nişasta oranı yüksek olduğu için,

kan şekeri yükseltir. Şeker hastalarına dikkatli tüketmeleri önerilir (Kayan, 2001; Kadıoğlu, 2019).

4.2.43. *Lens culinaris* Medik.

Fam: Fabaceae

Tür: *Lens culinaris*

Türkçe adı: Mercimek

Yöresel adı: Mercimek

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım şekli: Çorba, salata ve köfte olarak farklı kullanımları vardır.

Literatür bilgisi: Kan yapıcı etkisi vardır. Lif bakımından bol yapısıyla kabızlığa iyi gelir. Köfte, çorba ve yemek olarak tüketilir. Kırmızı mercimek besin olarak oldukça faydalı bir besindir. Kırmızı mercimeğin faydaları; C, B, A, D, B12 vitamini açısından oldukça iyi bir besindir. Fosfor, sodyum, potasyum, magnezyum bulunur. Hasta kimseler için son derece de iyi gelecek vitamin deposudur. Kan yapma özelliği vardır. Bol miktarda demir bulunur. Enerji deposu ve zihin açıcıdır. Sinirleri yatıştırır. Bağırsaklara iyi gelir. Özellikle kabızlığa iyi gelir. Anne sütünün artmasını sağlar. Cilde iyi gelir. Bol posasından ötürü tok tutma özelliğine sahiptir. Şeker hastaları için kan şekerini düzenleme etkisi bulunur. Düzenli tüketimde akciğer, bağırsak gibi kanser türlerine yakalanma riskini azaltmaktadır. Diş ve kemikler için iyi bir besindir. Hamileliğin kolay geçmesine yardımcı olmaktadır (Şahin, 2016).

4.2.44. *Vicia sativa* L.

Fam: Fabaceae

Tür: *Vicia sativa*

Türkçe adı: Fiği

Yöresel adı: Fiğ

Kullanım amacı: Yem

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Fiğ bitkisinin tohumları direkt olarak tüketilebilir. Fiğ otunun verimi yüksek besin değeri fazla olan genelde hayvan yemi olarak ekilir. Fiğ bitkisi yazın taze kışın kuru ot ve meralarda yetiştirilen silajlık bir bitkidir (Açıkgöz, 2017).

4.2.45. *Cicer arietinum* L.

Fam: Fabaceae

Tür: *Cicer arietinum*

Türkçe adı: Nohut

Yöresel adı: Nohut

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım şekli: Yemek ve kuruyemiş olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Nohut protein, karbonhidrat ve lif açısından oldukça zengin bir besin kaynağıdır. Tarihinin çok eskiye dayandığı bilinen ve ilk ekilen besinlerden biri olan bu besin baklagillerin en sık tercih edilen türlerinden de biridir. Genellikle Akdeniz kıyılarında yetiştiği bilinen nohut, tanesi için ekilen bitkiden elde edilir. Nişasta ve azot madde miktarı oldukça yoğun olmakla birlikte aynı zamanda önemli bitkisel yağ ve

protein kaynaklarından da biridir. Zengin bir lif kaynağı olmasının yanı sıra sağlıklı yağlar, vitaminler ve mineraller içeren bu baklagil vegan ve vejetaryenler beslenmeyi tercih edenler için et yerine geçebilecek bir seçenektir. İçeriğinde A, B6, B12, C, E, K vitaminleri ile bakır, demir, kalsiyum, magnezyum, potasyum, selenyum mineralleri bulunan nohudun sağlık için son derece faydalı olduğu bilinir. Kalp ve damar sağlığında etkili olduğu bilinen nohudun yüksek lif, potasyum, C vitamini ve B6 vitamini içerir. Bu içerikleri sayesinde kalp sağlığı için destekleyici bir rol üstlenen nohut, kandaki toplam kolesterol miktarını düşürmeye de yardımcı olur. Yapılan araştırmalar da düzenli olarak yüksek potasyum içerikli besin alan kişilerde, kalp hastalıklarına yakalanma ve ölüm oranının düştüğü görülmüştür. Nohut protein ve lif bakımından oldukça zengin olup, diyet yapanlarda uzun süreli tokluk hissi verir, sindirimi yavaşlatır ve yemek yedikten sonra acıkma süresini uzatır, kilo vermeyi kolaylaştırır (Ercan, Uzun ve Özaktan, 2019).

4.2.46. *Cicer anatolicum* Alef.

Fam: Fabaceae

Tür: *Cicer anatolicum*

Türkçe adı: Yazın nohutu

Yöresel adı: Yazın nohutu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Meyvesi ve tohumu

Kullanım bilgisi: Yemek. Siğiller için lapa yapılarak uygulanır.

Literatür bilgisi: Dağ nohudunun tohumunu ezip zeytinyağ ile karıştırılıp elde edilen lapa siğil üzerine uygulanırsa siğil tedavisinde oldukça faydalıdır. İçinde bulunan vitamin ve mineraller vücudun güçlenmesine yardımcı olur. Zihni ve bedeni yorgunluğu giderir. Dağ nohudunu gereğinden fazla tüketmek sağlık açısından çok sakıncalıdır olup bamya ile aynı zamanda yenmemesi gerekmektedir. Kan damarlarını açar. Vücutta ödem oluşmasını önlemektedir. Östrojen hormonunu dengeler ve menopoz dönemindeki

bayanlar için oldukça faydalıdır. İdrar arttırıcı özelliğe sahiptir. Afrodizyak etki yapar (Polat vd. , 2012).

4.2.47. *Medicago sativa* L. subsp. *sativa*

Fam: Fabaceae

Tür: *Medicago sativa*

Türkçe adı: Yonca

Yöresel adı: Yonca

Kullanım amacı: Yem

Kullanılan kısım: Taze yaprakları

Kullanım şekli: Hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Yonca bitkisi hayvan yemi olarak kullanılan bitkilerin başında gelir. Yem kalitesi oldukça yüksek olan yonca, dünyada çok geniş ekim alanlarına sahip olup farklı iklimlerde yetişmektedir. Yonca, yeşil ve kuru ot olarak kullanılan silajlık bitkisidir. Son zamanlarda yonca silajı yapımı yaygınlaşmıştır. Bitkinin pelet ve un gibi farklı kullanımları mevcuttur. Yonca erozyonu önlemede kullanılan örtücü bir bitkidir. Yonca vitamin (B, C, D, E ve K) ve mineraller (protein, kalsiyum) açısından zengin olup süt verimi çok arttıran bir yemdir. Yonca, baklagil yem bitkisi olup çok yıllıktır ve taze ve kurutulmuş ot olarak kullanılır. Bu bitkinin en önemli özelliklerinden bir tanesi de kökleri ile havada bulunan azotu bağlayarak topraktaki azot miktarını arttırmasıdır. Yonca ot verimi yüksek olup iklime ve bölgeye göre değişmekle beraber yılda en az 3 en fazla 8 kere biçilebilir. Çok güçlü bir kök yapısına sahip olması özellikle kuraklık dönemlerinde dayanıklılığını artırmaktadır (Elçi, 2005).

4.2.48. *Astragalus compactus* LAM

Fam: Fabaceae

Tür: *Astragalus compactus*

Türkçe adı: Keven (kuş geveni)

Yöresel adı: Geven

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım şekli: Yemeği yapılır. Çayı içilir. İlaç ve merhem olaraktan yararlanılır. Hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatür bilgi: Baklagiller ailesine bir üyesi olan, çok yıllık bitkidir. Farklı renklerde (Sarı, açık sarı, beyaz ve pembe) açan türleri bulunmaktadır. Çeşitli geven türlerinden ebru yapımında kullanılan "kitre" adı verilen bir yapıştırıcı madde elde edilir. Kitre ayrıca ilaç sanayisinde ham madde olarak da kullanılır. Akciğer ve üst solunum yolu hastalıklarınada iyi geldiği bilinmektedir. Kalp, böbrek, mide rahatsızlıklarına da şifa olur. Çeşitli alerjiler ve yaraları geçirir. Hazım problemini yok eder. Kemoterapi alan hastalarda iştah açıcı ve zindelik verici etkisi vardır. Kalbin kan pompalama hacminde iyileştirmeler sağlayabildiği, karaciğerde hücre hasarına karşı koruma sağladığı tespit edilmiştir. Vücudun tamamına oksijen taşıma miktarının artışını sağlamaya yardımcı olur, (Türk, 2019). Terleme karşıtı, cild temizleyici ve idrar arttırıcı olarak kullanılmıştır (Sevgi, 2016). Ayrıca diyabetes mellitus, nefrit, lösemi ve rahim kanseri tedavisinde de kullanılmıştır. Bazı geven (*Astragalus*) köklerinden kitre zamkı adı verilen bir madde elde edilir. Bileşimi polisakkarit karışımıdır. Kitre zamkı mukoza zarı üzerinde koruyucu etkisi vardır. Bu nedenle boğaz hastalıkları ve iltihaplarında bir parça zamk ağza alınarak emilir (Baytop, 1999).

4.2.49. *Astragalus brachypterus* Fisch

Fam: Fabaceae

Tür: *Astragalus brachypterus*

Türkçe adı: Kuş Keven

Yöresel adı: Geven

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Kök

Kullanım şekli: Tıbbi

Literatür bilgisi: Hayvanlar ve insanlar üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda geven bağışıklık sistemini güçlendirdiği ve bazı ilaçların etkisini artırırken yan etkilerini azalttığı görülmüştür Kemoterapi tedavisinin bazı yan etkileri azaltmaya yönelik kullanılan bitkilerden bir taneside geven otudur. Kanser hastalarında bitkiyi kullanmadan önce doktor görüşü alınmalıdır. Mide problemleri, nefes darlığı ve bulantı gibi sorunlara iyi geldiği ispatlanmıştır. Vücudun savunma hücrelerini artırıcı özelliği sayesinde hücre yenilenmesi, yaraların iyileşmesi ve vücut direncinin artması gibi etkiler yaratır. Akciğer ve karaciğer rahatsızlıklarında iyileştirici bir etkisi vardır. Kalp ve damarlardaki kan pompalama sürecine etkisi sayesinde kan akışının düzenlenmesini destekler (Türk, 2019). Geven'in toprak üstü kısmı Orta ve Doğu Anadolu da yakacak maddesi ve hayvan yemi olarak geniş bir oranda kullanılmaktadır. Geven hayvan yemi olarakta kullanılır. Yem olarak kullanılmak için geven önce harlı bir alevde yalazlanarak dikenleri yakılır, sonra ezilip kıyılır ve akşamdan üzerine yeteri kadar serpilen tuzlu su ile ıslatılarak sabaha kadar yumuşaması sağlanır ve ondan sonra hayvanlara verilir (Baytop, 1984).

4.2.50. *Ranunculus kotschyi* Boiss.

Fam: Fabaceae

Tür: *Ranunculus kotschyi*

Türkçe adı: Mayıs Çiçeği

Yöresel adı: Mayıs Çiçeği

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçekleri

Kullanım şekli: Çay, kozmetik ve hammadde.

Literatür bilgisi: Ağrı kesici olarak diz ağrılarının giderilmesinde, kaşıntıya karşı kısırlık tedavisinde, romatizma tedavisinde kullanıldığı kaydedilmiştir. Papatya çiçeğinde 120'den fazla kimyasal bileşen vardır. Bunların çoğu uçucu yağdır. Papatya hafif uyku verici, IBS (İrritabl bağırsak sendromu) yardımcı, mide ağrısı giderici, genel ağrı kesici ve antibakteriyel faydaları bilinmektedir. Hücrelerin içinde yeni bir aktif madde oluşumu nedeniyle marc bastırılmalıdır. Ancak bu madde kaynama noktasına çok yakın bir yerde oluşur. Ağrıyan mide için, her sabah 2-3 ay boyunca bazıları aç karnına bir bardak içilmesi faydalıdır (Yazıcıoğlu ve Tuzlacı, 1996; Kaval, 2011; Han, 2012; Arslan, 2005).

4.2.51. *Vicia ervilia* L. Willd

Fam: Fabaceae

Tür: *Vicia ervilia*

Türkçe adı: Burçak

Yöresel adı: Müdürmük

Kullanım amacı: Tıbbi ve yem

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım şekli: Çayı içilir ve macunu yapılarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Burçak, ülkemizin bütün bölgelerinde yetiştirilebilen Yarım metreye kadar uzayabilen farklı renkte çiçekleri olan bitkidir. Burçak bitkisi müdürmük adı ilede bilinmektedir. A ve C vitaminleri açısından zengindir. Birçok hastalığa iyi gelmektedir. İdrar arttırıcıdır. Vücudu güçlendirir. Afrodizyak özelliğe sahiptir. Vücutta biriken zehirli bileşikleri vücuttan uzaklaştırılmasına yardımcı olur. Emziren annelerde sütü çoğaltır.

Lapası sert urların üzerine uygulandığında tedavi eder. Deride görülen lekeleri temizler. Vücutta oluşan ödemi atar. Burçak unu bal ile karıştırılarak yenilirse kilo almaya yardımcı olur. Burçak çoğunlukla tohumu için yetiştirilir. Kaba yem olarak kullanım alanı daha azdır. Bu nedenle hayvanlar için besleyici bir yem bitkisidir. Bitkinin toprak üstü kısımları toplanır, hayvanlara yem olarak verilir. Kuru tohumlar öğütülüp un haline getirildikten sonra su ile karıştırılıp lapası yapılır. Bu lapa kırık veya incinen yere uygulanır (Özdemir, 2019).

4.2.52. *Quercus pubescens* Willd.

Fam: Fagaceae

Tür: *Quercus pubescens*

Türkçe adı: Palamut

Yöresel adı: Palamut

Kullanım amacı: Gıda, tıbbi ve yem

Kullanılan kısım: Tohum

Kullanım Şekli: Un, macun ve çay şeklinde kullanımları mevcuttur.

Literatür bilgisi: Hemoroitlerin tedavisinde (Sezik ve ark., 2001), ishal (diyare) tedavisinde (Ezer ve Avcı, 2004), öksürük kesici olarak (Çakılcıoğlu ve Türkoğlu, 2010), yara tedavisinde kullanıldığı kaydedilmiştir. Kabuğu soyulduktan sonra kavrulan palamut toz haline getirilirmesi ile Palamut kahvesi (Cafe de glands) elde edilir. Az miktarda Palamut kahvesinin 1 litre suda kaynatılıp süzülmesi ile elde edilen sediment, bal veya şeker ile tatlandırıldıktan sonra, mide ve kabızlık bilhassa çocuk ishallerine karşı şikâyetin de kullanılır. Günde 2-3 bardak içilebilir (Baytop, 1984).

4.2.53. *Quercus* L.

Fam: Fagaceae

Tür: *Quercus*

Türkçe adı: Meşe

Yöresel adı: Meşe

Kullanım amacı: Toprak üstü kısımlar

Kullanılan kısım: Kabuk

Kullanım şekli: Kabuk suyu, yakacak

Literatür bilgisi: Yakacak olarak kullanılır. Mangal kömürü yapımında kullanılır. Meşe kabuğu mukozayı sıkıştırır ve iltihaptan arındırır. İshali durdurur. Ağız içi ve diş eti iltihabında, antiseptik, boğaz hastalıklarında, çocuk ishallerinde, basurda, karaciğer iltihabında, göz iltihabında, ateş düşürücü, kanamayı kesici, mesane kumlarında, adet kanamalarını durdurmaya, idrarını tutamayan çocuklara ve varise faydalıdır (Yalçın, 1998: Baytop, 1999; Asımgil, 2009) Ayrıca meyveleri gıda olarak da kullanılır (Aksoy, 2002). Egzama ve akıntılı çıbanlarda, yanık ve yaralarda faydalıdır. Dizanteriyi durdurur.

4.2.54. *Crocus ancyrensis* (Herbert) Maw

Fam: Irıdaceae

Tür: *Crocus ancyrensis*

Türkçe adı: Çiğdem

Yöresel adı: Çiğdem

Kullanım amacı: Yiyecek ve tıbbi

Kullanılan kısım: Toprak üstü ve toprak altı kısımları

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Yumruları çiğ ya da pişirilerek yenir. Ayrıca yemeklerde kullanılır. Bu yemeklerden bazıları; Çiğdem pilavı, aşı ve sütlüsü başta gelir. Çiğdem çiçeği gut hastalığına da iyi geldiği bilinmektedir. Gut hastalığı olan bireylerde çiğdem çiçeği kaynatılarak içilmesi önerilmektedir. Gut hastalığından kaynaklanan vücut bölgesinde oluşan ağrıları da çiğdem çiçeği tedavi etmektedir. Çiğdem çiçeği ağrıları dindirir ve kişinin kendisini daha iyi hissetmesini sağlar. Çiğdem idrarı arttırıcıdır. Kabızlık sorununa iyi gelir. Böbrek fonksiyonlarını düzenler (Alp, 2000). İskemik nöropatinin (optik sinirin bir bölümüne giden dolaşımın sekteye uğraması ile oluşan ani ve ağrısız görme kaybı) tedavisinde çiğdemlerden elde edilen crocin maddesinin etki edebileceği görülmüştür (Qi ve ark. 2013). Crocus türlerinden elde edilen safranın alüminyum zehirlenmelerine karşı etkili olduğu ispatlanmıştır (Zi ve ark. 2012).

4.2.55. *Irıs caucasica Hoffm.* subsp. *turcica* B.Mathew

Fam: Irıdaceae

Tür: *Irıs caucasica Hoffm*. subsp. *turcica*

Türkçe adı: Süsen

Yöresel adı: Navruz

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçek ve yaprakları

Kullanım şekli: Çay, merhem, ağrı kesici ve parfümeri olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Bitkinin toprak üstü kısımları sıcak suda demlendikten sonra çayı içilir. Tohumları oral olarak alınırsa bağırsak spazmlarını çözer. Bitkiden hazırlanan lapa basur (hemoroid) bölgesine uygulanır. Tabiatta bulunan formları kalbi güçlendirir. Kandaki toksik maddeleri temizlemeye yardımcı olur. Süsen kökü kan arındırıcı, bez uyarıcı, böbrek fonksiyonlarını düzenleyici, iştah açıcıdır. Sindirim sistemini uyararak safra salınımını tetikler. Bitkinin kökü vücut ağrılarını kesmekte kullanılır. Çok farklı (bronşit, soğuk algınlığı, kanser, siyatik sinirin (siyatik) neden olduğu bel ağrısı ve dalağın şişmesi (iltihabı) hastalıkların tedavisinde süsen kökü kullanır. Süsen kökü, diyare ve

sakinleştirici özelliği vardır. Süsen kökü bazen kötü nefes, burun polipleri, diş çıkarma, tümörler, yaralar, kas ve eklem ağrısı, yanıklar ve kesikler için doğrudan etkilenen bölgeye uygulanır (Polat, 2018). İdrar ve safra arttırıcı etkileri bilinmektedir. Güzel koku verici olarak geniş bir kullanım alanı vardır (Baytop, 1984).

4.2.56. *Juglans regia* L.

Fam: Juglandaceae

Tür: *Juglans regia*

Türkçe adı: Ceviz

Yöresel adı: Ceviz

Kullanım amacı: Gıda ve kozmetik

Kullanılan kısım: Meyvesi, tohumu ve kabuk

Kullanım Şekli: Yaprakları çay olarak içilir. Tohumu kuruyemiş olarak tüketilir. Meyve kabuğu kına olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Beyin fonksiyonlarını geliştirir, kalp krizi ve felç riskini azaltır. Raşitizmde, ayrıca kemik rahatsızlıklarında, sarılıkta, kansızlıkta, kısırlıkta, çocukların gelişmesinde, kan şekerini düşürmede, kanı temizlemede, rahim akıntılarında, ergenlik sivilcelerinde, sulu egzamada, bağırsak iltihabında, deri hastalıklarında, meyvenin dış yeşil kabuğu ise saçkıranda kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.57. *Menta* x *piperita* L.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Menta* x *piperita*

Türkçe adı: Dağ nanesi

Yöresel adı: Narpız, yarpız

Kullanım amacı: Gıda, baharat ve tıbbi

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Salatalarda ve çiğ olarak tüketilir. Çayı içilir.

Literatür bilgisi: Gaz söktürücüdür. Safra akışını düzenler. Karaciğer yetersizliğini giderir. Heyecan ve korkuyu yatıştırır. Nefes almayı kolaylaştırır. Sinirleri kuvvetlendirir. Kalbi güçlendirir ve asabiyetten kaynaklı kalp çarpıntılarını keser. Astım, bronşit, öksürükte kullanılır. Anne sütünü artırır, adet kanamalarını düzenler ve ağrısını azaltır. Erkeklerde psikolojik kaynaklı iktidarsızlığı giderir. Bağırsak solucanlarının düşürülmesine yardım eder, idrar söktürür, kramp çözücüdür, şişkinlik gidericidir, ishale iyi gelir. Midesinde yara ve iltahap olanlar dikkatli kullanmamalıdır (Özyurt, 1992).

4.2.58. *Thymus vulgaris* L.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Thymus vulgaris*

Türkçe adı: Kekik

Yöresel adı: Kekik

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım şekli: Çay olarak tüketilir

Literatür bilgisi: Yapısındaki thymol, fenolden daha güçlü bir antiseptiktir. Balgam söktürür, bronşiyal kasları etkileyerek krampları çözer, öksürük ve üst solunum yolu iltihabında kullanılır. Bağırsak parazitlerini öldürür, hazmı kolaylaştırır, adet söktürür, mide ve bağırsak gazlarını giderir. Sinüzitte, yüksek kan şekerinde, kas erimesinde, ağrı kesici, kolesterol düşürür, zayıflatıcı, kan dolaşımını artırıcı, safra artırıcı ve sara krizlerinde kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.59. *Lavandula* L.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Lavandula*

Türkçe adı: Lavanta

Yöresel adı: Lavanta

Kullanım amacı: Tıbbi ve kozmetik

Kullanılan kısım: Çiçekleri

Kullanım şekli: Çay olarak tüketilir. Kozmetik sanayisinde hammadde olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Merkezi sinir sistemi üzerine olumlu etkileri vardır. Sinirsel yorgunluk, stres, nezle, grip, anjin, migren ve baş ağrılarında, bronşit, üst solunum yolu rahatsızlıkları gibi hastalıkların tedavisinde kullanılır. Sindirimi uyarıcı, idrar artırıcı, romatizma ağrılarını giderici, Antiseptik, safra salgılarını artırıcı, iştah açıcı, tansiyonu yükseltici, ateş düşürücü özellikleri vardır. Mide ve bağırsak hastalıklarında yatıştırıcıdır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.60. *Mentha longifolia* L.

Fam: Lamiaceae

Tür*:* *Mentha longifolia*

Türkçe adı: Su Nanesi

Yöresel adı: Narpız

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım şekli: Taze dalları yemek, kurutulup baharat ve çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Bitki başta ÜSYE hastalıkları olmak üzere, bağırsak sancıları, hepatit, baş ağrısı, migren tedavisi hastalıklarında kullanılır. Bitkinin toprak üstü-altı kısımları toplanarak kurutulur ve çay olarak tüketilir. Bu karışımı aç karına günde bir bardak içmek koşuluyla zayıflamayı hızlandırır. Bu bitkinin mide bulantısı ve iştahsızlık problemi yaşayan kişilere olumlu yönde faydaları görülmüştür. Tazesi ve kurutulmuş halinin güç verici, sindirim kolaylaştırıcı, balgam ve safra arttırıcı ve regl süresini uzatıcı etkilere sahiptir (Baytop, 1984).

4.2.61. *Salvia officinalis* L.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Salvia officinalis*

Türkçe adı: Adaçayı

Yöresel adı: Adaçayı
Kullanım amacı: Tıbbi
Kullanılan kısım: Çiçek ve yaprakları
Kullanım şekli: Çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Soğuk algınlığı, grip, nezle, anjin, öksürük, bronşit ve nefes darlığı gibi hastalıklara faydalıdır. Ağız ve boğaz iltihabında, terletici, , antiseptik, ağrı kesici, karın ağrısı, mide ekşimesi gazı ve bulantısında kullanılır. Hazımsızlığı iyi gelir. Kan şekerini düşürür, menopoz dönemi rahatsızlıklarında, adet düzensizliğinde ve küçük çocuklarda gaz problemlerinde kullanıldığı söylenmektedir (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.62 *Salvia virgata* Jacq.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Salvia virgata*

Türkçe adı: Kazan Karası

Yöresel adı: Kazan Karası

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Kök, yaprak ve meyveleri.

Kullanım şekli: Merhem olarak yara ve çıbana uygulanır. Çayı içilir.

Literatür bilgisi: Boğaz ve göğüs hastalıklarında, bronşit ve nefes darlığında, öksürükte, ateş düşürücü, anjinde, bademcik iltihabında, mide ve bağırsağın düzenli çalışmasında, kabızlıkta, egzamada, mukoza ve mesane iltihabında, romatizmada, solunum yolu iltihaplanmasında kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.63. *Teucrium chamaedrys* L.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Teucrium chamaedrys*

Türkçe adı: Kısa Mahmut

Yöresel adı: Yer yavşanı

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprakları ve dalları

Kullanım şekli: Çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: İştah açıcı, mide ağrılarını kesici, uyarıcı, kuvvet vericidir. Kan şekerini düşürür, adet söktürür, öksürüğü keser, basurda, egzama ve kaşıntıda, hazmı kolaylaştırır, kansızlıkta, safra kesesi tembelliğinde, karaciğer hastalıklarında, karın sancısı ve ağrılarında kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009; Aksoy, 2002).

4.2.64. *Teucrium polium* L.

Fam: Lamiaceae

Tür: *Teucrium polium*

Türkçe adı: Yavşan

Yöresel adı: Yavşan

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Taze ve kurutulmuş yaprakları ve gövdesi

Kullanım şekli: Merhem ve lapa olarak yara bölgesine uygulanır.

Literatür bilgileri: Ürtiker tedavisi için banyo suyuna eklenir. Şeker hastalığı tedavisinde kullanıldığı daha önce literatürde kaydedilmiştir (Tuzlacı ve Erol, 1999; Şimşek ve ark., 2001;). Adet sancısını gidermek amacıyla kullanılmaktadır (Şimşek ve ark., 2002; Metin, 2009; Güneş ve Özhatay, 2011). Ağrı kesici olarakta kullanır (Tuzlacı ve Erol, 1999; Akgül, 2008;).

4.2.65. *Linum usitatissimum* L.

Fam: Linaceae

Tür: *Linum usitatissimum*

Türkçe adı: Zeyrek, Keten

Yöresel adı: Zeyrek, Keten

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Tohumu

Kullanım şekli: Tedavi, yemek ve hammadde olarak değişik kullanımları vardır.

Literatür bilgisi: Bedene faydaları bilinen keten bitkisi kabızlığı giderici müshil olarak kullanılmıştır. Hayvanlardada bu etkisinden yararlanılmıştır. Sindirim sisteminde oluşan enfeksiyon ve tahrişlere karşı iyi edici etkileri vardır. Karaciğer ve safra kesesinde oluşan

ani ağrılara karşı yararlı etkileri vardır. Sakinleştirici özelliği mevcuttur. Sonbaharda oluşan tohumları toplanır. Keten tohumları haricen çıban, yara ve yanıkların tedavisinde kullanılır. Deri (şirpençe, zona ve sedef) hastalıklarında şifalı etkileri görülür. Akciğer hastalıklarında özellikle bronşit ve öksürükte yararlı etkileri vardır. Olgun keten tohumları ezilir, sıcak suya konulup kısa bir süre kaynatılır. Suyu süzülüp elde edilen tohum haricen ağrılı bölgelere ve göğüs üzerine konularak akciğer hastalıklarına faydalı olur. Bitkinin tohumlarından beziryağı elde edilir. Bu yağ boyacılık, muşamba yapımı ve besin endüstrisinde kullanılır. Son yıllarda ülkemizde de bol miktarda ekimi yapılmaktadır. Bitkinin lifleri dokuma sanayisinde küspeside hayvancılıkta yem olarak farklı kullanımları mevcuttur (Baytop, 1984).

4.2.66. *Arceuthobium oxycedri* DC.

Fam: Loranthaceae

Tür: *Arceuthobium oxycedri*

Türkçe adı: Ardıç ökse otu

Yöresel adı: Ardıç ökse otu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Dal ve yapraklar

Kullanım şekli: Dal ve yapraklarından çay yapılır.

Literatür bilgisi: Yüksek tansiyonu düşürür, kanı temizler, kolesterolü düşürür, kronik nefrit, albüminde, kanser ve tümörde özelliklede rahim ve mide kanserinde, romatizmada, karaciğerde kan birikmesinde, prostat büyümesinde, kan dolaşımı bozukluğunda yaprak ve dal parçaları kullanılır, ayrıca ökse otu tohumu altını ıslatan çocuklarda kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.67. *Viscum albüm* L. subsp. *albüm*

Fam: Loranthaceae

Tür: *Viscum albüm*

Türkçe adı: Çam Ökse otu

Yöresel adı: Çam Ökse otu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Dal ve yaprakları

Kullanım şekli: Dal ve yapraklarından çay demlenerek tüketilir.

Literatür bilgisi: Yüksek tansiyonu düşürür, kanı temizler, kolesterolü düşürür, kronik nefrit, albüminde, kanser ve tümörde özelliklede rahim ve mide kanserinde, haricen romatizmada, karaciğerde kan birikmesinde, prostat büyümesinde, kan dolaşımı bozukluğunda yaprak ve dal parçaları kullanılır, ayrıca ökse otu tohumu altını ıslatan çocuklarda kullanılır (Baytop, 1999; Asımgil, 2009, Yalçın, 1998).

4.2.68. *Abelmoschus esculentus* (L.) Moench

Fam: Malvaceae

Tür: *Abelmoschus esculentus*

Türkçe adı: Bamya

Yöresel adı: Bamya

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve ve tohumu

Kullanım Şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Bamya vitamin ve mineralcaçısından oldukça zengin bir besin kaynağıdır. Enfeksiyonlar önleyici özelliğe sahiptir. Kanserli hücre oluşumunu engellemeye yardımcı olur. Sindirim sistemini fonksiyonlarını düzenler. Zihinsel

aktiviteleri iyileştirir. Kilo vermeye yardımcıdır. Sindirim sistemi rahatsızlıklarına giderir. Genellikle sulu yemek olarak tüketilir. Bamya ortalama sekiz saat suda bekletilip infüze olan suyu diyabet hastalığı tedavisinde kullanılır**.** Yaş, kuru ve konserve olarak tüketilir (Örkcü, 2016)

4.2.69. *Althea officinalis* L.

Fam: Malvaceae

Tür: *Althea officinalis*

Türkçe adı: Hatmi Çiçeği

Yöresel adı: Fatma Çiçeği

Kullanım amacı: Tıbbi ve

Kullanılan kısım: Kök ve çiçekleri

Kullanım şekli: Kök ve çiçeklerinden çay demlenerek içilir. Merhem ve haşarat kovucu olarakta farklı kullanımları vardır.

Literatür bilgisi: Göğsü yumuşatır, nezle ve öksürüğü keser, rahim hastalıklarında, anjin, ağız, boğaz, dişeti, göğüs ve bağırsak iltihabında, mide ülserinde, idrar yolundaki taşı düşürmek için, sıcak ve soğuk sebebiyle oluşan ağrılara, kökü sivilcede ve yara iyi edici olarak kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009). Ezilmiş hatmi çiçekleri vücuda krem gibi sürülürse haşere sokmalarını önler (Öztığ, 1971; Özyurt, 1992).

4.2.70. *Malva neglecta* Wallr.

Fam: Malvaceae

Tür: *Malva neglecta*

Türkçe adı: Çoban çöreği

Yöresel adı: Ebe Gömeci

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda
Kullanılan kısım: Yaprakları ve tohumları

Kullanım şekli: Çayı içilir.

Literatür bilgisi: İç ve dış kanamalarda, boşaltım sistemi ve böbrek rahatsızlıklarında, kas gevşetici, ishal kesici, kansızlıkta, idrar söktürücü, burun kanamasında, adet düzenleyici, basurda, damar daraltıcı, variste, romatizma ve siyatikte, kramp çözücü olarak kullanılır (Aksoy, 1996; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.71. *Morus alba* L.

Fam: Moraceae

Tür: *Morus alba*

Türkçe adı: Dut
Yöresel adı: Dut
Kullanım amacı: Gıda, tıbbi ve yakacak

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak ve gövde

Kullanım şekli: Meyve aç karna yenilir. Çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Sindirim ve bağırsak sorunları yaşayanlar için sabahları aç karnına birkaç adet dut tüketilmektedir. Yapraklarını demleyip çay olarak içildiğinde idrar söktürücü etkisi vardır. Meyve olarak tüketilmekle beraber reçel ve pekmez üretiminde de kullanılmaktadır. Çocuklarda zekâ gelişimine de yarar sağlamaktadır. Yakıcak olarak dalların da kullanılmasının yanı sıra dallar bahçe sınırlarını belirlemede kullanılır (Kıralan, 2019).

4.2.72. *Morus nigra* L.

Fam: Moraceae

Tür: *Morus nigra*

Türkçe adı: Kara Dut

Yöresel adı: Kara Dut

Kullanım amacı: Gıda, tıbbi ve imalatta

Kullanılan kısım: Meyve, yaprak ve dal

Kullanım şekli: Yemek, ilaç ve kovan üretiminde kullanılır. Meyve olarak tüketilmektedir.

Literatür bilgisi: Meyvesi, kan dolaşımının düzenlenmesine, bağışıklık sisteminin kuvvetlenmesinde, kalp hastalıklarının ve inflamasyonun (iltihaplanma) önüne geçmede faydalıdır. Kansızlığa iyi gelir. Hazmı kolaylaştırır. Vücuda direnç sağlar. Karaciğeri güçlendirir. Bağırsak kurtlarını düşürme de faydalıdır. Meyvesi kilo alma sağlar ve iştah açar. Mide ve bağırsakların sistemli şekilde çalışmasında yardımcıdır. Dutta bulunan vitamin ve minerallerin yanısıra mikrop öldürücü özelliğine sahiptir. Ağız, bademcik ve boğaz iltihabı, diş eti hastalıkları ve öksürük için faydalıdır. Dutun yapraklarında kendine has doğal antibiyotik ve antiseptik içeren maddeler bulundurmaktadır. Yapraklarını kanayan veya çizilen yere sürülürse kanamayı durdurmaktadır. Ağız içi yaralarında karadut suyundan yararlanılmaktadır. Kemik gelişimi ve kan oluşumunu sağladığı için pekmez olarak da kullanılır. Ağacın dalları arı kovanı yapımında kullanılmaktadır (Kıralan, 2019). Dut, ağız yarasının tedavisinde kullanıldığı literatürde kaydedilmiştir (Duran, 1998; Bağcı, 2000; Sezik ve ark., 2001). Şeker hastalığı tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir (Yeşilada ve ark.,1995; Sezik ve ark., 2001) Kolesterol düşürücü olarak kullanıldığı literatürde kaydedilmiştir (Polat ve Satıl, 2012). Karaciğer hastalıkları tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir (Deniz ve ark., 2010).

4.2.73. *Peganum harmala* L.

Fam: Nitrariaceae

Tür: *Peganum harmala*

Türkçe adı: Üzerlik

Yöresel adı: Üzerlik

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Tohum

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Basuru içten tedavide, varis, adet söktürücü, kurt düşürücü, uyuşturucu, yatıştırıcı, şişmanlatıcı, nefes darlığı, balgam söktürücü, romatizmalı rahatsızlıklarda, cilt temizleyici olarak kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009; Aksoy, 2002). Sinir sistemini uyarır, mide ve ağrılarında yararlıdır. Islak egzema rahatsızlıklarında kullanılır, terleticidir (Özyurt, 1992).

4.2.74. *Dactylorhiza iberica* (M. Bieb. ex Willd.) Soó

Fam: Orchidaceae

Tür: *Dactylorhiza iberica*

Türkçe adı: Sahlep

Yöresel adı: Sahlep

Kullanım amacı: İçecek ve hammadde

Kullanılan kısım: Yumruları

Kullanım şekli: Ham madde

Literatür bilgisi: Yumrularında elde edilen toz kışları sıcak bir içecek, yazları soğuk bir dondurma olarak kullanılır. Enerji sağlar. Göğsü rahatlatır. Kalbi güçlendirir. Vücut

sıcaklığını arttırır. Sindirimi rahatlatır. Hemoroid rahatsızlıklarında faydalıdır. Aybaşı kanamalarını düzenler. Öksürük ve bronşite faydalıdır. Eski dönemlerde cinsel arzuyu arttırıcı (afrodizyak) olarak kullanılmıştır. Bugün bilhassa kuvvet verici, çocuk ishallerini kesici ve gıda olarak kullanılmaktadır (Sezik, 1967; Baytop ve Sezik, 1968; Sezik, 1984).

4.2.75. *Papaver rhoeas* L.

Fam: Papaveraceae

Tür: *Papaver rhoeas*

Türkçe adı: Gelincik

Yöresel adı: Gelincik

Kullanım amacı: Tıbbi ve İçecek

Kullanılan kısım: Çiçek

Kullanım şekli: Şerbet yapılır. Yaralar için lapa olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Yatıştırıcı, uyutucu, öksürüğü keser, göğsü yumuşatır, balgam söktürür, anjinde, bronşit, boğmaca, astım, hafif uyuşturucu etkisi, nezle ve gribal enfeksiyonlarda, iç kanamaları durdurucu, adet sancılarını giderir, terletici etkiye sahip ve sinirleri yatıştırıcı olarak kullanılır. Yanıkları iyileştirir, yılancık hastalığında faydalıdır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.76. *Pinus sylvestris* L.

Fam: Pinaceae

Tür: *Pinus sylvestris*

Türkçe adı: Sarı Çam

Yöresel adı: Sarı Çam

Kullanım amacı: Tıbbi ve yakayacak

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Çam Sakızı, kozalak ve yaprakları çay olarak tüketilir. Yakacak olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Çam ağacından yayılan kokuları insanlar genellikle sevse de çok az insan bu kokunun astım ataklarını tetiklediğini bilmektedir. Diğer bir yandan çam ağacı astımın tedavisinde kullanılan yardımcı unsurlardan birisi olmaktadır. Çam ağacının dağıttığı şifalara gelecek olursak şunları sıralayabiliriz; çam sakızı yaraların üzerine uygulandığında yaraların daha hızlı bir şekilde iyileşmelerine yardımcı olmaktadır. Eğer çam ağacının kabuğu sirke ile kaynatılıp elde edilen suyuyla gargara yapılırsa diş ağrılarını dindirir. Çam yaprakları kaynatılarak ve daha sonrasında bal ile karıştırılarak düzenli bir şekilde tüketilirse gastrit hastalığına iyi gelmektedir (Kapucuoğlu, 2019).

4.2.77. *Pinus nigra* L.

Fam: Pinaceae

Tür: *Pinus nigra*

Türkçe adı: Kara Çam

Yöresel adı: Kara Çam

Kullanım amacı: Kozmetik ve yakacak

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Yakacak

Literatür bilgisi: Karaçam ağacın en büyük özelliği dayanıklı olmasıdır. Kozmetik, peyzaj ve yakacak olarak kullanılır. Kendine has kokusuyla sağlığa yararlı olması sebebi ile bahçelerde süs bitkisi olarak veya sınır belirleme amacı ile kullanılmaktadır. Ayrıca dallarıda yakacak olarak kullanılmaktadır. Tüm topraklarda rahatlıkla yetişebilir ve uyum sağlama özelliği vardır. Ağacın faydaları ise şunlardır; Dört mevsim yapraklarını dökmez ve bu durum peyzaj açısından oldukça iyi bir avantajdır. Uzun ömürlüdür ve doğada uzun süre yaşar. Birçok ahşap eşyanın yapımında kullanılır. Teknolojik açısından kullanılabilecek kaliteli bir ağaç yapısına sahiptir. Gövdesinden reçine elde edilir.

Dökülen kozalaklar yakacak olabilir. Kozalakların içinde çam tohumları vardır. Reçinesi kullanılır. Parfüm yapımında kullanılır. Çevre kirliliğini önler ve şehirlerin kirliliğini emer (Yılgör, 1999).

4.2.78. *Pinus nigra* J.F. Arnold subsp. *nigra* var. *caramanica*

Fam: Pinaceae

Tür: *Pinus nigra*

Türkçe adı: Çam Reçine
Yöresel adı: Çam Reçine
Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Reçine

Kullanım şekli: Sakız olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Sakız olarak kullanılır. Çam sakızının bilinen en iyi yararı ağız ve diş sağlığını korumaktaki önemidir. Diş çürümesini engellemekle beraber dişlerin beyaz kalmasını sağlar. Kuvvetli bir antioksidan olan çam sakızının solunum yolu rahatsızlıklarına iyi geldiği bilinmektedir. Akciğeri temizlemede faydalıdır. Çam sakızı kozmetik ürünlerin yapımında da kullanılmaktadır. Cilt hücrelerini hızlı bir şekilde yenileme özelliği bulunmaktadır (Usta,2021).

4.2.79. *Plantago major* L.

Fam: Plantaginaceae

Tür: *Plantago lanceolata*

Türkçe adı: Sinir Otu

Yöresel adı: Kırk Sinir Otu

Kullanım amacı: Tıbbı ve yem

Kullanılan kısım: Yaprak, dalları ve kökü

Kullanım şekli: Çay olarak tüketilir**.** Apse ve siğillere süt uygulanır. Hayvan yemi olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Bronşiyal astımda, nefes darlığı, tüberküloz, solunum organı hastalıklarında kullanılır. Balgam söktürücü, kanamalı basurda, antibiyotik etkili, yara iyi edici özelliğinden faydalanılır. Tromboza faydalı, ishali keser, kan şekerini düşürücü, iç kanamaları durdurucu olarak kullanılır. İdrar söktürür, cerahat boşaltır, nasırların sökülmesinde kullanılır. Çıbanları iyileştirir. Yüzeysel sertlikleri, siğilleri yok eder. Kesik, ezik, çatlak, sinek ve böcek ısırmalarına karşı taze yaprak kompresi veya taze özsu haricen kullanılır. Egzema ve temriye iyi gelir (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.80. *Zea mays* L.

Fam: Poaceae

Tür: *Zea mays*

Türkçe adı: Mısır

Yöresel adı: Mısır

Kullanım amacı: Gıda, yem ve yakacak

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Kuruyemiş, yemek, un, yağ, nişasta ve yem

Literatür bilgisi: Gıda olarak mühim bir yere sahip olan mısır; un, ekmek yapımında, gerektiğinde haşlanarak kullanılır veya az yağ patlatılarak çerez olarak tüketilmektedir. Mısır saplarından hayvan yemi, yakacak olarak da yaralanılmaktadır. Açık esmer ya da kırmızımsı renkli hafif ve özel kokusu bulunan mısır püskülünün tıbbi etkilerinden biri sakinleştirici özelliğidir. Vücudu kuvvetlendirici tonik olarak kullanılır. Romatizma tedavisinde faydası olur. İdrar söktürücüdür. Mesane taşlarının düşürmek için kullanılır. Üretrit (idrar yolları

enfeksiyonu), sistit (mesane enfeksiyonu) ve prostatit (prostat bezi enfeksiyonu) gibi rahatsızlıkları iyileştirmede etkilidir, özellikle ayrıkotu ve civanperçemi ile beraber kullanımında daha tesirli olur. Çocuklarda böbrek rahatsızlıklarının atlatılmasına faydalı olur. Mısır tanelerini kullanılarak mısırözü yağı elde edilir, sıvı bitkisel yemeklik yağ olarak kullanılır. Damar sertliğini engeller. Mısır yüzde 18,3 lif içeriğine sahiptir. Mısır yüksek oranda karbonhidrat ihtiva eder, enerji vericidir. İçinde protein, kalsiyum, demir, fosfor, A ve B2 vitaminlerini ihtiva eder. (Sade ve ark.,2012)

4.2.81. *Triticum sativum* L.

Fam: Poaceae

Tür: *Triticum sativum*

Türkçe adı: Buğday

Yöresel adı: Buğday

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım şekli: Yemek, ekmek ve un

Literatür bilgisi: Buğday genel sağlığı muhafaza eden besinler ve vitaminler barındırmaktadır. Bedenin ve organların vazifelerini düzenli halde yürütmeleri için gerekli olan besin maddelerini sağlar. Buğday özellikle bağırsak sağlığı için önemlidir, bağırsakların hareketlenmesine etkisi vardır. Bu nedenle kabızlık gibi rahatsızlıkların var olmasına sebep olan unsurları ortadan kaldırır. Buğday koroner kalp hastalıklarına yakalanma riskini azaltabilir. Buğday, insan beslenmesinde temel olan vitamin (B1-vitamini), riboflavin (B2 vitamini), pentotenik asit (B3 vitamini), nikotonik asit (niasin, pp) ve tokoferol (E vitamini) gibi vitaminlerin önemli depo kaynağıdır (Hoseney, 1986). Bu vitaminler buğday tanesinde homojen olarak dağılmamıştır. Başlıca B grubu vitaminler, kabuk ve embriyo gibi tanenin dış kısımlarında fazlaca, endosperm gibi tanenin orta kısmında az miktarlarda bulunmaktadır (Ercan ve ark., 1991; Elgün ve Ertugay, 1995). Buğday ruşeyminin, vitamin ve protein miktarı fazla, aminoasit dengesi

iyidir. Özellikle B grubu vitaminleri, tokoferol ve lisin, treonin, arginin, aspartik asit, alanin, valin aminoasitlerince zengindir. Örneğin; thiamin skutellumda, niasin aleuron tabakasında, pyrodoksin aleuron, embriyo ve az miktarda endospermde bulunmaktadır, riboflavin ve pentotenik asit ise tane içerisinde daha homojen olarak dağılmıştır (Kent, 1967).

4.2.82. *Hordeum vulgare* L.

Fam: Poaceae

Tür: *Hordeum vulgare* L.

Türkçe adı: Arpa

Yöresel adı: Arpa

Kullanım amacı: Tıbbi, yem ve hammadde

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım şekli: Un, çay, hamur ve yem

Literatür bilgisi: İnfüsyon halinde (% 2) yumuşatıcı ve idrar söktürücü olarak kullanılır. Yeşertilmiş tanelerinden elde edilen "Malt Hulasası" bulundurduğu karbonhidratlar ve enzimler sebebiyle çok yararlı besinler meydana getirir. Özellikle rahatsızlıklardan sonra güç verici olarak faydalınılır. Malt hulasası bira yapımında eski zamanlardan bu yana kullanılan bir maddedir ve halen memleketimizde fazlaca elde edilmektedir. Arpa aynı zamanda viski elde etmek için kullanılan eski bir maddedir. Arpa taneleri kavrulur ve çeklidikten sonra kahve gibi tüketilir (Baytop, 1984).

4.2.83. *Cynadon dactylon* (L.) Pers.

Fam: Poaceae

Tür: *Cynadon dactylon*

Türkçe adı: Ayrık Otu

Yöresel adı: Ayrık Otu

Kullanım amacı: Tıbbi ve yem

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım şekli: Çayı içilir.

Literatür bilgisi: İdrar artırıcı, içerdiği potasyum tuzlarından dolayı taş düşürücü olarak kullanılır. Kan ve vücuttaki toksin maddeleri dışarı atmada, prostat hastalığında, albümin ve nefritte, rahim akıntıları ve iltihabında, böbrek dalak ve karaciğerdeki damar tıkanıklarında, karaciğer yetersizliğinde, mesane yolu iltihabı ve böbrek yetersizliğinde kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.84. *Polygonum cognatum* Meissn.

Fam: Polygonaceae

Tür: *Polygonum cognatum*

Türkçe adı: Madımak

Yöresel adı: Madımak

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları ve kökü

Kullanım şekli: Yemek olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Madımak bitkisinin tamamı (yeşil yaprakları ve kökü) kullanılarak yemek yapılır. Madımak, kuvvetli antioksidan içermesi ile vücudu serbest radikallere

karşı muhafaza eder. Yapraklı genç sürgünleri ilkbaharda toplanarak yemeği yapılır. Semizotuna benzeyen tadı vardır. İdrar söktürücü ve diyabete karşı, infusyon (% 5) halinde kullanılır (Baytop, 1984).

4.2.85. *Rumex acetosella* L.

Fam: Polygonaceae

Tür: *Rumex acetosella* L.

Türkçe adı: Kuzu kulağı

Yöresel adı: Kuzu kulağı

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Kuzu kulağının faydaları ve tıbbi etkileri; ateşi düşürücü etkisi vardır. Kanamayı durdurma da etkilidir. Diş ağrılarında kullanılır. Mide şişliğini dindirir. Kanı temizler. Egzama, sedef ve sivilce gibi dermotoloji hastalıklarında faydalanılır. C vitamini içereği açısından zengin olan kuzukulağı, C vitamini eksikliğiyle meydana gelenİskorpit hastalığına karşı da faydalıdır. Kansızlığa karşı kullanılır. Haşlanan bitkinin suyu gargara olarak veya içilerek diş ağrısını dindirmek amacıyla kullanılabilir. Diş etlerindeki hastalıklar, diş etindeki kanamalar ile diş eti çekilmelerine de kuzu kulağı çok yararlıdır. Kuzu kulağı lifli yapısı olması sebebiyle bağırsağı yumuşatıp, müshil tesiri yaparak kabızlığı önlemede kullanılır. İdrar söktüren Kuzu kulağı bu sayede böbrekleri de güzel çalıştırır. Kuzu kulağının kökleri ise safrayı atmada kullanılabilir. Yapraklar, potasyum tuzu halinde oksalik asit, kökler ise tarren bulundurmaktadır. Yapraklar ekşi tatları nedeniyle salata halinde sebze olarak yenilir. Lapa halinde çıbanları olgunlaştırmak amacı ile çıban üzerine sarılır. Romatizma, nikris veya böbrek hastalığı olanların kullanmaması tavsiye edilir. (Baytop, 1984).

4.2.86. *Rumex crispus* L.

Fam: Polygonaceae

Tür: *Rumex crispus*

Türkçe adı: Kıvırcık Labada

Yöresel adı: Efelek, Evelik

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprak

Kullanım Şekli: Yemek

Literatür bilgisi: İştah açıcı özelliğe sahip olan efelik, kilo alma problemi olan ve sağlıksız derece zayıf kişiler için doğal bir alternatiftir. Sabahları tüketildiğinde gün boyu iştah açıcı etkisini gösterir; ancak uzun süre tüketilmemelidir. Kan ve bağırsakların temizlenmesinde etkin rol oynar. Boşaltım sisteminde problem yaşayan hemoroit hastaları için oldukça faydalı olduğu söylenmektedir. Mevsiminde taze olarak tüketildiğinde, toksin maddelerin vücuttan atılmasını kolaylaştırır. Labada otu ile hazırlanan macun, egzama, mantar ve kaşıntı gibi cilt sorunlarının tedavisinde kullanılır, çıbanların daha kısa sürede temizlenmesine katkı sağlar. Romatizmalı rahatsızlıklarda ve kadın hastalıklarında fayda sağladığı bilinmektedir. İshal olma durumunda, labada çayı hazırlayıp içilir, ancak günde 1 bardaktan fazlasını tüketmekmek daha sağlıklı olacaktır. Yeşil yaprakları yemek yapımında kullanılır. Dışardan lapa halinde kullanılarak çıbanları olgunlaştırır. Ekzema tedavisinde faydalı olduğu bilinmektedir (Baytop, 1984).

4.2.87. *Portulacca oleraceae* L.

Fam: Portulalacaceae

Tür: *Portulacca oleraceae*

Türkçe adı: Semizotu

Yöresel adı: Pürpürüm

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Taze yaprakları

Kullanım şekli: Salata ve cacık olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Bitki idrar arttırıcıdır. Semizotunun tohumları bağırsak kurtlarının düşürülmende kullanılır. Yapraklarından yapılan lapa hemoroidli alana uygulanır. Semizotu cacık ve yemek şeklinde tüketilir (Baytop, 1984).

4.2.88. *Primula auriculata* Lam.

Fam: Primulaceae

Tür: *Primula auriculata*

Türkçe adı: Tutça

Yöresel adı: Bahar otu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçek ve yaprakları

Kullanım şekli: Çayı içilir.

Literatür bilgisi: Baharda çıkan ot uyku problemi yaşayan insanlar için birebirdir. Göğüs yumuşatıcı ve balgam çıkarıcı özelliği ile bilinmektedir. Ateş düşürücü ve terletici özelliğinin olması yanı sıra; kabızlık tedavisinde kullanılır. Bahar otu kanı temizlemesiyle beraber, kanda bulunan toksik maddeleri yok eder. Romatizma ve gut gibi rahatsızlıkların tedavisinde etkilidir. Eklem ağrıları tedavisinde etkilidir. Astım, bronşit, zatürree ve boğmaca sorunlarında tedavi edicidir. Migren ağrılarında ağrıyı kesici özelliği olan Çuha çiçeği ayrıca sinirliliği önler. Kalp kası hastalıklarına iyi geldiği bilinmektedir. Ayrıca ödem ve felç gibi rahatsızlıklarda tüketilir. Çuha çiçeğinden hazırlanan merhem çıban tedavisinde kullanılır (Söğüt, 2010).

4.2.89. *Nigella sativa* L.

Fam: Ranunculaceae

Tür: *Nigella sativa*

Türkçe adı: Çörek otu

Yöresel adı: Çörek otu

Kullanım amacı: Baharat ve kozmetik

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım şekli: Baharat

Literatür bilgisi: Çörek otu vücut dengesini sağlama maksatıyla tohumları çiğnenerek ya da ezilip yutularak tüketilmektedir. Haricen saç diplerine sürülerek saçların canlanması sağlanır. İdrar ve süt çoğaltıcı, iştah arttıcı, adet söktürücü, vücuda kuvvet vericidir. Kansere iyi gelir, böbrek ve mesane yollarını temizler, yağı saç dökülmesi ve kepeği önler. Burna damlatılırsa sinüziti giderir. Astıma faydalıdır, basura iyi gelir, bronşit nöbetlerini engeller, öksürüğü keser, yağı kulağa damlatılırsa iltihabı kurutur, kuvvetli antiseptiktir, bağışıklık sistemini kuvvetlendirir (Yalçın, 1998;Baytop, 1999; Asımgil, 2009). Hazmı kolaylaştırır, koklanması durumunda baş ağrısını dindirir, gaz söktürücü ve uyarıcıdır, nezle ve epilepsi hastalığında tütsü olarak kullanılır. Suyu akneleri geçirmekte faydalıdır (Özyurt, 1992).

4.2.90. *Ranunculus neopolitanus* Ten.

Fam: Ranunculaceae

Tür: *Ranunculus neopolitanus*

Türkçe adı: Düğünçiçeği

Yöresel adı: Yavruağzı

Kullanım amacı: Süs ve tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçekleri

Kullanım şekli: Süs olarak kullanılır. Çayı içilir.

Literatür bilgisi: Bilhassa sünnet olan çocuklarda yaranın çabuk kapanmasında faydalanılır. Bitkinin (kök, gövde, yaprak, çiçek) tamamından hazırlanan çayı sarılık tedavisinde kullanılmaktadır (Sezik ve ark. 2001)

4.2.91. *Rhamnus petiolaris* Boiss. :

Fam: Rhamnaceae

Tür: *Rhamnus petiolaris*

Türkçe adı: Cehri

Yöresel adı: Cehri

Kullanım amacı: Hammadde

Kullanılan kısım: Çiçek ve meyveleri

Kullanım şekli: Boya hammaddesi olarak kullanılmaktadır.

Literatür bilgisi: Eski zamanlarda cehri meyveleri besin maddelerinde renk verici ve müshil amacıyla, şimdi ise ilaç yapmak için kullanılmaktadır. Lakin bulundurduğu entrasen maddeler sebebiyle son zamanlarda bazı Avrupa ülkelerinde besin maddelerinin yapımında yasaklanmıştır (Baytop, 1984). Bitkisel boyacılığın şah damarı olarak görülen ve meyvelerinden boya elde edilen cehri, geçmişte "Levantin veya Türk cehrisi" ismiyle tanınmaktadır. Türk cehrisinin meyvelerinin büyük ve boyama özelliğinin çok iyi olması sebebiyle tercih edilmektedir. (Köşker, 1945; Eşberk ve Harmancıoğlu, 1952).

4.2.92. *Malus sylvestris* Miller

Fam: Rosaceae

Tür: *Malus sylvestris*

Türkçe adı: Elma

Yöresel adı: Elma

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Birçok hastalığın (başta kanser olmak üzere, kalp-damar hastalıkları, şeker hastalığı gibi) meydana gelmesini engelleyen önemli bir meyvedir. Bitki türünde çok fazla ölçüde bulunan fitokimyasallar (fenolik bileşikler, flavonoidler, karetenoidler), insan sağlığı üzerine etkisi sebebebiyle biyolojik aktif maddeler olarak isimlendirilir. Birçok kronik rahatsızlıkların risklerini hafifletmede önem arz etmektedir. Meyvesi çiğ olarak, kurutulup komposto şeklinde ve reçel yapılarak tüketilmektedir. Elma meyvesi, yüksek antioksidan aktivite içerdiği için lipit oksidasyonununu, kolesterolü azaltmada ve kanser hücrelerinin çoğalmasını engellemede çok aktiftir. Elmada kuersetin, kateşin, epikateşin, prosiyanidin, klorojenik asit, gallik asit, floridizin, betakaroten gibi kuvvetli antioksidanlar mevcuttur. Elmada bulunan fitokimyasalların insan sağlığına olan etkileri oldukça geniş ve faydalıdır (Bulantekin ve Kuşçu; 2017).

4.2.93. *Prunus armeniaca* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus armeniaca*

Türkçe adı: Kayısı

Yöresel adı: Kayısı

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi ve tohumu

Kullanım şekli: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Kayısı bulundurduğu az miktarda yağ ve yeterli oranda sükroz, glukoz, fruktoz ile yüksek miktarda antioksidant bileşenler (likopen, β-karoten, A, E, vitamini)

ve bulundurduğu mineraller (K, P, Mg) yönünden insan beslenmesinde önemli bir bitkidir (Karataş ve Kamışlı, 2007). Meyvesi çiğ olarak, kurutulup komposto şeklinde ve reçel yapılarak tüketilmektedir. Tohumları kuruyemiş olarak tüketilir. Kayısı, mineral maddelerden potasyum (K) ve sağlık yönünden önemli etkisi olan A vitamini yönünden fazlaca zengin bir besindir (Hacıseferoğulları ve ark., 2007). Kayısı bulundurduğu fazla oranda demir (Fe) sebebiyle iyi bir antianemik olduğu için, yağ ve yağda çözünen vitaminler ile mineraller yönünden zengin olduğu bilinmektedir. Geçmişteki Çin kaynaklarından gelen bilgilerle kayısı çekirdeğinden üretilen yağın losyon, krem gibi maddelerin üretiminde kullanılarak kozmetik sanayisinde yer edinmiştir, bu yağın kasları kuvvetlendirici etkisinin olduğu bildirilmiştir (Karataş ve Kamışlı, 2007).

4.2.94. *Pyrus communis* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Pyrus communis*

Türkçe adı: Armut

Yöresel adı: Armut

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım şekli: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Meyveleri mevsim dışında kurutularak tüketilir. Meyveleri şekerle kaynatılarak komposto ve reçel yapılır. Meyveleri şeker düşürücü olarak kullanılır (Aktan, 2011). Armut yaprakları kaynatılarak boyar madde elde edilir (Polat, 2010).

4.2.95. *Cydonia oblonga* Miller

Fam: Rosaceae

Tür: *Cydonia oblonga*

Türkçe adı: Ayva

Yöresel adı: Ayva

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Meyvesi çiğ olarak, kurutulup komposto şeklinde ve reçel yapılarak tüketilmektedir. Öksürüğü kesmekle beraber boğaz ağrısını dindirmek için bitkinin yaprağı, limon kabuğu ve nane ile kaynatılıp bir bardak içilir. Emziren anneler için ayva çekirdeğinden göğüs yumuşatıcı olarak merhem yapılıp kullanılır. Merhemi yüze maske gibi sürülüp yaklaşık 10 dakika beklenirse yüz kaslarında gevşeme yapar. Yüksek tansiyon için ayva yaprağı kaynatılarak yapılan çayı; ılık veya soğuk bir şekilde günlük bir bardak tüketmekte fayda vardır.. Gebe kadınlara, çocuklarının güzel olması ve yanağında gamze olması için gebeyken ayva yemeleri tavsiye edilir (Depreli, 2020).

4.2.96. *Persica vulgaris* Miller

Fam: Rosaceae

Tür: *Persica vulgaris*

Türkçe adı: Şeftali

Yöresel adı: Şeftali

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür: Meyvesi çiğ olarak, meyve suyu şeklinde tüketimi mevcuttur. Kabızlık sorununu giderir. Cilt ve göz sağlığına faydalıdır (Depreli, 2020).

4.2.97. *Prunus avium* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus avium*

Türkçe adı: Kiraz

Yöresel adı: Kiraz

Kullanım amacı: Gıda ve çay

Kullanılan kısım: Meyve, meyve sapları ve yaprakları

Kullanım bilgisi: Meyvesi tüketilmektedir. Meyve saplarından yapılan çayı içilir.

Literatür bilgisi: İdrar artırıcı olarak ve böbrek rahatsızlıkalrında kullanıldığı literatürde yer almaktadır (Fujita ve ark. 1995; Tuzlacı ve Erol, 1999; Sezik ve ark., 2001). Böbrek iltihaplanmasına karşı (Kültür, 2007), böbrek rahatsızlıklarının tedavisinde (Alparslan, 2003; Akaydın ve ark., 2013), böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılır.

4.2.98. *Prunus cerasus* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus cerasus* L.

Türkçe adı: Vişne

Yöresel adı: Vişne

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda

Kullanılan kısım: Meyve ve sapları

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir. Saplarından çay yapılıp içilir.

Literatür bilgisi: Meyve ve meyve suyu olarak tüketilmektedir Vişne suyunun (göz damlası olarakta) gözü güçlendirici etkisi vardır. İdrar arttırıcı etkisiyle beraber, kan şekerini düşürücü etkisi olduğu da bilinmektedir. İshali durdurur, mide ağrısına iyi gelir (Karakurt, 2014).

4.2.99. *Prunus domestica* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus domestica*

Türkçe adı: Erik

Yöresel adı: Erik

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbı

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür: Meyvesi besin olarak tüketilmesinin yanı sıra kabızlık giderici olarak kullanılmaktadır (Baytop, 1999). Kolesterole faydalıdır. Mide ve bağırsakları rahatlatır (Karakurt, 2014).

4.2.100. *Prunus dulcis* (Mill.) D. A. Webb

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus dulcis*

Türkçe adı: Badem

Yöresel adı: Badem

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Tohumları

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Yeşil meyvesi, kurutulduğunda ise badem tohumları çerez olarak tüketilir. Badem çekirdeklerinin yağ oranı ve besleyiciliği yüksektir Endokrin sistem rahatsızlığı ve Cilt/deri problemleri için kullanılır (Özdemir, 2019).

4.2.101. *Rosa canina* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Rosa canina*

Türkçe adı: Kuşburnu

Yöresel adı: Kuşburnu

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda

Kullanılan kısım: Meyveleri

Kullanım şekli: Çay ve marmelat

Literatür bilgisi: İdrar söktürür, kanı temizleyici, böbrek kumlarını döker, bitkinlik ve yorgunlukta, vitamin eksikliğinde, basurda, grip, nezle, soğuk algınlığı, öksürük, yara ve yanıkta, büzücü, kabız yapacı, kanlı idrarı engelleyici, gut hastalığında, rahim kanamasında, mide kramplarında ve karaciğeri destekleyici olarak kullanılır (Baytop, 1999; Asımgil, 2009; Yalçın, 1998; Aksoy, 2002). Böbrek üstü hormonlarının üretiminde olumlu etkisi vardır, bunuda böbrek üstü bezlerini uyararak sağlamaktadır (Marmol I. Vd; 2017).

4.2.102. *Rubus hirtus* Waldst. & Kit.

Fam: Rosaceae

Tür: *Rubus hirtus*

Türkçe adı: Böğürtlen

Yöresel adı: Böğürtlen

Kullanım amacı: Gıda ve çay

Kullanılan kısım: Taze dal, kökleri ve meyvesi

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir. Çayı demlenir.

Literatür bilgisi: Böğürtlen meyvelerinin yüksek tansiyonu düşürücü etkisi vardır. Kökleri ile birlikte taze dalları kaynatılarak hazırlanan çaydan günlük 1-2 bardak soğuk bir şekilde içildiğinde şeker hastalığından korur. Ayrıca idrar arttırır ve güç vericidir. Meyveleri taze olarak tüketilir. Meyvelerinden hazırlanan infüzyon çay olarak kullanılır. Meyveleri kaynatılarak marmelat ve reçeli yapılır. Halk hekimliği; meyvelerinden elde edilen su ağız içi ve dudak yaralarının tedavisinde kullanılır. Kök kısmından hazırlanan çay adet ağrıları, hemoroite ve kabızlığa karşı kullanılır. Yaprağı ezilip kanayan bölgede kan akışını durdurmak için uygulanır (Köysal, 2020).

4.2.103. *Fragaria vesca* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Fragaria vesca*

Türkçe adı: Dağ çileği

Yöresel adı: Dağ çileği

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Taze meyveler cildi güzelleştirir (Karakurt, 2014). Meyvelerin tüketimi kanser hastaları tarafından daha çok tercih edilmektedir (Eşen, 2008).

4.2.104. *Crataegus orientalis* Pallas ex Bieb

Tür: *Crataegus orientalis*

Türkçe adı: Alıç

Yöresel adı: Alıç

Kullanım amacı: Meyve ve tıbbi

Kullanılan kısım: Çiçek ve meyve

Kullanım şekli: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgi: Meyve ve çiçeklerinden hazırlanan karışımın bir tatlı kaşığı iki bardak kaynar suda demlenerek yemeklerden sonra içilir. Sinir sistemini yatıştırıcı özelliği bulunmaktadır. Yüksek tansiyonu düşürür, kalbi destekler, kalp-damar sisteminin fonksiyonunu düzenler. Kalp krizi (AMI) geçirildikten sonra oluşan damar proplemleri ve yüksek tansiyon gibi sorunlara karşı olumlu etkileri vardır. Kandaki yağ ve trigliserit düzeyini normale çeker. Meyvelerinin fazla tüketimi ishal yapar. Kalp çarpıntısını giderir. Uykusuzluk sorunlarını giderici olarak kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.105. *Pyrus elaeagnifolia* Pallas. subsp. *elaeagnifolia*

Fam: Rosaceae

Tür: *Pyrus elaeagnifolia*

Türkçe adı: Dağ Armudu

Yöresel adı: Ahlât

Kullanım amacı: Tıbbı ve gıda

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgi: İshale karşı kullanılır (Fujita ve ark.,1995; Honda ve ark., 1996; Sezik ve ark., 2001; Ezer ve Avcı, 2004; Keskin, 2011). Böbrek iltihaplanmasında (Kültür, 2007), böbrek taşı düşürmek amacıyla (Tümen ve Sekendiz, 1989).

4.2.106. *Prunus spinosa* L.

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus spinosa* L.

Türkçe adı: Gövem Eriği

Yöresel adı: Gövem

Kullanım amacı: Yemek ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Meyvesi, doğrudan yenerek kan şekerini düşürmek amacıyla kullanılır. Gövem eriği meyvesinin başlıca faydalarından biri kalp kaslarını güçlendirirek daha kuvvetli çalışmasını sağlamasıdır. Bunun dışında sakinleştiricidir, idrar söktürücüdür ve idrar yollarında yaşanılan sorunlara karşı oldukça etkilidir, vücudumuzda bulunan alkaloitleri düzenlemektedir (Ayla, vd., 2017, Aslan, 2012).

4.2.107. *Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur) Domin

Fam: Rosaceae

Tür: *Prunus spinosa*

Türkçe adı: Dağ Eriği

Yöresel adı: Dağ Eriği

Kullanım amacı: Yemek ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Meyvelerinden yapılan komposto kan hücresi yapımına yardımcı olur. Meyvelerinden yapılan reçel ve komposto şeker hastalığında içilir (Kızılarslan, 2008). İltihaplı akciğer hastalıkları tedavisinde kullanılır. İştah açıcı olarak kullanılır (Koçyiğit, 2005). Kalp rahatsızlıkları, soğuk algınlığı, grip tedavisinde kullanılır (Kızılarslan, 2008, Saday, 2009).

4.2.108. *Sorbus domestica* L.

Fam Rosaceae

Tür: *Sorbus domestica* L.

Türkçe adı: Üvez

Yöresel adı: Üvez

Kullanım amacı: Yemek ve tıbbi

Kullanılan kısım: Meyve ve yaprak

Kullanım bilgisi: Meyve olarak tüketilir. Yapraklarından çay yapılmaktadır.

Literatür bilgisi: Meyvesi, yaprakları modern ve alternatif tıpta çok amaçlı kullanılır. Astım tedavisinde, kalp hastalıkları tedavisinde (Duran ve ark., 2001), balgam söktürücü olarak, bronşit tedavisinde kullanılır. Karın ağrısının giderilmesinde (Şimşek ve ark., 2004), böbrek iltihaplanmasına karşı (Tuzlacı ve Aymaz, 2001; Kültür, 2007), böbrek taşı düşürmek amacıyla (Sezik ve ark., 2001; Kültür, 2007), gastrit tedavisinde (Ezer ve Arısan, 2006), idrar artırıcı olarak, idrar çıkarma zorluğunda, ishale karşı (Sezik ve ark., 1997; Şimşek ve ark., 2004; Kültür, 2007), kolesterol düşürücü olarak, mide ağrısının giderilmesinde, prostat hastalıkları tedavisinde, safra kesesi hastalıkları tedavisinde (Kültür, 2007).

4.2.109. *Salix alba* L.

Fam: Salicaceae

Tür: *Salix alba* L.

Türkçe adı: Aksöğüt

Yöresel adı: Söğüt

Kullanım amacı: Tıbbi ve yakacak

Kullanılan kısım: Gövde ve ince dal kabukları

Klulanım şekli: İnce dal kabuklarından çay yapılır. Yakacak olarak kullanılır.

Literatür bilgisi: Beyin ve sinir hücrelerinin dejenerasyonuna yol açan ajanları inhibe eder, uykusuzluk, kalp krizi, bağırsak kanseri, ateş düşürücü, kabız yapıcı, romatizma ağrılarını dindirici, kuvvet verici, iştah açıcı, soğuk algınlığı, grip, migren, baş ve diş ağrılarında kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.110. *Populus nigra* L.

Fam: Salicaceae

Tür: *Populus nigra*

Türkçe adı: Kara Kavak

Yöresel adı: Kara Kavak

Kullanım amacı: Tıbbi ve eşya

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım bilgisi: İnşaat malzemesi, çay ve yem.

Literatür bilgisi: Gövdesi çatı malzemesi olarak kullanılır. İlkbaharda budanan dallarından akan özsuyu, mide ve bağırsak kanserinin tedavisinde kullanılır. Yaprakları hayvan yemi olarak kullanılır. Kan dindirici olarak, romatizma tedavisinde, yara tedavisinde kullanılır (Sezik ve ark. 2001).

4.2.111. *Verbascum mucronatum* Lam.

Fam: Scrophulariaceae

Tür: *Verbascum mucronatum*

Türkçe adı: Sığır Kuyruğu

Yöresel adı: Dana kuyruğu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım şekli: Çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Balgam söktürücü, terletici, yatıştırıcı, idrar artırıcı, kabız, göğsü yumuşatıcı, kanı temizleyici, ısrarlı öksürükte, soluk borusu hırıltısında, üriner sistemdeki iltihaplanmalarda, bronşitte, tüberkülozda, romatizma ağrılarda, çıban ve yaralarda, basurda, akciğer rahatsızlıklarında, cilt hastalıklarında kullanılır (Yalçın, 1998; Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.112. *Lycopersicum esculentum* L.

Fam: Solanaceae

Tür: *Lycopersicum esculentum*

Türkçe adı: Domates

Yöresel adı: Domates

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyvesi

Kullanım bilgisi: Yemek

Literatür bilgisi: Gıda amaçlı çiğ veya pişmiş olarak tüketilmektedir. Kurutması, salçası yapılmaktadır. Kan yapar. Kalp damar sağlığına iyi geldiği için tüketimi fazladır. Prostat

hastalığına iyi geldiği biliniyor. Reflü varsa içerisinde asit olduğu için fazla tüketilmemelidir. Damar yaşlanmasını geciktirir. Cilde faydalıdır (Depreli, 2020).

4.2.113. *Capsicum annuum* L.

Fam: Solanaceae

Tür: *Capsicum annuum*

Türkçe adı: Biber

Yöresel adı: Biber

Kullanım amacı: Gıda, baharat ve yakacak

Kullanılan kısım: Meyvesi ve dalları

Kullanım bilgisi: Yemek

Literatür bilgisi: Biber salatalarda ve tek başına çiğ olarak ya da pişirelerek yemeklerde kullanılmaktadır. Bunun dışında kırmızı renkteki biberler renkleri koyulaşıncaya kadar kurutularak öğütülür ve yemeklerde baharat (kırmızı pul biber) olarak kullanılır. Yine kırmızıbiber, biber salçası yapımında kullanılmaktadır. Ağrı kesici ve iştah arttırıcı özelliği vardır. C vitamini yönünden zengin olan bitki Kalp rahatsızlıklarına ve sindirim sistemi hastalıklarına olumlu etkileri bulunmaktadır. Kuruyan biber bitkisinin dalları yakacak olarak değerlendirilir. Diş ağrılarında, iri parçalanmış kurutulmuş meyve dişe konur. Topuk dikeninde, meyve dövülüp ezilir, topuğa sarılır. Taze biber yerine toz edilmiş pul biber veya biber salçası da kullanılabilir. Soğuk algınlığında, acı biber meyvesi yenir. Romatizma hastalığına da faydalı olduğu bilinmektedir (Güzelşemme, 2014; Odunkıran, 2020).

4.2.114. *Solanum tuberosum* L.

Fam: Solanaceae

Tür: *Solanum tuberosum*

Türkçe adı: Patates

Yöresel adı: Patates

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yumruları

Kullanım bilgisi: Yemek

Literatür bilgisi: Patatesin beslenme açısından çok farklı kullanım şekilleri mevcuttur. Gözdeki şişlikleri iyileştirir. Göz ağrısını gidermek için kullanılır. Özellikle de kaynak yapan kişiler kullanır. İnce dilimler halinde kesilen patatesler göz üzerinde bir süre bekletilir. Baş ağrısında da aynı şekilde uygulanır. Haşlanmış patates ishali keser (Depreli, 2020).

4.2.115. *Solanum melongena* L.

Fam: Solanaceae

Tür: *Solanum melongena*

Türkçe adı: Patlıcan

Yöresel adı: Patlıcan

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyveleri

Kullanım bilgisi: Yemek ve tıbbi

Literatür bilgisi: Patlıcanın yiyecek olarak Türk mutfağında çok çeşitli kullanımı görülmektedir**.** Mayasıl tedavisinde kullanılır (Kocabaş, 2016). Mayasılda, patlıcan sapı yakılıp kül haline getirilir, haricen sürülür. Mayasılda, patlıcan sapından infüzyon yapılır

ve içilir. Yarada, patlıcan sapı kurutulup dövülür, dışarıdan sarılır. Yanıklarda, patlıcan sapı kurutulur ve toz haline getirilir, yara sürülür (Odunkıran, 2020).

4.2.116. *Datura stramonium* L.

Fam: Solanaceae

Tür: *Datura stramonium*

Türkçe adı: Kabukotu

Yöresel adı: Kabukotu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Tohum

Kullanım bilgisi: Tohumları yenir.

Literatür bilgisi: Öksürük, astım ve kramplarda meydana gelen spazmları çözücü etkisi vardır. Sersemletici ve uyuşturucu etkisi vardır (Baytop, 1999). Tohumları hemoroit tedavisinde kullanılır. Egzama tedavisinde kullanılır. Büyük ve olgun meyvelerini çocuklar koparak tarak olarak kullanırlar (Kızılarslan, 2008).

4.2.117. *Hyoscyamus niger* L.

Fam: Solanaceae

Tür: *Hyoscyamus niger*

Türkçe adı: Kumacık otu

Yöresel adı: Kumacık otu

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Tohum, gövde ve yaprak

Kullanım bilgisi: Tıbbi

Literatür Bilgisi: Diş ağrısının giderilmesinde kullanıldığı daha önce literatürde yer almıştır. Ağızdaki ve gözlerdeki kurtları düşürmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Yara tedavisinde kullanılır (Alparslan, 2003).

4.2.118. *Terfezia sp.* Tul. & C. Tul. :

Fam: Terfeziaceae

Tür: *Terfezia sp.*

Türkçe adı: Keme
Yöresel adı: Domalan
Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yumruları

Kullanım bilgisi: Yemek ve tıbbi

Literatür: Besin olarak kullanılır (Aslan, 2019). Çok çeşitli yemek yapımında kullanılır. Bitkinin sıkılması ile meydana çıkan sıvının göz rahatsızlıklarında, özellikle de mikrobik kaynaklı göz hastalıklarının tedavisi için kullanıldığı, İbn-i Baytarın eski eserlerin de görülmektedir (Baytop, 1995).

4.2.119. *Daphne oleioides* Schreber subsp. *oleoides*

Fam: Thymelaeaceae

Tür: *Daphne oleioides*

Türkçe adı: Yer Gökcesi
Yöresel adı: Yer Gökcesi
Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprakları

Kullanım bilgisi: Tıbbi

Literatür bilgisi: Yara tedavisinde kullanıldığı literatüre geçmiştir. Ağrı kesici olarak (Özüdoğru ve ark., 2011), çıbanların olgunlaştırılıp tedavisinde, romatizma tedavisinde (Sezik, 2001), kadın hastalıkları tedavisinde, kısırlığın giderilmesinde kullanılmıştır (Gençler ve Koyuncu, 2005).

4.2.120.*Tuber aestivum* Vittad.

Fam: Tuberaceae

Tür: *Tuber aestivum*

Türkçe adı: Yumru Mantarı

Yöresel adı: Trüf Mantarı

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Yumrular

Kullanım bilgisi: Yemek

Literatür bilgisi: Yüksek besin değeri, etkili tat ve aroması vardır. İlaç olarak kullanılabilir. Trüflerin antimikrobiyal, antikanserojenik, ateş düşürücü ve antioksidan etkileri vardır (Janakat vd., 2005). Ayrıca sulu trüf ekstraktlarının Gram (-) ve Gram (+) bakterilere karşı antimikrobiyal etkisinin olduğu çalışmalarla belirlenmiştir (Janakat vd., 2005; Hamza ve Neffati, 2014). Bilinen zararlı ve zehirli etkisi görülmemiştir. Bazı topluluklarda yaygın olarak göz hastalıklarının tedavisinde sulu trüf ekstraktlarını kullanmışlardır (Neggaz ve Fortas, 2013).

4.2.121. *Ulmus glabra* Hudson

Fam: Ulmaceae

Tür: *Ulmus glabra*

Türkçe adı: Karaağaç

Yöresel adı: Karaağaç

Kullanım amacı: Yakacak

Kullanılan kısım: Gövde

Kullanım bilgisi: yakacak

Literatür bilgisi: Odunsu gövdesi ve kuruyan yaprakları yakacak olarak kullanılır (Depreli, 2020).

4.2.122. *Petroselinum crispum* (Miller) A.W. Hilla

Fam: Umbelliferae

Tür: *Petroselinum crispum*

Türkçe adı: Maydanoz

Yöresel adı: Madenös

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Yaprak ve gövde

Kullanım bilgisi: Yemek ve çay olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: İdrar artırıcı olarak kullanıldığı bildirilmiştir (Ezer ve Avcı, 2004; Öztürk ve Dinç, 2005; Polat ve Satıl, 2012). Nefes darlığına karşı kullanımı mevcuttur (Ezer ve Avcı, 2004; Saday, 2009). Adet söktürücü olarak (Yıldırım ve ark., 2008; Savran ve ark., 2009), bel ağrısının giderilmesinde (Yazıcıoğlu ve Tuzlacı, 1996), böbrek ağrısının giderilmesinde (Polat ve Satıl, 2012), böbrek rahatsızlıklarına karşı (Kıran,

2006; Kazan, 2007), böbrek taşı düşürmek amacıyla kullanılmaktadır (Tuzlacı ve Tolon, 2000).

4.2.123. *Parietaria judaica* L.

Fam: Urticaceae

Tür: *Parietaria judaica* L.

Türkçe adı: Yapışkan otu

Yöresel adı: Yapışkan otu

Kullanım amacı: Tıbbi ve gıda

Kullanılan kısım: Yaprak ve gövde

Kullanım bilgisi: Yemek

Literatür bilgisi: Romatizma tedavisinde kullanılır. Ağız yarasının tedavisinde, boğaz ağrısının giderilmesinde, guatr tedavisinde, idrar yolları hastalıkları tedavisinde, öksürük kesici olarak safra taşı düşürmek amacıyla (Uğulu ve ark., 2009), sindirim sistemi hastalıkları tedavisinde, şeker hastalığı tedavisinde kullanılır (Öztürk ve Dinç, 2005).

4.2.124. *Urtica dioica* L.

Fam: Urticaceae

Tür: *Urtica dioica*

Türkçe adı: Isırgan

Yöresel adı: Dalayan diken

Kullanım amacı: Gıda ve tıbbi

Kullanılan kısım: Yeşil yaprakları

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Çorbası ve böreği yapılır. Ancak en çok çay olarak tüketilir. Banyo da el, ayak ve saç yıkamada kullanılır. Vücuttaki toksin maddelerin atılmasını sağlar, kanser ve viral hastalıklarda antijene özel T-lenfositi cevabını artırarak tedaviye destek olur. Gut hastalığı tedavisinde, prostat büyümesinde, tohumları karaciğeri destekleyici, hücre yenileyici, vücuda direnç verici olarak kullanılır. Ayrıca saç dökülmesi ve canlılığını yitirmesinde, vücuttaki hormonal bozukluklarda, mide ülserinde, sarılıkta, kanı temizler, kan şekerini düşürür, damar sertliğini giderir, kansızlıkta, kalp yetmezliği, kalpten dolayı oluşan ödemlerde ve demir eksikliğinde kullanılır. Ayrıca bitkinin tüylerinin histaminik madde içermesinden dolayı romatizma ve siyatik ağrıların giderilmesinde kullanılır (Yalçın, 1998: Baytop, 1999; Asımgil, 2009).

4.2.125. *Vitis vinifera* L.

Fam: Plantaginaceae

Tür: *Vitis vinifera*

Türkçe adı: Bağ yaprağı
Yöresel adı: Bağ yaprağı
Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Yapraklar

Kullanım şekli: Yemek

Literatür bilgisi: Yapraklarından yemek yapılarak tüketilir. Taze yaprakları çıban açıcı, yara iyileştirici olarak kullanılmaktadır. Ayrıca dâhilen infüzyon şeklinde kullanıldığında kan kesici ve kabız giderici etkisi vardır (Baytop, 1999).

4.2.126. *Vitis vinifera* L.

Fam: Plantaginaceae

Tür: *Vitis vinifera* L.

Türkçe adı: Üzüm

Yöresel adı: Üzüm

Kullanım amacı: Gıda

Kullanılan kısım: Meyveleri

Kullanım şekli: Meyve olarak tüketilir.

Literatür bilgisi: Üzüm kültürü yapılarak üzüm sirkesi ve pekmez gibi içecek elde edilir, yeryüzünde kültürü yapılan en eski meyve türlerindendir. Üzüm meyve olarak tüketilirken, kaynatıldığında pekmez elde edilir. Üzümde C vitamini çok az miktardadır, fakat A ve B vitamini yüksek oranda bulunur, bol miktarda da potasyum ve demir vardır. Bu nedenle sapları kaynatılarak çay olarak tüketildiğinde kireçlenme ve diz ağrılarına iyi gelmektedir. Gövdesi kurutularak yakacak olarak değerlendirilir. Üzümün şekeri ve minerali boldur. Üzüm peksimet yapılarak da tüketilir. (Polat, 2019).

4.2.127. *Tribulus terrestris* L.

Fam: Zygophyllaceae

Tür: *Tribulus terrestris* L.

Türkçe adı: Demir Dikeni

Yöresel adı: Çoban çökerten

Kullanım amacı: Tıbbi

Kullanılan kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanım şekli: Çayı içilir.

Literatür bilgisi: Ülkemizde demir dikenin antiinflamatuar, afrodizyak ve kardiyoprotektif özelliklerinden yararlanılır. Bilinen en eski (İ.Ö. 200 dolayları) Çin farmakopesi olan "ShenNong Ben CaoJing"de Tribulus için "kötü kanı tedavi eder; birikimleri, sertlikleri ve yapışıklıkları çözer; boğaz tıkanıklığını tedavi eder; kas büyümesini teşvik eder" ifadelerine yer verilmiştir. Modern bilimde bahsedilen bu ampirik bilginin en azından bir kısmı destekler (Demir, 2019).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışma ile Yozgat ili ve bazı ilçelerinin etnobotanik özellikleri incelenerek, bitki taksonlarının etnobotanik özellikleri, yöresel ve bilimsel isimleri, kullanılan kısımları, kullanım alanları ve yöre halkına sağladığı yarar konularında bir veri tabanı oluşturulmuştur.

Yozgat ilindeki doğal yayılış gösteren bazı bitki taksonlarını etnobotanik özelliklerini ve kullanımlarını belirlemek amacıyla bir anket formu düzenlenmiş ve yöre halkından özellikle 35 yaş üstü kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yozgat ili sınırları içerisinde yaşayan yaklaşık 500 kişi ile görüşme yapılmıştır. Ancak birçok kişinin bitkilerden faydalanmadığı da tespit edilmiştir. Bu anket sonucunda bitkileri hangi alanda kullandıkları ve ne fayda gördükleri hakkında bilgiler elde edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda 127 bitkiden etnobotanik olarak faydalanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma yapılan yerlerde görüşmeler ile yöre insanlarının kullandıkları bitkiler ile bu bitkileri kullanma nedenleri büyüklerinin geçmişte kazandıkları tecrübeler ve bu tecrübelerin getirmiş olduğu faydalardan dolayı olduğu anlaşılmış ve bilinçli bir kullanım olmayıp gelenekselleşmiş bir kullanım mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bazı bitki türlerinden de maddi kazanç sağladıkları belirlenmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkiler, eski zamanlardan beri insanoğlunun çeşitli şekillerde ve çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanımı ve ekonomik katkısı konusunda kültürün bir parçası olduğunu belirtilmiştir.

Yöre halkı tıbbi ve aromatik bitkileri daha çok çay ve gıda amaçlı olarak tüketilmektedir. Yozgat ilinde şu ana kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan Akdağmadeni (Hakverdi ve Yiğit 2017), Yerköy, Şefaatli (Budak 2002) ve Kadışehri (Han ve Bulut 2015) ilçelerindeki çalışmalarda da ilde bu bitki türlerinin benzer şekilde tüketildiklerini destekler niteliktedir.

Yozgat'ın çeşitli köylerinden 50 familya 127 takson üzerinden örneklerin yöre halkı tarafından bilinen ve kullanıldığı tespit edilen bazı tıbbi ve aromatik bitkilerin hangi familyaya ait oldukları, Latince isimleri, yöresel isimleri, kullanılan kısımları ve ne

şekillerde kullanıldıkları belirtilmiştir. Türlerin ekonomik ve tıbbi bakımdan değer taşıması nedeni ile çalışmamızın sonuçları, hem bilimsel, hem de uygulamaya dönük olarak önemli ve güncel olmaktadır. Araştırma konumuz kapsamındaki bitkiler farklı familyalara aittir. Bu nedenle birbirlerinden farklı morfolojik ve anatomik özellikleri göstermeleri doğaldır.

Sonuç olarak yöre halkı tespit edilen türleri ihtiyaç halinde ormanlardan, açık arazilerden toplayarak veya yöre halk pazarlarından satın alarak temin etmektedir. Bu bitkilerin kullanımı gelenekselleşmiş olup nesilden nesille aktarılmıştır. Ülkemizde doğal bitki kaynaklarından daha verimli bir şekilde ve sürekli olarak faydalanabilmek için onların iyi tanınması gerekmektedir.

Yozgat ve ilçelerinde yapılan etnobotanik çalışmalar ile diğer illerde yapılan etnobotanik çalışmaların birbiri ile olan uyumu Tablo-5'de verilmiştir. Tespit edilen bitkilerden bazılarının etnobotanik özellikleri de verilmiştir.

Tablo 5 Yozgat ve ilçelerinde yapılan etnobotanik çalışmalarla komşu illerde yapılan etnobotanik çalışmaların birbiri ile olan yakınlığı.

	Latince ismi	Yöresel adı	Yozgat ve bazı ilçeleri	Kadışehri	Akdağmadeni	Yerköy	Şefaatli	Tokat	Kayseri
1	*Capsella bursa-pastoris*	Çobançantası	+	+	+	+	+	+	+
2	*Teucrium polium*	Tüylü kısa mahmut	+	+	+	+	+	+	+
3	*Thymus vulgaris*	Kekik	+	+	+	+	+	+	+
4	*Malva neglecta*	Ebe gümeci	+	+	+	+	+	+	+
5	*Peganum harmala*	Üzerlik	+	+	+	+	+	+	+
6	*Dactylorhiza iberica*.	Salep	+	+	+	+	+	+	+
7	*Plantago major*	Sinirli ot	+	+	+	+	+	+	+
8	*Rumex acetosella*	Kuzukulağı	+	+	+	+	+	+	+
9	*Nigella sativa*	Çörek otu	+	+	+	+	+	+	+
10	*Crataegus orientalis*	Alıç	+	+	+	+	+	+	+
11	*Fragaria vesca*	Dağ Çileği	+	+	+	+	+	+	+
12	*Viscum album*	Çam Ökse otu	+	+	+	+	+	+	+
13	*Urtica dioica*	Isırgan otu	+	+	+	+	+	+	+
14	*Verbascum mucronatum*	Sığır Kuyruğu	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

15	*Vitis vinifera*	Üzüm	+	+	+	+	+	+	+
16	*Zea mays*	Mısır	+	+	+	+	+	+	+
17	*Rumex crispus*	Efelik	+	+	+	+	+	+	+
18	*Salix alba*	Söğüt	+	+	+	+	+	+	+
19	*Teucrium polium*	Yavşan	+	+	+	+	+	+	+
20	*Anthemis tinctoria*	Papatya	+	+	+	+	+	+	+
21	*Pinus nigra* J.F. Arnold subsp. *nigra* var. *caramanica*	Çam Reçine	+	+	+	+	+	+	+
22	*Vitis vinifera*	Bağ yaprağı	+	+	+	+	+	+	+
23	*Polygonum cognatum*	Madımak	+	+	+	+	+	+	+
24	*Prunus spinosa* L. subsp. *dasyphylla* (Schur)	Dağ Eriği	+	+	+	+	+	+	+
25	*Ranunculus kotschyi*	Mayıs Çiçeği	+	+	+	+	+	+	+
26	*Rosa canina*	Kuşburnu	+	+	+	+	+	+	+
27	*Juglans regia*	Ceviz	+	+	+	+	+	+	+
28	*Juniperus communis*	Ardıç	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

29	*Petroselinum crispum*	Maydanoz	+	+	+	+	+	+	+
30	*Cydonia oblonga*	Ayva	+	+	+	+	+	+	+
31	*Cynadon dactylon*	Ayrık otu	+	+	+	+	+	+	+
32	*Ecballium elaterium*	Acı Kavun	+	+	+	+	+	+	+
33	*Elaeagnus angustifolia*	İğde	+	+	+	+	+	+	+
34	*Euphorbia macroclada*	Sütleğen	+	+	+	+	+	+	+
35	*Papaver rhoeas*	Gelincik	+	+	+	+	+	+	+
36	*Allium sativum*	Sarımsak	+	+	+	+	+	+	+
37	*Astragalus compactus*	Keven	+	+	+	+	+	+	+
38	*Pinus nigra*	Karaçam	+	+	+	+	+	+	+
39	*Pinus sylvestris*	Sarıçam	+	+	+	+	+	+	+
40	*Allium cepa*.	Soğan	+	+	+	+	+	+	+
41	*Rhus coriaria*	Sumak	+	+	+	+	+	+	+
42	*Arum detruncatum*	Livik	+	+	+	+	+	+	+
43	*Xanthium spinosum*	Pıtrak	+	+	+	+	+	+	+
44	*Quercus*.	Meşe	+	+	+	+	+	+	+
45	*Brassica oleracea*	Karalahana	+	+	+	+	+	+	+
46	*Raphanus sativus*	Turp		+	+	+	+	+	+
47	*Lepidium sativum*	Tere	+	+	+	+	+	+	+
48	*Medicago sativa*	Yonca	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

49	*Vicia ervilia*	Burçak	+	+	+	+	+	+	+
50	*Crocus ancyrensis*	Çiğdem	+	+	+	+	+	+	+
51	*Irıs caucasica* Hoffm. subsp. *turcica*	Süsen	+	+	+	+	+	+	+
52	*Mentha longifolia*	Su nanesi Narpız	+	+	+	+	+	+	+
53	*Salvia officinalis*	Adaçayı	+	+	+	+	+	+	+
54	*Morus alba*.	Beyaz Dut	+	+	+	+	+	+	+
55	*Morus nigra*.	Karadut	+	+	+	+	+	+	+
56	*Peganum harmala*.	Üzerlik	+	+	+	+	+	+	+
57	*Portulacca oleracea.*	Pürpürüm	+	+	+	+	+	+	+
58	*Prunus spinosa*.	Gövem Eriği	+	+	+	+	++	+	+
59	*Rubus hirtus*	Böğürtlen	+	+	+	+	+	+	+
60	*Parietaria judaica*	Yapışkan otu	+	+	+	+	+	+	+
61	*Populus nigra* L. subsp. *nigra*	Karakavak	+	+	+	+	+	+	+
62	*Solanum tuberosum*	Patates	+	+	+	+	+	+	+
63	*Sinapis arvensis*	Hardal	+	+	+	+	+	+	+
64	*Althaea officinalis*.	Gül Hatmi	+	+	+	+	+	+	+
65	*Berberis crataegina*	Karamık	+	+	+	+	+	+	+
66	*Citrullus lanatus*	Karpuz	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

67	*Cucumis melo*	Kavun	+	+	+	+	+	+	+
68	*Cucumis sativus*	Salatalık	+	+	+	+	+	+	+
69	*Cucurbita pepo*	Kabak	+	+	+	+	+	+	+
70	*Astragalus brachypterus*	Kuş Geveni	+	+	+	+	+	+	+
71	*Cicer arientinum*	Nohut	+	+	+	+	+	+	+
72	*Phaseolus vulgaris*	Fasulye	+	+	+	+	+	+	+
73	*Lens culinaris*	Mercimek	+	+	+	+	+	+	+
74	*Prunus domestica.*	Erik	+	+	+	+	+	+	+
75	*Persica vulgaris*	Şeftali	+	+	+	+	+	+	+
76	*Prunus cerasus*	Vişne	+	+	+	+	+	+	+
77	*Prunus avium*	Kiraz	+	+	+	+	+	+	+
78	*Pyrus communis*	Armut	+	+	+	+	+	+	+
79	*Malus sylvestris*	Elma	+	+	+	+	+	+	+
80	*Prunus armeniaca*	Kayısı	+	+	+	+	+	+	+
81	*Lactuca sativa*	Marul	+	+	+	+	+	+	+
82	*Onopordum turcicum*	Kangal	+	+	+	+	+	+	+
83	*Helianthus annuus*	Ayçiçeği	+	+	+	+	+	+	+
84	*Tragopogon bubhtalmoides* (DC.) Boiss. Var. *bubhtalmoides*	Yemlik	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

85	*Scorzonera mollis* M.Bieb. subsp. *szowitzii*	Tekecan	+	+	+	+	+	+	+
86	*Lycopersicum esculentum*	Domates	+	+	+	+	+	+	+
87	*Capsicum annuum*	Biber	+	+	+	+	+	+	+
88	*Artemisia absinthium*	Mayasıl otu	+	+	+	+	+	+	+
89	*Triticum sativum*	Buğday	+	+	+	+	+	+	+
90	*Hordeum vulgare*	Arpa	+	+	+	+	+	+	+
91	*Pyrus elaeagnifolia* Pallas. subsp. *elaeagnifolia*	Dağ Armudu Ahlat	+	+	+	+	+	+	+
92	*Quercus cerris* L. var. *cerris*	Pelit-Palamut	+	+	+	+	+	+	+
93	*Convolvulus arvensis*	Koyungözü	+	+	+	+	+	+	+
94	*Amygdalus communis*	Badem	+	+	+	+	+	+	+
95	*Abelmoschus esculentus*	Bamya	+	+	+	+	+	+	+
96	*Allium porrum*	Pırasa	+	+	+	+	+	+	+
97	*Althea officinalis*.	Fatma Çiçeği	+	+	+	+	+	+	+
98	*Sorbus domestica*.	Üvez	+	+	+	+	+	+	+
99	*Acanthus hirsutus*	Ayı Pençesi			+			+	+
100	*Spinacia oleracea*	Ispanak	+	+	+	+	+	+	+
101	*Beta vulgaris*	Pancar	+	+	+	+	+	+	+
102	*Amaranthsu retroflexus*	Tellice							
103	*Daucus carota*	Havuç	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

104	*Eremurus spectabilis*	Çiriş	+	+	+	+	+	+	+
105	*Centaurea urvillei* DC. subsp. *stepposa*	Mentik	+	+	+	+			
106	*Chondrilla juncea* L. var. *juncea*	Çıtlak	+	+	+	+	+	+	+
107	*Boletus edulis*	Mantar	+	+	+	+	+	+	+
108	*Armoracia rusticana*	Yabani Turp	+	+	+	+	+	+	+
109	*Brassica oleracea* Var	Beyaz Lahana	+	+	+	+	++	+	+
110	*Chenopodium foliosum*	İt Üzümü	+	+	+	+	+	+	+
111	*Sedum sempervivoides*-	İkbal Çiçeği	+	+	+	+	+	+	+
112	*Cucurbita moschata*	Bal Kabağı	+	+	+	+	+	+	+
113	*Vicia sativa*	Fiği	+	+	+	+	+	+	+
114	*Cicer anatolicum*	Yazınnohutu	+	+	+	+	+	+	+
115	*Mentha spicata*	Nane	+	+	+	+	+	+	+
116	*Lavandula*	Lavanta	+	+	+	+	+	+	+
117	*Salvia virgata*	Kazan Karası	+	+	+	+	+		
118	*Linum usitatissimum*	Zeyrek, Keten	+	+	+	+	+	+	+
119	*Arceuthobium oxycedri*	Ardıç ökse otu	+	+	+	+	+	+	+
120	*Ranunculus neopolitanus*	Yavru Ağzı	+	+	+	+	+	+	+
121	*Rhamnus petiolaris*	Cehri	+	+	+	+	+	+	+

Tablo 5'ün devamı

122	*Solanum melongena*	Patlıcan	+	+	+	+	+	+	+
123	*Datura stramonium*	Kabukotu	+	+	+	+	+	+	+
124	*Hyoscyamus niger*	Kumacık otu	+	+	+	+	+	+	+
125	*Terfesia sp*	Keme	+	+	+	+	+	+	+
126	*Daphne oleioides* Schreber subsp. *oleoides*	Yer Gökcesi	+	+	+	+	+	+	+
127	*Ulmus glabra*	Karaağaç	+	+	+	+	+	+	+

Kadışehri'nde yapılan bir çalışmada yöre halkının kullandığı tespit edilen 48 tür belirlenmiştir. Bunların 48 tanesi doğal, 8 tanesi ile kültür bitkisidir. Bunlardan 56 tanesi gıda ve tıbbi amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Tablo 4'den de anlaşılacağı üzere Yozgat ve bazı ilçelerinde halk tarafından tıbbi amaçla kullanılan bitkilerin tespiti için yapılan çalışmada 49 familyaya ait 127 tür tespit edilmiştir. Yapılan karşılaştırmada söz konusu 56 taksonun kullanım amaçları ve şekilleri birebir örtüşmektedir (Han ve Bulut, 2012)

Akdağmadeni'nde yapılan bir çalışmada yöre halkının kullandığı tespit edilen 20 familyaya ait 25 tür tespit edilmiştir. Bunlardan 24 çay 9 gıda 3 merhem ve tıbbi amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada tespit edilen 25 taksonun da kullanım amaçları ve şekilleri bu çalışmayla birebir örtüşmektedir (Hakverdi ve Yiğit, 2017).

Yerköy'de yapılan bir çalışmada yöre halkının kullandığı tespit edilen 47 türün 31 gıda amacıyla, 13 tıbbi amaçla ve 3 tanede farklı amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu araştırmada tespit edilen 47 taksonun da kullanım amaçları ve şekilleri bu çalışmayla birebir örtüşmektedir (Budak ve Aksoy, 2002).

Yakın bir il olan Sivas'ta yapılan bir başka çalışmada Sivas iline bağlı Suşehri ilçesinde yapılan çalışmada yörede etnobotanik kullanımı olan 125 takson bulunmuştur. Yozgat ve Sivas aynı coğrafyada sınır komşuları oldukları ve kültür yapısının da birbirine benzer olduğu bilinmektedir. Bu 125 taksonun kullanım amaçları ve şekilleri bu çalışmayla büyük oranda benzerlik göstermektedir (Karagöz, 2013).

Yine çevre illerimizden Tokat'ta yapılan bir başka çalışmada Özdemir (2019) Tokat ili ve bazı ilçelerinde gerçekleştirilen etnobotanik çalışmada 55 familyaya ait 85 bitki taksonu belirlenmiştir. Bunlardan 51'i gıda ve çay 51'nin tıbbi ve merhem amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir Yozgat ili ve ilçeleri ile yapılan karşılaştırmada aynı coğrafik alan içerisinde yer aldığı, iklim şartları benzer olduğu, bitki çeşitliği benzerliği ve kültürel yapının benzeştiği bilinmektedir (Özdemir, 2019).

Yine çevre illerimizden Çorum'da yapılan bir başka çalışmada geleneksel olarak hastalıkların tedavisi için kullanılan bazı bitkilerin kullanım amaçları ve şekillerinin

belirlenmesini hedeflemiştir. Çalışma sonucunda 14 familyaya ait 18 takson tespit edilmiştir (Akbulut ve ark., 2017).

Kayseri ve çevresinde halk tarafından kullanılan bitkilerin yöresel adları ve kullanım amaçlarının belirlenmesi için yapılan çalışmada toplanan 348 taksondan 246'si ilaç, 70'u gıda, 8 'si boya, 24'ü hem ilaç hem de gıda, olarak kullanılmaktadır (Kendir ve Güvenç, 2010).

Literatür taramaları sonucunda çalışma alanının tamamını kapsayacak şekilde yapılan bir etnobotanik araştırmanın olmadığı belirlenmiştir. Bu bakımdan yapılan çalışma ile yörenin etnobotanik değeri olan tüm bitkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın ileride yapılacak olan çalışmalara bir kaynak teşkil edeceği ümit edilmektedir.

6. KAYNAKÇA

Acay, H., (2018). Yenilebilen Yabani Mantar Morchella esculenta (L.) Pers.'nın Besinsel Kalitesi ve Biyoaktif Özelliklerinin Değerlendirilmesi Mantar Dergisi/The Journal of Fungus 9(2)95-105.

Açıkgöz, E., (2017). Adi Fiğde Alttürler Arası Melezlemeler ile Yeni Varyasyonların Oluşturulması, 12.Tarla Bitkileri Kongresi, Kahramanmaraş, Elektronik Kongre Kitabı Sayfa 474-478.

Ak, İ., Uzatıcı, A., (2001). Şeker Pancarı Yapraklarının Hayvan Beslemede Kullanımı, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 32 (I), 95-99.

Akan, H., Aslan M., Balos MM., (2005). Şanlıurfa kent merkezindeki semt pazarlarında satılan bazı bitkiler ve kullanım amaçları. Ot Sistematik Botanik Dergisi. 12 (2): 43-58.

Akan, H., Aydoğdu M., Korkut MM., Balos MM., (2013). An ethnobotanical research of the Kalecik Mountain area (Şanlıurfa, South-East Anatolia). Biodiversity and Conservation. 6(2): 84-90.

Akan, H., Korkut MM., Balos MM., (2008). Arat Dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. Fırat Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimi Dergisi. 20(1): 67-81.

Akan, S., Veziroğlu, S., Özgün, Öellialtıoğlu, Ş., (2013). Turp (*Raphanus Sativus* L.) Sebzesinin Fonksiyonel Gıda Olarak Değerlendirilmesi, Cilt 23, Sayı 3,Sayfalar 289-295.

Akaydın, G., Şimşek I, Arıtuluk ZC, (2013). Yeşilada E. An ethnobotanical survey in selected towns of the mediterranean subregion (Turkey). Turk Journal Biology. 37: 230-247.

Akbulut, S.,Özkan, Z., Kalankan, G., (2017). Some Plants and Their Effects Used in Traditional Treatment of Diseases at Çorum Province in Turkey Cilt 4, Sayı 3, Special Issue 2, 330 - 339, 20.12.2017.

Akçiçek, E., Vural, M., (2003). Kumalar dağı (Afyon) ve çevresindeki bazı bitkilerin yöresel adları ve etnobotanik özellikleri, Ot Sistematik Botanik Dergisi, 10, 2, 151-162.

Akgül, A., (2008). Midyat (Mardin) civarında etnobotanik. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Akgül, G., (2007). Çıldır (Ardahan) ve çevresinde bulunan bazı doğal bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. Ot Sistematik Botanik Dergisi. 14(1): 75-88.

Aksoy, A., (2002). Kayseri ve Çevresinde Halk Tarafından Kullanılan Bitkilerin Yöresel Adları ve Kullanım Amaçları, Erciyes Üniversitesi Araştırma Projesi, EUBAP 00-052-4 Kayseri.

Aksoy, A., Güvensen, A., Akçiçek, E., and Öztürk, M., (2004). Etnoecology of Viburnum opulus L. "Medicinal Plants: Linkages Beyound Natinal Boundaries". Symposium, Islamabad-Pakistan, 7-9 September 2004.

Aktan, T., (2011). Yenişehir (Bursa) köylerinin etnobotanik özellikleri. Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

Alaserhat, İ., Canbay, A., Bozbek, Ö., Özdemir, I., (2018). Bulunan Aphis Gossypii Glover, 1877 (Hemiptera: Aphididae)'Nin Popülasyon Yoğunluğunun Belirlenmesi, Akademik Ziraat Dergisi 7(2):157-162.

Alçayı, Ü.A., Akgül, C., Badayman, M., Dinçel, E., (2018). Aydın Gastronomy, 2 (2):45-60, İstanbul Aydın Üniversitesi, Abmyo, Gıda Teknolojisi Programı 2 İstanbul Aydın Üniversitesi, Abmyo, Gıda Kalite Kontrolü Ve Analizi Programı Ardıç Meyve Ve Yağının Kullanım Alanları.

Alp, S., (2000). Hitit Çağında Anadolu, Tübitak Yayınları.

Alparslan, DF., (2003). Babaeski (Kırklareli) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılanbitkileri. M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Arslan, Ö., (2005). Dereli (Giresun) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aslan, A., Mat A., Özhatay N., (2001). Sarıyar G.A contribution to traditional medicine in Quercusescens Sezik E, Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T, Traditional medicine in Turkey X. Folk medicine in Central Anatolia. Journal of Ethnopharmacology 75: 95-115.

Aslan, S.M., Balos, M.M., (2005). Şanlıurfa Semt Pazarlarında Satılan Doğal Bitkilerin Etnobotaniği, Ot Sistematik Botanik Dergisi, 12(2) 43-58.

Aslan, S., (2019). YASLICA Beldesi ve ARIKÖK KÖYÜ' nün (ŞANLIURFA) Etnobotanik Açıdan Araştırılması Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans tez.

Aslan, S., (2012) Prunus L., Şu eserde: Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M. & Babaç, M.T. (edlr.), Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını. İstanbul, s. 808.

Asımgil, A., (2009). Şifalı Bitkiler. Timaş Yayınları: 176 İstanbul.

Atikkoç, İ., Dıraman H., (2019). Yaygın Olarak Tüketilen Allium Türlerinin Öne Çıkan Özellikleri ve İnsan Sağlığına Etkileri Gıda ve Yem Bilimi - Teknolojisi Dergisi 21: 1-8

Avcı, M., (1993). Türkiye'nin flora bölgeleri ve "Anadolu Diagonali" ne coğrafi bir yaklaşım. Yıl 1993, Cilt 0, Sayı 28, 225 - 248, 29.10.2014.

Ayla, Ş., Günal, M. Y., Sayın Şakul, A. A., Biçeroğlu, Ö., Özdemir, E. M. ve Okur, M. E. (2017*). Prunus spinosa* L. meyvelerinin deneysel yara iyileşmesi üzerine etkileri. Medeniyet Medical Journal, 32(3), 152-158.

Ayna, Ö.F., Arslanoğlu Ş., (2019). Anadolu Coğrafyasında Yayılış Gösteren *Berberis* Türleri ve Geleneksel Kullanımı, Cilt 2, Sayı 1,Sayfalar 36-42.

Bağcı, Y., (2000). Aladağlar (Yahyalı-Kayseri) ve çevresinin etnobotanik özellikleri, Ot Sistematik Botanik Dergisi, 7, 1, 87-94. 85.

Baytop, T. Sezik, E., (1968). Türk Salep Çeşitleri Üzerine Araştırmalar. İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Mecmuası (4): 61-68.

Baytop, T., (1984). Türkiye'de Bitkilerle Tedavi (Geçmiste ve Bugün), Nobel Tıp Kitapevleri, 2. Baskı, Çapa-İstanbul, Konak-İzmir, Sıhhıye-Ankara. 1984.

Baytop, A., (1996). Farmasötik Botanik Ders Kitabı. İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi Yayınları, 1996.

Baytop, T., (1999). Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi: Geçmişte ve Bugün, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1999.

Baytop, T., (1997). Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları: 578, Ankara,1997.

Baytop, T., (1999). Therapy with Medicinal Plants in Turkey (Past and Present). Istanbul University Publications, Istanbul 1999.

Baytop, T., (1997).Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, TDK yayınları: 578, Ankara, 1997.

Baytop, T., (1999). Türkiye'de Bitkilerle Tedavi; Geçmişte ve Bugün, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 480s., 1999.

Baytop, T., (1963). Türkiye'nin tıbbi ve zehirli bitkileri 1963.

Baytop, T., (1994). Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Atatürk Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları No 578, Ankara, 1994.

Başağaoğlu, İ., ve Kavalalı, G., (2019). Tere Bitkisinin (*Lepidium sativum* L.) Halk Hekimliğinde Kullanılması, Lokman Hekim Dergisi, 9(3):282-284.

Budak, Ü., Aksoy, A., (2002). Yerköy ve Civarındaki Bazı Bitkilerin Kullanım Amaçları ve Yöresel Adları 2002.

Bulantekin, Ö. ve Kuşçu, A, (2017). Elmada Bulunan Fitokimyasallar ve Diğer Zengin Bileşenlerin İnsan Sağlığına Yararları Yıl 2017, Cilt 2, 04.10.2017.

Ceylan, F., (2019). Yenilebilir otların yiyecek hazırlamada kullanımı: Tirşik otu (*Arum maculatum* L.), 109 s 2019.

Çakılcıoğlu, U., Şengün MT., Türkoğlu İ., (2010). An ethnobotanical survey of medicinal plants of Yazıkonak and Yurtbası districts of Elazığ province, Turkey. Journal of Medicinal Plant Research 4(7): 567-572.

Çömlekçioğlu, N., Kutlu, M., (2018). Yaprak Lahana (*Brassica Oleracea* L. Var. *Acephala*) Yapraklarının Fitokimyaal İçeriği Ve Antioksidan Aktivitenin Mevsimsel Değişimi, Cilt 55, Sayı 2,Sayfalar 119 – 127.

Davis, P.H., (1965).Turkey: Present State of Floristic Knowledge, 1993. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 4: 203.1965.

Davis, (1975). Flora of Turkey and the East Aegean Islands Vol:5 Page:664.

Demir, E. A,. (2019). Over, Böbrek ve Beyinde İskemi / Reperfüzyon Sonrası Redoks Dengesi ve *Tribulus Terrestris* L.'nin Etkileri Dicle Tıp Dergisi 46 (3): 525 – 534.

Deniz, L., Serteser, A., ve Kargıoğlu, M., (2010). Uşak Üniversitesi ve Yakın Çevresindeki Bazı Bitkilerin Mahalli Adları ve Etnobotanik Özellikleri. AKÜ Fen Bilimleri Dergisi 1, 57–72.

Department of Botany of Royal Botanic Garden Edinburgh University, Edinburgh, 1975.

Depreli, D., (2020). Eldeş Köyü (Ilgın/Konya) Ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ekim –Konya (Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Hakkı Demirelma.

Duran, A., (1998). Akseki (Antalya) İlçesindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. Ot Sistematik Botanik Dergisi 5(1): 77-92.

Duran, A., Satıl F., Tümen G., (2001). Balıkesir yöresinde yenen yabani meyveler ve etnobotanik özellikleri. Ot Sistematik Botanik Dergisi. 8(1), 87-94.

Dülger, B., Ceylan M., Alıtsaous M., (1999). *Artemisia absinthium* L. (Pelin)'un Antimikrobiyal Aktivitesi. Turkish Journal of Biology 23: 377–378.

Elçi, Ş., (2005). Baklagil ve Buğdaygil Yem Bitkileri. Mart Matbası, ISBN 975-407-189-6, Ankara. 2005.

Ercan, M., Yusuf İ., Satı Uzun., Özaktan H., (2019). Kayseri Ekolojik Koşullarında Farklı Ekim Zamanlarının Nohut (*Cicer arietinum* L.) Bitkisinde Verim, Verim Unsurları ve Kalite Üzerine Etkileri Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi Sayı 16, S. 434-440, Ağustos 2019.

Ercan, R., Erba , S., Bildik, E., (1991). Buğdayın Thiamin ve Riboflavin Miktan Üzerine Çeşit ve Çevrenin Etkisi. Gıda 16 (6) 365-371.

Erciş, A. ve İren, S., (1988). Çıtlık pasının (*Puccinia chondrillina* Bub. and Syd.) bazı illerin buğday-nadas alanlarına yayılışı, hastalandırma oranı ve çıtlık (*Chondrilla juncea* L.) bitkilerinin biyolojik mücadelesinde kullanım olanakları. V.Türkiye Fitopatoloji Kongresi (18-21 Ekim 1988) bildiri Özetleri, S.80.

Ertuğ, Z.F., (2005). Proceding of the IV th international congress of ethnobotany (ICEB 2005) "Ethnobotany: At the junction of the continents and the disciples", 21-26, İstanbul-Turkey. 2005.

Ertuğ, F., (1996). Unpublished Msc thesis, Onsekiz Mart University, Çanakkale. 1996. Etnobotanik Enstitüsü, TÜBİTAK Bilim ve Teknik, s. 98-99.

Eşberk, T., Harmancıoğlu, M., (1952). Cehri (*Rhamnus tinctoria* Waldstein Et Kitaibel) Ankara Üniv. Ziraat Fakültesi Yıllığı 4 (2). 325-352 s. Ankara

Eşen, B., (2008). Aydınlar Köyü ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) 110s. 2008.

Ezer, N., Avcı K. (2004). Çerkeş (Çankırı) yöresinde kullanılan halk ilaçları. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi. 24: 67-80.

Fujita, T., Sezik E., Tabata M., Yeşilada E., Honda G., Takeda Y., Tanaka T., Takaishi Y., (1995). Traditional medicine in Turkey VII. Folk medicine in the in Middle and West BlackSea Regions. Economy Botany. 49(4): 406- 407.

Gençler, ÖAM., Koyuncu M. (2005). Traditional medicinal plants used in Pınarbaşı area (Kayseri-Türkiye). Turkish Juornal Pharma Sci. 2(2), 63-82.

Göksu, G., Ak, Kuzucu., Öztokat, C., (2017). Karpuzda (*Citrullus lanatus* (Thunb.) Matsum. & Nakai) Farklı Dozlardaki Vemikompost Uygulamalarının Verim ve Bazı Kalite Parametrelerine Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3,2, 48-58.

Gülcü, S., Uysal, S., (2010). Kuş İğdesi'nde (*Elaeagnus Angustifolia* L.) Yetiştirme Sıklığının Fidan Morfolojik Özelliklerine Etkisi Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri: A, Sayı: 2, Sayfa: 74-81.

Güneş, F., Özhatay N. An ethnobotanical study from Kars (Eastern) Turkey. Biodivers Conserv. 2011; 4(1): 30-41.

Gürgen, A.R.: (1946). Türkiye'nin Önemli Eterik Yağları Üzerinde Araştırmalar. Ankara Yeni. Ziraat Enstitüsü Dergisi., 6 (2), 301- 303, 1946.

Güvenç, G., Akide Özcan, Şakir Burak Bükücü, Mehmet Sütyemez, (2017). Bazı Derici Sumak (*Rhus Coriaria* L.) Genotiplerinin Fenolojik Özelliklerinin Belirlenmesi Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 4(4): 477–483, 2017

Güzelşemme, M., (2014). Antakya'da kullanılan tıbbi bitkiler ile yabani gıda bitkileri. Mustafa Kemal Üniversitesi. 2014.

Hacıseferoğulları, H., Gezer, İ., Özcan, M.M., Asma, B.M., (2007). Post harvest chemical and physical-mecanical properties of some Apricot varieties cultivated in Turkey. Journal of Food Engineering. 79;364-373.

Hakverdi, A.E., Yiğit N., (2017). Yozgat-Akdağmadeni Yöresinde Bulunan Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bartın Orman Fakultesi Dergisi, 19(2): 82-87 1 Aralık/December, 2017

Hamza, A. and Neffati, M., (2014). "Prospects of increasing the presence of *Helianthemum kahiricum* Dell. Pastoral North African plant by means of micropropagation", African Journal of Biotechnology 13(7), 827-833, 2014.

Han, M.İ., (2012). Kadışehri (Yozgat) yöresinin geleneksel halk ilacı olarak kullanılan bitkileri. M.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012, İstanbul

Han, M.İ., Bulut, G., (2015). The folk-medicinal plants of Kadişehri (Yozgat–Turkey),July 2015, Acta Societatis Botanicorum Poloniae 4(2) DOI: 10.5586/asbp.2015.021.

Heinrich, M., Barnes, J., Gibbons, S., ve Williamson, E.M., (2004). Fundementals of Pharmacognosy and Phytotherapy, Churchill Livingstone, Edinburgh. İşler N. M.K.Ü. Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü 2011.

Hokputsa, S., Harding S. E., Inngjerdingen K., Jumel, K., Michaelsen T.E., Heinze, T., Koschella, A., Paulsen B.S., (2004). Bioactive Polysaccharides from the Stems of the Thai Medicinal Plant *Acanthus ebracteatus*: Their Chemical and Physical Features, Carbohydrate Research, 339, 753-762.

Honda, G., Yeşilada E, Tabata M, Sezik E, Fujita T, Takeda Y, Takaishi Y, Tanaka T.,(1996). Traditional medicine in Turkey VI. folk medicine in West Anatolia: Afyon, Kütahya, Denizli, Muğla, Aydın provinces. Journal of Ethnopharmacology 53: 75-87.

Hoseney, R.C., (1986). Principles of Cereal Science and Technology. American Association of Cereal Chemists. Ins. St. Paul Minnesota, Cereal Chem. 37: 9-18. Jeffrey C (1972). *Ecballium elaterium* (L.) A. Rich.,Şu eserde: Davis PH (ed.), *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 4: 203.

Janakat, S., Al-Fakhiri, S., and Sallal, A.K., (2005). "Evaluation of antibacterial activity of aqueous and methanolic extracts of the truffle *Terfezia claveryi* against *Pseudomonas aeruginosa*", Saudi Medical Journal 26, 952–955, 2005.

Kadıoğlu, S., (2019). Erzurum İlinde Yetiştirilen Bazı Bakla (*Vicia faba* L.) Çeşit ve Popülasyonlarının Verim ve Bazı Agromorfolojik Özellikleri Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, Arşiv, Cilt 28 , Sayı 2, Sayfalar 112–120.

Kadıoğlu, İ., Başaran, B., Kaya, Y., (2015). *Amaranthus Retroflexus* L.S: 165-171. Türkiye İstilacı Bitkiler Kataloğu, Editör Huseyin Onen, T.C. Gıda, Tar. Ve Hay. Bakanlığı. Tagem, Bit. Sağ. Araş. Daire Başk., Ankara, Isbn: 978-605-9175-05.

Kadıoğlu, Z., (2019). Kars İlinde Sebze Olarak Tüketilen Yabani Bitki Türlerinin Tespiti Ve Kullanım Şekilleri. Anadolu Journal of the Aegean Agricultural Research Institute, 30 (1): 11-32.

Kapucuoğlu, H.K., (2019). Sarı Çam (*Pinus Sylvestris* L.) Yapraklarının Süperkritik Co2 Ekstraksiyon Yöntemi İle Yağ Asitleri Eldesi Ve Gc-Ms Analizi Yüksek Lisans Tezi 2019.

Karagöz, F., (2013). Yüksek Lisans Tezi Suşehri (Sivas) Bölgesinin Etnobotanik Açıdan Değerlendirilmesi Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.

Karakurt, E., (2014). Kelkit (Gümüşhane) ilçesinin etnobotanik özellikleri. Master's thesis, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 187 sayfa.

Karataş, F., Kamışlı, F., (2007). Variations of vitamins (A C and E) and MDA in apricots dried in IR and microwave. J. Food Procesess Eng. 78;662-668.

Kaval, İ., (2011). Geçitli (Hakkari) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.

Kayabaşı, N.; Arlı M., (2001). Cehri (*Rhamnus petiolaris*)'den Elde Edilen Renkler Cilt: 7 Sayı: 3 Sayfa: 128-134 DOI: 10.1501/Tarimbil_0000000666 Yayın Tarihi: 2001 PDF

Kayan, N., Eser, D., (2001). Bakla (*Vicia Faba* L.) Tohumlarına Uygulanan Farklı Dozlarda Gamma Işınlarının N., M3 Generasyonunda Verim Ve Verim

Öğeleri Üzerine Etkileri The Effects Of Dıfferent Doses Of Gamma Rays Treated On Seed Of Faba Bean (*Vicia Faba* L.) On Yıeld And Yıeld Components In M3 Generatıon Tarla Bitkileri Araştırma Merkezi Dergisi, cilt 10, sayı 1-2, sayfa 43-50.

Kazan, D., (2007). Ortaca (Muğla) ilçesinin etnobotaniği, Muğla Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007, Muğla.

Kendir, G., Güvenç, A., (2010). Etnobotanik ve Türkiye'de Yapılmış Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 30(1), 49-80.

Kent- Jones, D.W., Amos, A.T., (1967). Modem Cereal Chem. Food Trade Press Ltd. 7. Garric Street. London. Ekmeğin Besin Değeri ve Beslenmedeki önemi.

Keskin, L., (2011). Kadınhanı (Konya) ve çevresinde yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011, Konya

Kıran, Ö., (2006). Kozan yöresi florasındaki tıbbi bitkiler ve bunların halk tıbbında kullanılışı. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, Adana.

Kıralan, M., (2019). Farklı Kurutma Tekniklerinin Kara Dut (*M. nigra*) Ve Beyaz Dut (*M. alba*) Meyvelerinin Bazı Beslenme Değerleri Üzerine Etkileri Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü / Bahçe Bitkileri Ana Bilim Dalı 2019 71 s.

Kızılarslan, Ç., (2008). İzmit Körfezi'nin Güney Kesiminde Etnobotanik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Farmasötik Botanik Anabilim Dalı, İstanbul.

Kim, M.J., Moon J.,Tou, J.C., Mou, B., Waterland, N.L., (2016). Marulun (*Lactuca sativa* L.) besin değeri, biyoaktif bileşenleri ve sağlığa faydaları, Gıda Bileşimi ve Analizi Dergisi, Cilt 49, Haziran 2016, Sayfa 19-34.

Kocabaş, Y.Z., Gedik O., (2016). An Ethnobotanical Study of wild plants sold in district bazaarin Kahramanmaras. Journal of The Institute of Science and Technology 25;4(6):41–41.

Koçyiğit, M., (2005). Yalova İlinde Etnobotanik Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tez, İstanbul.

Köşker, Ö., (1945) cehri-*Rhamnus saxatilis*. Matematik ve tabiat bilimleri dergisi 7 (1). 28-31s.

Köysal, A., (2020). Gölyaka (Düzce) Yöresinde Etnobotanik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce.

Kurtar, E.S., Seymen, M. Türkmen, Ö Paksoy, M., (2018). Bazı Çekirdek Kabağı (*Cucurbita pepo* L.) Islah Hatlarının Bafra Koşullarındaki Performansları Manas Journal of Agriculture Veterinary and Life Sciences, 2018, 8 (2), 1-9.

Kültür, Ş., (2007). Medicinal Plants used in Kırklareli, Journal of Etnopharmacology, 11. 24-35.

Lewin, R., (2000), Modern İnsanın Kökeni, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, Çeviri: Özüaydın, N., 7. basım, TÜBİTAK, Ankara.

Marmol, I., (2017). Farklı Rosa Türlerinden Kuşburnunun Terapötik Uygulamaları Cristina Sanchez-de-Diego, Nerea Jiménez-Moreno,, Carmen Ancín-Azpilicueta, María Jesús Rodriguez-Yoldi, International Journal of Molecular Sciences 2017 25 Mayıs;18(6):1137. doi: 10.3390/ijms18061137.

Meral, U.B., Ayçiçeği (*Helianthus annuus* L.) Bitkisinin Önemi ve Üretimine Genel Bir Bakış International Journal of Life Sciences and Biotechnology, 2019. 2(2): p. 58-71.

Metin, A., (2009). Mut (Mersin) ve çevresinde yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri Selçuk Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009, Konya.

Mükemre, M., (2013). Konalga, Sırmalı, Dokuzdam Köyleri (Çatak-Van) ve çevrelerinin etnobotanik özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Yüksek lisans tezi.

Neggaz, S. and Fortas, Z., (2013). "Test of Antibiotic Properties of Algerian Desert Truffle against Bacteria and Fungi", Journal of Life Sciences 7 (3), 256-266, 2013.

Polat, R., Selvi, S., Çakılcıoglu, U., Açar, M., (2012). Investigations Of Ethnobotanical Aspect Of Wild Plants Sold İn Bingöl (Turkey) Local Markets Biological Diversity And Conservation, 5/3 155-161.

Polat, R., Satıl F., (2012). An Ethnobotanical survey of medicinal plants in Edremit Gulf (Balıkesir-Turkey). Journal Ethnopharmacol. 39: 626-641.

Polat, R., (2010). Havran ve Burhaniye (Balıkesir) Çevresinde Tarımsal Biyoçeşitlilik ve Etnobotanik Araştırmaları, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Polat, Ş., (2019). Organik Ve Konvansiyonel Tarım Teknikleri İle Yetiştirilen Üzüm Ve Bu Üzümlerin İşlenmesi İle Elde Edilen Üzüm Ürünlerinin Resveratrol Ve Mineral Madde İçeriklerinin Belirlenmesi Yüksek Lisans Tezi Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı Diyarbakır Haziran 2019.

Polat, Z. (2018). Lale (*Tulipa gesneriana* L.)'nin Kesme Çiçek Performansı Üzerine Farklı Zorlama Uygulamalarının Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Rana, Z., (2011). Malcolm, R.,Christine L., Lösemi tedavisi için havuç (*Daucus carota*) suyu özlerinden elde edilen biyoaktif kimyasallar, Journal of Medicinal Food.2011 14(11):1303-1312.

Odunkıran, Z. (2020). Hatay İlinde Etnobotanik Bir Çalışma Yeditepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Fitoterapi Ana Bilim Dalı İstanbul.

Önler, Z., (1981). Müntahab-ı Şifa. Doktora Tezi Fırat Üni. Edb. Fak. 1981.

Örkcü, P., (2016). Farklı Lokasyonlardan Temin Edilen Bamya Genotiplerinin Morfolojik Ve Sitolojik Karakterizasyonu Yüksek Lisans Tezi Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı 2016.

Özata, N., Özcan, M., Akgül A., Bayrak A., (1998). Yabani Hardal (*Sinapsis Arvensis* L.) Tohumu ve Yağlarının Bazı Bileşim Özellikleri, Cilt 23, Sayı 4.Tıbbi Kullanım: Fitoterapi (Bitkilerle Tedavi) & Aromaterapi (Uçucu Yağlarla Tedavi), Arıtan Yayınevi.

Özdemir, K., Atalan, E., (2012). Bitki Kök Topraklarından Streptomyces Suşlarının İzolasyonu ve Antimikrobiyal Aktivitelerinin Belirlenmesi., Cilt 17, Sayı 2, 95 - 103, 01.12.2012

Özdemir, S,. (2019). Diyarbakır İli Aktarlarında Satılan Bitkiler ve Etnobotanik Özellikleri Artvin Çoruh Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Ana Bilim Dalı, Artvin. 2019.

Özdemir, A., (2019). Erbaa (Tokat)'da Etnobotanik Bir Araştırma, Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 2019.

Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S., (2003).Türkiye"nin Önemli Bitki Alanları, WWF Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), İstanbul, 2003.

Öztığ, F., Faydalı Bitkiler. İstanbul Ü. Yayınları. No: 1673. İstanbul.1971.

Öztürk, M., Dinç, M., (1971). Nizip (Aksaray) bölgesinin etnobotanik özellikleri, Ot Sistematik Botanik Dergisi, (2005), 12, 1, 93-102. 328.

Öztürk, Y. E., Gülümser, E., Mut, H., Doğrusöz, M.Ç., Başaran, U., (2020) .Ökse Otu (*Viscum album* L.)'nun Yem Kalitesinin Belirlenmesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Ziraat ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Bilecik. (2020) 201-206.

Özüdoğru, B., Akaydın G., Erik S., Yesilada E., (2011). Inferences froman ethnobotanical field expedition in the selected locations of Sivas and Yozgat provinces (Turkey). Journal of Ethnopharmacology, 137: 85-98. Inferences from.

Özyurt, M.S., Ekonomik Botanik Erciyes Ü. Yayınları, No:47. Kaysesi 1992.

Qi, Y., Li Chen, Lei Zhang, Wen-Bo Liu, Xiao-Yan Chen, Xin-Guang Yang (2013). Crocin prevents retinal ischaemia/reperfusion injuryinduced apoptosis in retinal ganglion cells through the PI3K/AKT signalling pathway, Experimental Eye Research 107, 44-51.

Saday, H. (2009). Güzeloluk Köyü ve Çevresinin (Erdemli/Mersin) Etnobotanik Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sade, B., (2012). Prof. Dr. Süleyman Soylu Doç. Dr. Nermin Bilgiçli Dr. İbrahim Cerit Yrd. Doç. Dr. Ahmet Öz Ziraat. Yüksek Mühendis Rahime Cengiz Ziraat Mühendislik İsmail Özkan Ulusal Hububat Konseyi Mısır Raporu 2012.

Savran, A., Bağcı Y., Kargıoğlu M., (2009). Gemerek (Sivas) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. 8(1): 313-321.425.

Sevgi, S., (2016). *Astragalus compactus* LAM üzerinde farmakognozik çalışmalar / *astragalus compactus* üzerine farmakognoz çalışmaları LAM Yüksek Lisans 2016 125 s.

Seymen, M., (2020). Dihaploid Kestane Kabağı (*Cucurbita maxima* Duch.) Çeşit Adaylarının Konya İlinde Verim ve Meyve Kalitesinin Belirlenmesi Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, 42031, Konya, Türkiye Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi Cilt 30, Sayı 2, 30.06.2020 https://orcid.org/0000-0002-2742-137X

Sezik, E., (2001). Yeşilada E, Honda G, Takaishi Y, Takeda Y, Tanaka T, Traditional medicine in Turkey X. Folk medicine in Central Anatolia. Juornal of Ethnopharmacology. 75: 95-115.

Sezik, E., (1970). Muğla civarında salep elde edilen bitkilerin mahalli isimleri İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi. Mecmuası. 5: 77 1970.

Sezik, E., Yeşilada E., Tabata M., Honda G., Takaıshı Y., Fujıta T., Tanaka T., Takeda Y., (1997). Traditional medicine in Turkey VIII. Folk medicine in East Anatolia; Erzurum, Erzincan, Ağrı, Kars, Iğdır. Provinces Economic Botany. 51(3): 195-211.

Sezik, E., (1967). Türkiye'nin Salepgilleri, Ticari Salep Çeşitleri ve Özellikle Muğla Salebi Üzerine Araştırmalar İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi (Doktora Tezi) İstanbul. S.76 1967.

Sezik, E., Özer, B., (1983). Kastamonu Salebinin Menşei ve Kastamonu Civarının Orkideleri. Tübitak Researh Project, Temel Bilimler Araştırma Grubu Projesi, TBAG 424, Ankara/Turkey.

Sezik, E., (1984). Orkidelerimiz. Türkiye'nin Orkideleri. Sandoz Kültür Yayınları. No.6. S.166. 1984.

Soltani, et al., (2017). Evaluation of the effects of *Cucumis sativus* seed extract on serum lipids in adult hyperlipidemic patients: A randomizde double-blin placebo controlled clinical study. Journal of Food Science 82, 214-8. 2017

Söğüt, Z., (2010). Alata Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi IV. Süs Bitkileri Kongresi Bildiriler 22-24 Ekim 2010 Erdemli-Mersin.

Şahin, A., (2016). Konya Yöresinde Yetişen *Terfezia* Türleri Ve Etnomikolojik Özellikleri yüksek lisans tezi 2016.

Şahin, G., (2016). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Aralık 2016 20(4): 1665-1696 2016 Uluslararası Bakliyat Yılı Hasebiyle Türkiye'de Mercimek (*Lens culinaris* Medik) Yetiştiriciliği Sayfa 1-7.

Şimşek, O., (2019). Artan miktarlarda uygulanan demir dozlarının ıspanak bitkisinin gelişimi ve kimi besin elementi içeriğine etkisi 113 s. 2019.

Şimşek, I., Aytekin, F., Yeşilad,a E., Yıldırımlı, G., (2004). An Ethnobotanical Survey of the Beypazarı, Ayas, and Güdül District Towns of Ankara Province (Turkey), Economic Botany,58 (4).

Şimşek, I., Aytekin F., Yeşilada E., Yıldırımlı G., (2004). Anadolu'da halk arasında bitkilerin kullanılış amaçları üzerinde etnobotanik bir çalışma. Eds. Başer K.H.C., Kırımer N. XIV. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı (Eskişehir, 29- 31 Mayıs 2002), Bildiri Kitabı, s. 434-457, Eskişehir, (2004).

Tan, N., (1998). Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi, GÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Farmasotik Botanik Bilim Dalı, İstanbul, 1998.

Tarıkahya, Elçi B. & Erik, S. (2005a). Flora of Kirmir Valley (Güdül, Ankara). Turkish Journal Botany 29: 435-461.

Tarıkahya, Elçi B. & Erik, S. (2005b). Güdül (Ankara) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık. Fakültesi. Dergisi. 26 (2): 57-64.

Tağdelen, G., (2013). *Onopordum anatolicum* (Boiss.) Boiss. & Heldr. Ex Eig Endemik Türünün Antioksidan Aktivitesi, Antibakteriyal Ve Sitotoksik Etkilerinin Araştırılması 2013.

Tuna, G., Yüce, B., Coşkun, M., Özkan, N.C., Şahin, B., Ünkaya, B.Ü., Tuna, M., (2017). Yerli Ve Yabancı Orijinli Fasülye (*Phaseolus Vulgaris* L.) Genetik Kaynaklarının Tekirdağ Koşullarındaki Bazı Fenolojik Ve Tarımsal Özelliklerinin İncelenmesi, 2017.,273-274.

Tuzlacı, E., (1999). Erol MK. Turkish folk medicinal plants, Part II: Eğirdir (Isparta). Fitoterapia, 70: 593- 610.

Tuzlacı, E., Alparslan D. F., (2007). Turkish folk medicinal plants, part V: Babaeski (Kırklareli), Journal of Faculty of Pharmacy., 39 (2007) 11.

Tuzlacı, E., Bulut, E.G., (2007). Turkısh folk medicinal plants, part VII: Ezine (Çanakkale), Journal of Faculty of Pharmacy., 39 (2007) 39.

Tuzlacı, E., Sadıkoğlu, E., (2007). Turkısh folk medicinal plants, part VI: Koçarlı (Aydın), Journal of Faculty of Pharmacy., 39 (2007) 25.

Tuzlacı, E., Şenkardeş, İ., (2016). Nevşehir'in Güney İlçelerindeki Bitkilerin Yöresel Adları Avrasya Terim Dergisi, 2016, 4 (1): 29-3.9.

Tuzlacı, E., Tolon E. (2000). Turkish folk medicinal plants, Part III: Şile (İstanbul).Fitoterapia. 2000; 71: 673-685.

Tümen, G., Sekendiz O.A. (1991). Balıkesir ve merkez köylerinde halk ilacı olarak kullanılan bitkiler. VIII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı Bildiri Kitabı, İstanbul.

Türk, G., (2019). Adana ilinin değişik rakımlı bölgelerinden elde edilen geven balının aroma bileşiklerinin belirlenmesi Gıda Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2019.

Uğulu, İ., Başlar S., Yörek N., Doğan Y., (2009). The investigation and quantitative ethnobotanical evaluation of medicinal plants used around Izmir Province, Turkey. Juornal medicinal Plants Research. 2009; 3(5): 345-367.

Usta, B., (2021). Samandere Vadisi (Düzce) Ve Çevresininetnobotanik Özellikleri , Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr.Ernaz Altundağ Çakır.

Yalçın, A., (1998). Fitoterapi. Geçit Kitabevi Yayın No: 37, İstanbul 1998.

Yazıcıoğlu, A., Tuzlacı E., (1996). Folk medicinal plants of Trabzon (Turkey). Fitoterapia, 67(4): 307-318.

Yeşilada, E., Honda G., Sezik E., Tabata M., Fujita T., Tanaka T., Takeda Y., Takaishi Y., (1995). Traditional medicine in Turkey. V. folk medicine in the inner Taurus Mountains. Journal of Ethnopharmacology. 1995; 46: 133-152.429.

Yıldırım, B., Terzioğlu Ö., Özgökçe F., Türközü D., (2008). Ethnobotanical andpharmacological uses of some plants in the districts of Karpuzalan and Adıgüzel (Van-Turkey). Journal of Animal and Veterinary Advances. 2008; 7: 873-878.

Yıldırım, N., (2019). Bioactivity Evaluation and Volatile Chemical Composition of *Phedimus stoloniferus* Species Grown in Turkey Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Cilt 6, Sayı 2, Sayfalar 585-593.

Yıldırım, Ş., (2004). Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği Kebikeç. İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, Yıl: 9 Sayı: 17. Sayfa 175-194.

Yılgör, N., (1999). Türkiye'de Karaçam (*Pinus nigra* L.) varyetelerinin kimyasal açıdan karakterizasyonu doktora tezi İstanbul üniversitesi 1999.

Yılmaz, S.S., (2018). Akyıldız Elif Acı Kavun (*Ecballium elaterium* (L.) A. Rich.) Bitkisinde Kallus Kültürü Araştırmaları Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi Arşiv Yıl 2018, Cilt 11, Sayı 2, Sayfalar 15-19.

Yurt, N.Ş., Türe, E. & Çubukçu, M., (2019). Nivik Otu Zehirlenmesi: *Arum maculatum* - Bir Olgu Sunumu, Ankara Medical Journal, 4: 796-799, 2019.

Zi, L., Malvina G Orkoula, Alexandros G Kokkosis, Fotini N Lamari, Marigoula Margarity., (2012). Investigation of the neuroprotective action of saffron (*Crocus sativus* L.) in aluminumexposed adult mice through behavioral and neurobiochemical assessment. Food Chem Toxicol. Nov 17;52C:163-170.

Zohary M., (1973). Geobotanical Foundations of the Middle East, vol. I. II., Gustav Fischer, Stutgart, 1973.

7. SÖZLÜK

Acı Maddeler: Acı maddeler kimyasal bir guruba dâhil olmayıp, öncelikle organik asitler, glikozitler ve alkoloitler olmak üzere birçok maddenin bileşiminden meydana gelmiştir.

Adstingent: Dokuları sıkıştırıcı-sağlamlaştırıcı

Afrodizyak: Cinsel arzuyu arttırıcı

Aglykon: Glikozitlerin etkinliğini yönlendirir.

Akut: Aniden, birden bire oluşan

Alkoloitler: Alkali reaksiyon gösteren, acı, renksiz olup, genelde hücre özsuyunda organik asitlerle tuz teşkil etmiş olarak, bazen de şekere bağlı olarak bulunur.

Analjezik: Ağrı kesici.

Anastezik: His iptal edici

Anjin: Tıp dilinde farenjit

Antiastimatik: Astıma karşı

Antibiyotikler: Hastalık nedeni olan bazı mikroorganizmaları öldüren veya gelişimini durduran, bir madde grubudur.

Antidiabetik: Şeker hastalığını önleyici

Antidiyaretik: İshal önleyici

Antidiyaterik: Diyare önleyici

Antidizanterik: Dizanteriye karşı

Antiemetik: Kusmayı önleyici

Antiepileptik: Epilepsiye karşı

Antiervdatrue: Ter söktürücü

Antihematürek: Kanlı idrara karşı

Antihemoroidal: Basura karşı

Antihipnotik: Uyku kaçırıcı

Antiinflomatory: İltihabı önleyici, azaltıcı ya da ortadan kaldırıcı

Antikoagulan: Kan pıhtılaşmasına karşı

Antilithic: Mesane taşı söktürücü

Antimalarik: Sıtmaya karşı

Antinefretik: Böbrek iltihaplarına karşı

Antinevraljik: Sinir ağrılarına karşı

Antiofidik: Yılan zehirlenmelerine karşı

Antiparalitik: Felce karşı daraltıcı

Antipiretik: Ateş düşürücü

Antiromatik: Romatizmaya karşı

Antiseptik: Hastalık yapan mikroorganizmalara karşı

Antisifilitik: Frengiye karşı

Antispazmotik: Kramp çözücü, kasılmayı indirici

Antitoksik: Toksinlere karşı

Antitussive: Öksürük kesici

Antrexudative: Terlemeyi engelleyici

Aperatif: İştah açıcı

Arillus: Tohum tomurcuğunun dip kısmından gelişmiş olan şişkin etlenmiş örtü.

Aromatik: Hoş kokulu

Astringen: Kabız yapıcı, büzücü, buruşturucu

Bakterist: Bakteri öldürücü

Cholagogve: Safra söktürücü.

Collyrium: Göz damlası

Contreseptive: Gebelik engelleyici.

Corminative: Gaz çıkarıcı

Degüratif: Kan temizleyici

Dekoksiyon: : Ufalanmış bitki kısımları üzerine kâfi miktarda soğuk su ilave edilir ve hafif ateşte sık sık karıştırılarak yarım saat ısıtılır ve sıcak iken süzülür ve soğutularak içilir.

Denülcent: Yatıştırıcı

Dermatik: Deri hastalıklarına karşı

Dezenfektan: Hastalık yapan mikroorganizmaları öldürücü

Dijestif: Genişletici

Diüretik: İdrar söktürücü

Diyabet: şeker hastalığı

Diyoforetik: Ter söktürücü

Drog: İlaçların hazırlanmasında kullanılan, bitkisel kökenli yani sentezi bitki hücresi tarafından yapılan ilk maddelere, ilaç ham maddelerine verilen addır.

Ekspektoron: Balgam söktürücü

Ekstre: Pomatın etil alkolle ekstraksiyonu sonucu elde edilen ürün

Emanagogo: Adet söktürücü

Emetik: Kusturucu

Emollient: Yumuşatıcı

Enterotonik: Bağırsak kuvvetlendirici

Etnobotanik: İnsanlarla bitkilerin karşılıklı ilişkilerini inceleyen bilim dalı.

Fitoterapide: Tıbbi bitkilerle hastalıkların tedavisi

Flavonoitler: Bütün bitkilerde ve tüm organlarda bulunmakla birlikte daha çok çiçek ve yaprak tomurcuğu gibi organlarda, hücre içinde sıvı halde bulunur. Kimyasal yapılarına göre 5 çeşit flavonoit bulunduğu bilinmektedir. (flavon, flavanol, flavonon, izoflavonon, kalkon). Flavonlar vücuttan kısa sürede atıldığından uzun süreli tedavide rahatlıkla kullanılabilirler.

Fungusit: Mantar öldürücü

Glikozitler: Genelde katı ve kristalize, acı, genelde renksiz, şeffaf, beyaz renklidir. Bitkilerin tüm organlarında bulunur.

Hap: İnce toz halindeki drog, bir yardımcı madde (sıvağ-yapıştırıcı) ile hap haline getirilir.

Hemoroit: Basur

Hemostatik: Kan dindirici.

Histeri: Aşırı hayal gücü veya korkuları ifade eden nevrotik zihinsel hastalığa verilen addır.

Hulasa: Bitki materyali, alkol, eter, su gibi, hem çözücü özelliği olan, hemde daha sonra buharlaştırılarak ortamdan uzaklaştırılabilme özelliğine sahip maddeler ile muamele edilerek hazırlanır.

Hyppoirumcemic: Düşük idrar.

İksir: Çeşitli şifalı bitkilerden elde edilen eterli yağların belli oranlarda karıştırılmasıyla elde edilir.

İnsektisit: Böcek öldürü

İrinat: Tahriş edici

Karminatif: Gaz söktürücü

Konkret: Taze bitkilerin n-hekzan gibi apolar bir çözücü ile ekstraksiyonu takiben çözücünün vakum altında uzaklaştırılması sonucu elde edilen katı ürüne denir.

Korigen: Koku ve tat düzenletici.

Kronik: Süreğen, Vücudun herhangi bir parçasında var olan, uzun süreli devam eden, kimi zaman hayat boyu düzelmeyen ve tedavi imkânları daha sınırlı kabul edilir.

Laksatif: Gevşetici ve rahatlatıcı

Lapa: Bitkisel materyal bütün halinde veya parçalanır, öğütülür, sıkılır veya ezilerek yumuşak bir kitle elde edilir. Bu yumuşatılmış drog bazı yapışkan maddelerle karıştırılarak ıslak ve sıcak bir bez üzerine yayılarak tedavi edilmek istenen yerde deri üzerine sarılır.

Merhem: Zeytinyağı gibi sıvı veya katı yağlar ile vazelin veya lanolin gibi sıvaglar kullanılarak hazırlanan ve dışardan deri yüzeyine sürülerek kullanılan bir yöntem olup; toz haline getirilmiş tedavi edici özelliği olan bitkisel materyalin yağ içine karıştırılması ile yapılır.

Müsilajlar: Karbonhidrat içeren maddeler olup su ile karıştırıldığında sümüksü bir hale dönüşür. Bu özelliği ile tahriş olmuş bölge üzerinde bir tabaka oluşturarak dokuyu korur.

Narkotik: Uyuşturucu

Özsu: Taze, yaş bitkisel materyal havanda ezilir veya blenderden geçirilerek parçalanması sağlanır. Elde edilen ezilmiş malzeme çok ince bir süzgeçten veya tülbentten süzülerek kaplara konur ve kullanılır.

Pomat: Çiçeklerin sürekli tazelenmesiyle doygun hale geçen yağa denir.

Pürgatif: Müshil

Reçineler: Organik çözücülerde çözünen, suda çözünmeyen, katı veya sıvı olabilen bileşiklerdir.

Rizom: Toprak altı gövdesi. Toprak altında yatay ve dik olarak gelişen ekseni boyunca kökçükleri olan kalın ve etli toprak altı gövdesidir.

Rozet: Yaprakların tabanda yoğun bir şekilde toplanarak bir yaprak kümesi oluşturması.

Ruberfacient: Kızartıcı

Saponinler: Bileşik yapılı glikozitlerdir, reçineler, yağlar, eterik yağlar, bazende alkaloidlerle bulunurlar ve yapılarında azot ve kükürt yoktur.

Sedatif: Teskin edici, yatıştırıcı

Sıraca: Boyundaki lenf bezlerinin veremidir

Silisilik asit: İnsanlarda deri, kas lifleri, bağdoku, tırnak ve saçların sağlıklı gelişimi için önemlidir.

Stimulan: Uyarıcı

Stolon: Toprak üzerinde uzanan ve nodlarından köklenerek yeni bitkiler veren sürünücü gövde.

Stomaşik: Midevi

Tentür: Bu kullanım biçiminde bitkisel materyal alkol, eter veya su, gibi çözücüler içine konarak oda sıcaklığında, karanlıkta, sık sık çalkalanarak bir süre bekledikten sonra süzülerek sıvı kısım kullanılır.

Toksik: Zehirleyici

Tonik: Kuvvet verici, Organları uyaran ve güçlendiren ilaç.

Toz: Bitki parçalarının bir madeni havanda dövülmesi veya bir değirmende çekilmesiyle elde edilir. Drog olarak kullanılacak olan bitki parçalara ayrılır.

Tütsü: Bitkisel materyal, kor haline gelmiş kömürün üzerine konarak veya sıcak bir metalin üzerine atılarak yavaş yavaş yanmasını sağlanır. Bu esnada çıkan duman teneffüs edilir veya tedavi edilmek istenen bölgeyle çıkan duman teneffüs edilir veya tedavi edilmek istenen bölgeyle çıkan dumanın teması sağlanır.

Uçucu yağlar: Bitki organlarında bulunan, kolayca atmosfere geçerek çevreye kendine has keskin bir koku veren bitkisel maddelerdendir. Burada aşırı dozlar kullanılmamalıdır, çünkü aşırı dozlar zararlı olabilir.

Vazodilatör: Damar genişletici, tansiyon düşürücü

Vazokongriktör: Kan damarlarının kasılmasına sebep olan, kan damarlarının duvarlarındaki düz kasın kasılmasını sağlayan maddeler.

Vitaminler: İnsan vücudu tarafından üretilmeyen, fakat sağlıklı yaşaması için çok gerekli olan, bazıları suda, bazıları yağda çözünen organik bileşiklerdir. Vitaminler bizzat kendileri enerji kaynağı olmasalar da, birçok biyolojik olayda katalizör rolü oynayarak insan hayatı için büyük önem taşırlar.